

Π.Μ.Σ. ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

2145
11/10/10

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ με Θέμα:

court claims Libya temporary released criminal right announced rejected treatment basis adopted freedom use member
 French without November violence children States intelligence Poland supporter migrant April ruled failed concerns
 Commission racism unaccompanied secret immigration Committee people three lack due EU September countries also
 ill-treatment torture xenophobia UN law continued legislation seekers two June including December case
 Court terrorism international Commissioner he 12th May France Parliament sentenced organized conditions
 authorities risk parliament criticism July allegations diplomatic assurances special decision
 Spain February control United High May France Parliament sentenced organized conditions
 July German police following

Εισηγήτρια: ΜΠΑΚΑΛΕΞΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ

Επιβλέπων καθηγητής: Στ. Περράκης

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
I. Προβληματική του θέματος.....	4
II. Λόγοι επιλογής του θέματος & Καινούριο Στοιχείο.....	4
III. Έννοιες & Περιορισμοί.....	5
IV. Υπόθεση Εργασίας.....	6
V. Μεθοδολογία.....	8
VI. Περιγραφή Πλάνου.....	8
ΜΕΡΟΣ 1 ^ο : ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ.....	14
I. Σύντομη ιστορική αναδρομή: από το δημοκρατικό έλλειμμα στην ανάδυση του τρίπτυχου δημοκρατία – ανθρώπινα δικαιώματα – κράτος δικαίου.....	14
Α. Σημείο – σταθμός: η Συνθήκη του Άμστερνταμ.....	16
Β. Θεσμοί – καταλύτες: το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων & το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.....	18
1. Το κενό στο κοινοτικό κεκτημένο & ο ρόλος του ΔΕΚ.....	18
α) Η προσφυγή στις Γενικές Αρχές του Δικαίου.....	18
(1) Γενικές Αρχές του Δικαίου & Θεμελιώδη Δικαιώματα: μια αποσαφήνιση των όρων.....	20
b) Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην πράξη: ενδεικτική περιπτωσιολογία μέσα από τη νομολογία του ΔΕΚ.....	22
2. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως θεματοφύλακας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.....	26
α) Ο έλεγχος των Κοινοτικών Οργάνων.....	29
b) Ο έλεγχος των κρατών – μελών.....	32
c) Η δράση του ΕΚ για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διεθνώς ...	34
ΜΕΡΟΣ 2 ^ο : ΤΟ ΝΕΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΝ ΕΠΑΥΡΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ: ΟΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΛΛΑΓΕΣ.....	38
I. Συνολική επισκόπηση των αλλαγών, που επιφέρει η Συνθήκη της Λισσαβόνας στις Ιδρυτικές Συνθήκες.....	38
II. Η νομική θεμελίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ευρωπαϊκή δικαιοταξία: η αναγνώριση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.....	42
Α. Η δημιουργία του ΧΘΔ: σύντομη ιστορική αναδρομή.....	42
Β. Ο κατάλογος των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.....	44

C.	Η αναγόρευση του ΧΘΔ από τη ΣυνθΛ σε συμβατικό κανόνα.....	47
III.	Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	51
A.	Το ζήτημα της συντρέχουσας αρμοδιότητας των δύο δικαστηρίων, ΔΕΚ & ΕυρΔΔΑ.....	52
B.	Η συμπληρωματική αλληλεπίδραση του ΧΘΔ & της ΕυρΣΔΑ, ως κύρια συνιστώσα προαγωγής του δικαίου της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ.....	57
III.	Ο εκδημοκρατισμός της λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	60
A.	Ο νέος Τίτλος II: Διατάξεις περί Δημοκρατικών Αρχών.....	42
	1. Η αναβάθμιση του ρόλου των Εθνικών Κοινοβουλίων στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο.	64
B.	Η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.	44
	1. Η επέκταση της διαδικασίας της Συναπόφασης	65
	2. Η ρήτρα ευελιξίας	67
V.	Η θεμελίωση της εξωτερικής δράσης της ΕΕ για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.	69
A.	Η κατοχύρωση της ρήτρας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αιρεσιμότητας στις εταιρικές σχέσεις της ΕΕ με τρίτους.....	42
IV.	Επιμέρους διαστάσεις της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ: οι αλλαγές που επιφέρει η ΣυνθΛ στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό «Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης».....	76
	ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	79
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. Προβληματική του Θέματος

Προβληματική της παρούσας εργασίας αποτελεί η εξέταση και η κατά το δυνατό αξιολόγηση του νέου νομικού πλαισίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (εφεξής ΕΕ), που διαμορφώνει η πρόσφατη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβόνας (εφεξής ΣυνθΛ).

Αναλυτικότερα, στα πλαίσιά της εξετάζεται το νέο καθεστώς βάσει των θεμελιωδών αλλαγών που επέφερε η ΣυνθΛ, όπως για παράδειγμα η αναγόρευση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (εφεξής ΧΘΔ) σε συμβατικό κανόνα και η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής ΕυρΣΔΑ).

Η εν λόγω διερεύνηση επιδιώκεται υπό το πρίσμα μιας συγκριτικής προσέγγισης με την μέχρι πρότινος ισχύουσα κατάσταση, ούτως ώστε να επιτευχθεί μια ουσιαστική αξιολόγηση του νέου καθεστώτος και όχι μια απλή καταγραφή – παράθεση των αλλαγών που το θεμελιώνουν.

II. Λόγοι επιλογής του Θέματος & Καινούριο Στοιχείο

Ένας από τους λόγους για τους οποίους επέλεξα το συγκεκριμένο θέμα για εργασία είναι το γεγονός ότι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί ένα θέμα που άπτεται των προσωπικών μου ενδιαφερόντων.

Πόσο μάλλον η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΕ, ένα χώρο ο οποίος μας αφορά όλους - τους Έλληνες πολίτες, άμεσα, δεδομένου ότι η Ελλάδα αποτελεί κράτος – μέλος (εφεξής κμ) αυτής, ήδη από το 1981.

Επίσης κύριο λόγο αποτέλεσε το γεγονός ότι το συγκεκριμένο θέμα παρουσιάζει ένα ξεχωριστό ερευνητικό ενδιαφέρον, καθώς, ως γνωστόν, η θέση σε ισχύ της ΣυνθΛ είναι εξαιρετικά πρόσφατη, μόλις την 1^η Δεκεμβρίου του 2009 και δεν έχει καταγραφεί ακόμα στη σχετική βιβλιογραφία.

Ακριβώς εδώ εντοπίζεται και το **καινούριο στοιχείο** της εν λόγω εργασίας. Άπτεται ενός θέματος που χαρακτηρίζεται εγγενώς και συνολικά από το στοιχείο του «καινούριου», δεδομένου ότι αφορά μια τόσο σύγχρονη εξέλιξη, της οποίας οι προεκτάσεις και κατά επέκταση συνέπειες είναι ακόμα δυσδιάκριτες.

III. Έννοιες & Περιορισμοί

Η έννοια που πραγματεύεται η εν λόγω εργασία δεν είναι άλλη από τα ανθρώπινα δικαιώματα. Πρόκειται για μια έννοια της οποίας το περιεχόμενο δεν απολαμβάνει ενός πάγιου ορισμού - γεγονός όμως το οποίο δεν πρόκειται να αναλυθεί στην παρούσα εργασία, καθώς κρίνεται ότι ξεφεύγει των σκοπών της.

Συνοπτικά ωστόσο αξίζει να αναφερθεί ότι οι εννοιολογικές προσεγγίσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ποικίλλουν, καθώς διαφοροποιούνται σημαντικά βάσει του πλαισίου του οποίου εξετάζεται, αν δηλαδή εξετάζονται στο πλαίσιο των καλούμενων δυτικών συστημάτων, στην περίπτωση των αναπτυσσόμενων κοινωνιών, κ.α., ενώ δε λείπουν και οι περαιτέρω γεωγραφικές διαφοροποιήσεις βάσει των εθνικών παραδόσεων και των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων της εκάστοτε υπό εξέταση περιοχής (όπως π.χ. της Αφρικής).

Σε κάθε περίπτωση προκύπτει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα αναφέρονται στο πλέγμα των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ του ατόμου και του κράτους με άξονα πάντα την προστασία του ατόμου.¹

¹ Για μια κριτική θεώρηση της έννοιας των δικαιωμάτων του ανθρώπου βλ. Περράκης Στέλιος Ε., *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Ηνωμένα

Όσον αφορά τις **οριοθετήσεις** στο περιεχόμενο της παρούσας εργασίας είναι προφανές ότι οι περιορισμοί τίθενται άμεσα από το ίδιο το θέμα αυτής. Όπως ήδη προαναφέρεται διερευνάται η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός ενός συγκεκριμένου χώρου, του συστήματος της ΕΕ και σε μια δεδομένη χρονική περίοδο, μετά τη θέση σε ισχύ της ΣυνθΛ.

IV. Υπόθεση Εργασίας

Όπως αναφέρεται εξ αρχής, σκοπό της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση και αξιολόγηση του πλαισίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διαμορφώνει η ΣυνθΛ.

Προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός κρίνεται ότι η υπόθεση εργασίας πάνω στην οποία θα πρέπει να θεμελιωθεί η προσέγγιση του θέματος συνοψίζεται στο ακόλουθο ερώτημα: *«Η ΣυνθΛ προάγει πράγματι το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση;».*

Το ερώτημα αυτό ωστόσο μπορεί να απαντηθεί μόνο εφόσον απαντηθούν υποερωτήματα, όπως:

- «Τι αλλάζει;»,
- «Τι ίσχυε πριν τη ΣυνθΛ;»,
- «Πως επιδιωκόταν και αν τύγχανε πραγματικής εφαρμογής το δίκαιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση πριν τη ΣυνθΛ;», κ.α..

Με άλλα λόγια, δομικό άξονα της εργασίας αποτελεί η συγκριτική αντιπαραβολή του πρότερου με το νέο καθεστώς, υπό το πρίσμα πάντα ότι αξιολογείται το νέο καθεστώς, το καθεστώς της Λισσαβόνας. Στη βάση αυτή επομένως εξετάζονται χωριστά και συνοπτικά θα έλεγα οι θεμελιώδεις πτυχές του πρότερου καθεστώτος, που δεν είναι άλλες από τη δράση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (εφεξής ΔΕΚ) και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (εφεξής ΕΚ), των δύο θεσμών - καταλυτών, που διαμόρφωσαν ουσιαστικά το δικαϊκό αλλά και πολιτικό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ.

Παρόλα αυτά μια συνολική αξιολόγηση της ΣυνθΛ συνεπάγεται ότι θα πρέπει να επιχειρηθεί και μια εκτίμηση της εφαρμογής της στην πράξη. Για το σκοπό αυτό διερευνώνται κάποια ερωτήματα, τα οποία ξεφεύγουν του συγκριτικού πλαισίου του καθεστώτος της Λισσαβόνας με το πρότερο καθεστώς και συνδέονται άμεσα με την ίδια τη Συνθήκη.

Τα ερωτήματα αυτά αφορούν ορισμένα ζητήματα, που δημιουργούνται γύρω από την εφαρμογή της ΣυνθΛ, όπως για παράδειγμα το θέμα της ενδεχόμενης σύγκρουσης των δυο πλέον αρμοδίων Δικαστηρίων για ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του ΔΕΚ & του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Στρασβούργου (εφεξής ΕυρΔΔΑ).²

² Δεδομένου ότι με τη ΣυνθΛ και την προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΥΡΣΔΑ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και επομένως και ο δικαστικός μηχανισμός αυτού, το ΕυρΔΔΑ ανάγονται πλήρως σε θεσμικά όργανα της ΕΕ. Βλ. αναλυτικότερα παρακάτω.

V. Μεθοδολογία

Συνοπτικά όσον αφορά τη μεθοδολογία που χρησιμοποιείται για τη θεμελίωση της εργασίας είναι σαφές ότι σε κάθε περίπτωση πυρήνα αποτελεί η προσφυγή και επεξεργασία των πρωτογενών πηγών, των συμβατικών δηλαδή κειμένων.—

Βασικό εργαλείο - δομικό άξονα της εργασίας αποτελεί επομένως η μέθοδος της σύγκρισης, η οποία κρίνεται απαραίτητη ούτως ώστε να γίνουν καλύτερα αντιληπτές οι αλλαγές που επιφέρει η ΣυνθΛ και κατά επέκταση η συνεισφορά αυτής στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ.

Τέλος, ο ρόλος της σχετικής νομολογίας – η οποία προφανώς έχει παραχθεί κυρίως στο πλαίσιο του προηγούμενου καθεστώτος, δεδομένου του πρόσφατου της αλλαγής - θεωρείται καταλυτικός και θα διερευνηθεί διεξοδικά.

VI. Περιγραφή Πλάνου

- Στο **Πρώτο Μέρος** της εργασίας επιχειρείται μια συνολική επισκόπηση του πρότερου καθεστώτος, με έμφαση, όπως προαναφέρεται, στους θεσμούς – καταλύτες το ΔΕΚ και το ΕΚ.

Αρχικά κρίθηκε σκόπιμη μια **σύντομη ιστορική αναδρομή** του πως διαμορφώθηκε το πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, ξεκινώντας από την αρχή της δημιουργίας της (με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα – εφεξής ΕΚΑΧ το 1951, που καμία φυσικά σχέση δεν είχε με έννοιες όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα) μέχρι και τη θεμελίωση του σύγχρονου

νομικού πλαισίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ΕΕ, το οποίο ουσιαστικά συνοψίζεται στο τρίπτυχο δημοκρατία – ανθρώπινα δικαιώματα – κράτος δικαίου.

Ιδιαίτερη αναφορά στα πλαίσια της αναδρομής αυτής γίνεται στη Συνθήκη του Αμστερνταμ (1997), όπου επιβεβαιώνεται επίσημα, ρητά δηλαδή, για πρώτη φορά ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και των αρχών της ελευθερίας, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου.³

Η αναδρομή αυτή εξυπηρετεί στο να γίνει αντιληπτό το δημοκρατικό έλλειμμα που χαρακτήριζε την ΕΕ μέχρι πολύ πρόσφατα, καθώς τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν προστατεύονταν ουσιαστικά ποτέ μέχρι τώρα βάσει ενός συγκεκριμένου και σαφούς νομικού πλαισίου.

Στο 2^ο κεφάλαιο του 1^{ου} μέρους αναλύεται ο καταλυτικός ρόλος του ΔΕΚ εν προκειμένω. Το ΔΕΚ, δεδομένου του κενού στο κοινοτικό κεκτημένο, ήταν αυτό το οποίο μέσω της πρακτικής του και της νομολογίας του αποτέλεσε ουσιαστικά την εγγύηση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, διασφαλίζοντάς τα.

Για να το επιτύχει αυτό και ελλείψει ως γνωστόν σχετικών ειδικών διατάξεων το ΔΕΚ κατέφυγε στις γενικές αρχές του δικαίου για την επίλυση των σχετικών ζητημάτων. Με δύο λόγια θεμελίωσε τη νομολογία του στις συνταγματικές παραδόσεις των κμ και στις σχετικές διεθνείς συνθήκες στις οποίες είχαν προσχωρήσει τα κμ, ιδιαίτερα στην ΕυρΣΔΑ.

Το εν λόγω κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την ανάλυση ενδεικτικών περιπτώσεων μέσα από τη νομολογία του ΔΕΚ, που αποδεικνύουν έμπρακτα την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διασφάλισε το δικαστήριο στη δικαιοταξία της ΕΕ. Χαρακτηριστικά να αναφέρουμε την εμβληματική πλέον απόφαση του ΔΕΚ Kadi και Al-Barakaat, στις 3 Σεπτεμβρίου 2008, που κατοχυρώνει ουσιαστικά την απόλυτη προτεραιότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ευρωπαϊκή δικαιοταξία ακόμη και

³ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. *Επίσημη Εφημερίδα*, C 340. (10 Νοεμβρίου 1997), άρθρο 6 παράγραφος 1.

έναντι αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας (εφεξής ΣΑ) του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (εφεξής ΟΗΕ).

✕ Στη συνέχεια ακολουθεί η εξέταση του ρόλου του ΕΚ όσον αφορά την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ. Το ΕΚ αποτελεί, όπως συνηθίζεται να αποκαλείται, το θεματοφύλακα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, καθώς υπήρξε ο κύριος μοχλός προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο στο εσωτερικό της ΕΕ όσο και στο εξωτερικό, στα πλαίσια δηλαδή της εξωτερικής διάστασης των πολιτικών της ΕΕ.

Όσον αφορά το εσωτερικό της ΕΕ ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται και αναλύεται η συνεισφορά του ΕΚ βάσει της δυνατότητάς του να ασκεί έλεγχο στη λειτουργία των κοινοτικών οργάνων. Όπως για παράδειγμα μέσω της υπόθεσης που ανέδειξε, για την παράνομη απόφαση του Συμβουλίου να συνάψει συμφωνία έκδοσης προσωπικών δεδομένων επιβατών αεροπορικών εταιρειών στις διώκτικές αρχές των Η.Π.Α. («Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κ. Συμβουλίου (της ΕΕ), στοιχεία επιβατών αεροπορικών εταιρειών» υπ. C-317/2006).

Ακολουθώντας αναλύεται η δυνατότητα του ΕΚ να ασκεί έλεγχο εκτός από τα κοινοτικά όργανα και στα κμ, λαμβάνοντας ακόμη και μέτρα, ως επί το πλείστον πολιτικά και τέλος η πολύ σημαντική συνεισφορά του Κοινοβουλίου στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εν γένει, τόσο στο εσωτερικό της ΕΕ, όσο και στο εξωτερικό, μέσω της πληθώρας εκθέσεων, ψηφισμάτων, και άλλων σχετικών κειμένων που υιοθετεί και κυρίως των Ετήσιων Εκθέσεων του για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο.

Στα πλαίσια του κεφαλαίου αυτού επιχειρείται δηλαδή μια συνολική επισκόπηση της δραστηριοποίησης του ΕΚ όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, εντοπισμένη στις κύριες όπως κρίνεται πτυχές αυτής. Παράλληλα γίνεται μια έμμεση αναφορά στο σύνολο ουσιαστικά των μέσων και τεχνικών που χρησιμοποιεί το ΕΚ, προκειμένου να προωθήσει το δίκαιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο εντός της ευρωπαϊκής, όσο και της παγκόσμιας δικαιοταξίας, διαμορφώνοντας ταυτόχρονα με αυτό τον τρόπο την «εξωτερική» πολιτική της ΕΕ όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα.

- Στο **Δεύτερο** τώρα και κύριο μέρος της εργασίας εξετάζονται ξεχωριστά οι θεμελιώδεις αλλαγές που επιφέρει η ΣυνθΛ υπό τη δομή ευρύτερων κεφαλαίων.

Στο **1^ο κεφάλαιο** αναλύεται μια από τις σημαντικότερες αλλαγές με τη ΣυνθΛ, η ενσωμάτωση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο κοινοτικό κεκτημένο. Η αναγόρευση δηλαδή με άλλα λόγια του ΧΘΔ σε συμβατικό κανόνα.

Αρχικά γίνεται μια πολύ σύντομη ιστορική αναδρομή για τη δημιουργία του Χάρτη, ουσιαστικά για την *ανάγκη* δημιουργίας του Χάρτη, ο οποίος ήρθε (με τη Συνθήκη της Νίκαιας, το Δεκέμβριο του 2000) να καλύψει το κενό των ιδρυτικών συνθηκών και της απουσίας συγκεκριμένης γραπτής αναφοράς των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Στη συνέχεια ακολουθεί μια ανάλυση του καταλόγου των δικαιωμάτων που περιλαμβάνει, τα οποία ενδεικτικά να αναφέρουμε χωρίζονται σε έξι ευρύτερες ομάδες (οι οποίες συνδέονται αντίστοιχα με την αξιοπρέπεια, τις ελευθερίες, κ.α.) και μια επισκόπηση της νομολογιακής πρακτικής και των σχετικών αναφορών αυτής στο Χάρτη, παρά την έλλειψη νομικής δεσμευτικότητας αυτού μέχρι πρότινος.

Καταληκτικά προσεγγίζονται κάποια ζητήματα που τίθενται από την αναγόρευση του Χάρτη σε συμβατικό κανόνα, όπως το ερώτημα – ενδεχόμενο η ενσωμάτωση του ΧΘΔ να δράσει περιοριστικά για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όπως για παράδειγμα στην περίπτωση που υποστηρίζει κάποιος ότι ένα δικαίωμα το οποίο δε συμπεριλαμβάνεται στο Χάρτη, δεν τυγχάνει εφαρμογής.

Στο **2^ο κεφάλαιο** εξετάζεται η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ΕυρΣΔΑ και οι κύριες, όπως κρίνεται, «διαστάσεις» της εξέλιξης αυτής.

Αρχικά εξετάζεται το ζήτημα - πρόκληση που θα μπορούσε να ανακύψει με την εφαρμογή της ΣυνθΛ, ο κίνδυνος νομολογιακής ρήξης, η περίπτωση δηλαδή να κρίνουν διαφορετικά τα δύο πλέον αρμόδια δικαστήρια της ΕΕ και κατά επέκταση το ερώτημα της προτεραιότητας που τίθεται.

Στον αντίποδα του ζητήματος αυτού διερευνάται η σκέψη ότι η προσχώρηση στην ΕυρΣΔΑ με τη ΣυνθΛ προάγει το δίκαιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, καθώς «προκαλεί» ουσιαστικά τη συμπληρωματική αλληλεπίδραση των δύο πλέον κύριων πηγών δικαίου, του ΧΘΔ και της ΕυρΣΔΑ.

Στο 3^ο κεφάλαιο αναλύεται ο εκδημοκρατισμός της λειτουργίας της ΕΕ, που επιτυγχάνεται με τη ΣυνθΛ, μέσω ουσιαστικά δύο κύριων αλλαγών, όπως κρίνεται, που προβλέπονται στη νέα Συνθήκη:

- i. των διατάξεων του νέου Τίτλου II, 'περί δημοκρατικών αρχών' και συγκεκριμένα κυρίως μέσω της ενίσχυσης του ρόλου των εθνικών κοινοβουλίων στην ευρωπαϊκή διαδικασία λήψης αποφάσεων και
- ii. της ενίσχυσης των αρμοδιοτήτων του ΕΚ, μέσω της επέκτασης ως επί το πλείστον της διαδικασίας της συναπόφασης, συναρτήσει και άλλων αλλαγών, που επιφέρει η ΣυνθΛ και συγκεκριμένα της αναθεώρησης της ρήτρας ευελιξίας.

Σε ξεχωριστό κεφάλαιο (4^ο) εξετάζεται η θεμελίωση, με τη ΣυνθΛ, της εξωτερικής δράσης της ΕΕ για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη βάση που αλληλεπιδρά με τις εξελίξεις στο εσωτερικό της.

Στο πλαίσιο της δράσης της αυτής δεσπόζει, εν προκειμένω, η ρητή πλέον δυνατότητα της Ένωσης - όπως κατοχυρώνεται από τη Συνθήκη, να δημιουργεί σχέσεις και μάλιστα και εταιρικές σχέσεις με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς που συμμερίζονται τις αρχές για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ως εκ τούτου αναλύεται διεξοδικά ο θεσμός της ρήτρας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αιρεσιμότητας - όπως συνηθίζεται να καλείται, βάσει του οποίου η ΕΕ διαμορφώνει ως επί το πλείστον σήμερα τις σχέσεις της με τρίτα κράτη.

Στο τελευταίο κεφάλαιο (5^ο) του 2^{ου} μέρους εξετάζονται συνοπτικά κάποιες επιμέρους διαστάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συναρτήσει των αλλαγών που επιφέρει η ΣυνθΛ και συγκεκριμένα ο Ενιαίος Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και

Δικαιοσύνης, ο οποίος αφορά ως γνωστόν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, το άσυλο, τη μετανάστευση, την πρόληψη και την καταστολή της εγκληματικότητας.

- Τέλος ακολουθεί η **Κριτική θεώρηση** – τα **Συμπεράσματα** της εργασίας όπου συγκεντρωτικά επιχειρείται μια προσπάθεια αξιολόγησης και εκτίμησης των προοπτικών εφαρμογής της ΣυνθΛ και κατά επέκταση της συνεισφοράς της στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, με στόχο φυσικά την εκπλήρωση της υπόθεσης εργασίας και την απάντηση στο ερώτημα, κατά πόσο προάγει όντως η ΣυνθΛ το δίκαιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΜΕΡΟΣ 1^ο: ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ.

I. Σύντομη ιστορική αναδρομή: από το δημοκρατικό έλλειμμα στην ανάδυση του τρίπτυχου δημοκρατία – ανθρώπινα δικαιώματα – κράτος δικαίου.

Τα ανθρώπινα δικαιώματα κατείχαν ανέκαθεν μια ξεχωριστή θέση στην πολιτική και φιλοσοφία καταρχήν των ευρωπαϊκών κρατών. Παρόλα αυτά μέχρι και την πρόσφατη θέση σε ισχύ της ΣυνθΛ, γεγονός είναι ότι δεν προστατεύονταν βάσει ενός συγκεκριμένου και σαφούς νομικού πλαισίου. Η κατοχύρωσή τους με άλλα λόγια, σε επίπεδο κοινοτικής νομοθεσίας δεν είχε ακόμη θεμελιωθεί.

Παράλληλα με τη διαμόρφωση της ΕΕ, από τη δημιουργία της πρώτης ευρωπαϊκής κοινότητας, της ΕΚΑΧ (1951) μέχρι και τη μορφή που αυτή έχει λάβει σήμερα – ενός θεσμικού συστήματος με προφανή πλέον ομοσπονδιακά στοιχεία κατά την άποψή μου, διαμορφώθηκε και το πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός αυτής.

Είναι σαφές ότι μέχρι και την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (εφεξής ΕΕΠ - 1986), με την οποία άρχισε ουσιαστικά να διευρύνεται και το πεδίο αρμοδιοτήτων/λειτουργίας της ΕΕ, τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είχαν κάποια θέση στο ιδιότυπο μórφωμα αυτό. Στην ΕΕΠ συναντώνται οι πρώτες αναφορές, με το

προοίμιο αυτής να «παραπέμπει» χαρακτηριστικά στην ΕυρΣΔΑ και στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (1961) του Συμβουλίου της Ευρώπης (εφεξής ΣτΕ).⁴

Επιπλέον με την ΕΕΠ άρχισαν να αναδύονται επιμέρους πτυχές ζητημάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι οποίες συνδέονταν ως επί το πλείστον με την οικονομική διάσταση και λειτουργία της ΕΕ και κυρίως με την καθιέρωση της ενιαίας αγοράς (π.χ. τέσσερις ελευθερίες κυκλοφορίας, όροι εργασίας, κ.λπ.), ενώ στην πορεία αναγνωρίστηκαν περαιτέρω ειδικά δικαιώματα στους ευρωπαίους πολίτες (όπως για παράδειγμα η ευρωπαϊκή ιθαγένεια, το δικαίωμα αναφοράς, κ.α.).

Η κατοχύρωση των παραπάνω δικαιωμάτων υπήρξε σταδιακή και αποσπασματική και συναντάται «διάσπαρτα» στις ιδρυτικές συνθήκες, με αυτή του Μάαστριχτ να ξεχωρίζει,⁵ αλλά και σε άλλα κείμενα διακηρυκτικού και μη χαρακτήρα (Κοινοτικός Χάρτης Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων – 1989, η Διακήρυξη του ΕΚ – 1989, κ.α.). Διαμορφώθηκε έτσι, με αυτό τον τρόπο, προοδευτικά, ένας σαφής δημοκρατικός προσανατολισμός της ΕΕ, ο οποίος αποκρυσταλλώνεται σήμερα στο πλαίσιο προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που κατοχυρώνει η ΣυνθΛ.

Στη διαμόρφωση ουσιαστικά αυτής της δημοκρατικής ταυτότητας της ΕΕ σημείο – σταθμός υπήρξε η Συνθήκη του Άμστερνταμ, ενώ τον πλέον καταλυτικό ρόλο διαδραμάτισαν δύο κύρια θεσμικά όργανα αυτής, το ΔΕΚ και το ΕΚ. Η συμβολή του καθενός εξετάζεται ξεχωριστά ευθύς παρακάτω.

⁴ Περράκης Στέλιος, 'Δημοκρατία και (Ατομικά) Δικαιώματα του Ανθρώπου', στο *Ευρωπαίων Πολιτεία. Δίκαιο, Πολιτική & Οικονομία*, (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2009), σελ. 414.

⁵ Γεγονός είναι ότι την πλειοψηφία των δικαιωμάτων αυτών εισήγαγε η Συνθήκη του Μάαστριχτ (υπεγράφη στις 7 Φεβρουαρίου 1992 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Νοεμβρίου 1993).

Α. Σημείο – σταθμός: η Συνθήκη του Άμστερνταμ.

Στην πορεία για την κατοχύρωση της θέσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο ευρωπαϊκό κекτημένο, σημείο - σταθμός της «διαδρομής» αυτής θεωρείται η Συνθήκη του Άμστερνταμ,⁶ με την οποία επιβεβαιώθηκε ρητά – όπως ήδη προαναφέρεται - για πρώτη φορά ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ υπήρξε πραγματικά τομή όσον αφορά την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, καθώς όρισε ρητά το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως βασική αρχή της ΕΕ, όπως επίσης και των αρχών της ελευθερίας, της δημοκρατίας, των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου.⁷

Επιπλέον η Συνθήκη του Άμστερνταμ εγγυήθηκε την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου, ορίζοντας ρητά αρμοδιότητα του Δικαστηρίου σε περίπτωση παραβίασης των παραπάνω αρχών από τα κοινοτικά όργανα,⁸ καθώς και τη δυνατότητα της ΕΕ να επιβάλλει κυρώσεις στα κμ που προβαίνουν σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁹ – διαδικασία η οποία εξετάζεται αναλυτικότερα παρακάτω.

Σημαντική προσθήκη της Συνθήκης του Άμστερνταμ υπήρξε η καθιέρωση του θεσμού της ρήτρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων – η οποία εξετάζεται επίσης στη συνέχεια, με τη ρητή αναφορά στο σεβασμό των παραπάνω αρχών ως ικανή και αναγκαία συνθήκη για την ένταξη ενός κράτους στην ΕΕ.¹⁰

Τέλος, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ ενισχύθηκε σημαντικά η προστασία δικαιωμάτων δεύτερης γενιάς, οικονομικού και κοινωνικού χαρακτήρα δηλαδή¹¹ – τα

⁶ Υπογράφηκε στις 2 Οκτωβρίου 1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Μαΐου 1999.

⁷ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π. υποσ. 3.

⁸ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., άρθρο 46 σε συνδυασμό με το άρθρο 35, που ορίζει σχετικά με την αρμοδιότητα του ΔΕΚ και την άσκηση αυτής (Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π.).

⁹ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., άρθρο 7.

¹⁰ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., άρθρο 49.

¹¹ Για τις διακρίσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καθώς και τον ορισμό/περιεχόμενο αυτών βλ. σχετικά Ρούκουνας Εμμανουήλ, *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων*

οποία όπως προαναφέρεται στην εισαγωγή του κεφαλαίου, είχαν κάνει ήδη την εμφάνισή τους από την ΕΕΠ.

Συγκεκριμένα συμπεριλήφθησαν διατάξεις στη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (εφεξής ΣΕΚ) που όριζαν σχετικά με την απασχόληση, την ισότητα των δυο φύλων, κ.α.,¹² ενώ χαρακτηριστικό είναι ότι τροποποιήθηκε και το προοίμιο της Συνθήκης για την ΕΕ (εφεξής ΣΕΕ), με ρητές πλέον αναφορές στην προσήλωση των κμ στα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα, όπως ορίζονται από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη του ΣτΕ και τον Κοινοτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων.¹³

Δικαιωμάτων, (Αθήνα: εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1995) σελ. 13 – 23 και ό.π. Περράκης Στέλιος Ε., *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ηνωμένα Έθνη, Περιφερειακά Συστήματα*, σελ. 12 – 19.

¹² Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Επίσημη Εφημερίδα, C 340. (17 Νοεμβρίου 1997), Τίτλος VIII Απασχόληση.

¹³ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π..

Β. Θεσμοί – καταλύτες: το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων & το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

1. Το κενό στο κοινοτικό κεκτημένο & ο ρόλος του ΔΕΚ.

Μέχρι τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, δεδομένης της έλλειψης ενός σαφούς και συγκεκριμένου νομικού πλαισίου, η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΕ διασφαλίστηκε αποκλειστικά μέσω της πρακτικής του ΔΕΚ. Συγκεκριμένα, μέσω της νομολογίας του το ΔΕΚ προσπάθησε να εξασφαλίσει ότι τα θεσμικά όργανα και τα κμ στα πλαίσια των κοινοτικών τους δραστηριοτήτων σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Η αρμοδιότητα του ΔΕΚ προέκυπτε ουσιαστικά βάσει του άρθρου 220 (πρώην άρθρο 146) της ΣΕΚ, όπου οριζόταν ότι το Δικαστήριο εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της Συνθήκης.¹⁴ Ενώ τη δράση του διευκόλυνε και η κυρίαρχουσα αντίληψη, η οποία και παγιώθηκε κατά την πορεία οικοδόμησης της ΕΕ, ότι θα πρέπει δηλαδή να διαμορφωθεί ως ένα κοινωνικό μοντέλο που εγγυάται τα αναγνωρισμένα από τα κμ θεμελιώδη δικαιώματα.

Στην αρχή ωστόσο της δημιουργίας της ΕΕ, με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (εφεξής ΕΟΚ) από τη Συνθήκη της Ρώμης του 1957, στην οποία, ως γνωστόν δεν περιέχονταν διατάξεις περί δικαιωμάτων, η ‘σκέψη ήταν πως τα θεμελιώδη δικαιώματα θα εξακολουθούσαν να προστατεύονται από τα εθνικά και (όπως αργότερα θα τόνιζε και το ΔΕΚ) τα αρμόδια διεθνή όργανα’.¹⁵

Στα πλαίσια της λογικής αυτής λοιπόν ερμηνεύεται και η αρχική άρνηση του ΔΕΚ τα πρώτα χρόνια, 1959 – 1965, να πάρει θέση. Χαρακτηριστικά, στις υποθέσεις *Stork* (1959), *Comptoir de Vente du Charbon de la Rhur* (1960) και *Sgarlata* (1965), το ΔΕΚ απέρριψε τις προσφυγές, όπου πολύ συνοπτικά οι αιτούντες επικαλούνταν

¹⁴ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ό.π.

¹⁵ Ο.π. Ρούκουνας Εμμανουήλ, σελ. 211.

διατάξεις του εσωτερικού συνταγματικού δικαίου έναντι του κοινοτικού (για εφαρμογή εκτελεστής πράξεως κοινοτικού οργάνου), ως αναρμόδιο να κρίνει αν συνάδουν.¹⁶

Το 1969 σημειώνεται η στροφή στη σχετική στάση του ΔΕΚ - καίρια, όπως αποδείχθηκε, για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΕ. Συγκεκριμένα στην υπόθεση Stauder, το ΔΕΚ κάνει λόγο για πρώτη φορά για τη θέση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πλαίσιο της κοινοτικής τάξης. Χαρακτηριστικά στη σχετική απόφασή του ορίζει ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα 'περιλαμβάνονται στις γενικές αρχές του δικαίου των οποίων το σεβασμό εξασφαλίζει το Δικαστήριο',¹⁷ κατ' εφαρμογή των σχετικών διατάξεων της ΣΕΚ, που προαναφέρονται.

α) Η προσφυγή στις Γενικές Αρχές του Δικαίου.

Στο πλαίσιο, λοιπόν, της γενικής αρμοδιότητάς του αυτής και ελλείψει σχετικών ειδικών διατάξεων στις ιδρυτικές συνθήκες, το Δικαστήριο αξιοποίησε πλήρως τη δυνατότητά του να καταφύγει στις γενικές αρχές του δικαίου για την επίλυση των σχετικών ζητημάτων. Στη βάση αυτή θεμελίωσε ουσιαστικά το σύνολο της νομολογίας του.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα συμπεριλαμβάνονται στις γενικές αρχές του δικαίου, βασιζόμενο στις εξής δύο πηγές:

- i. στις συνταγματικές παραδόσεις των κμ, που ανεξαιρέτως αναγνώριζαν και εγγυούνταν τα θεμελιώδη δικαιώματα και

¹⁶ Αναλυτικότερα βλ. ό.π. Ρούκουνας Εμμανουήλ, σελ. 213-214.

¹⁷ Βλ. Judgment of the Court of 12 November 1969. - Erich Stauder v City of Ulm - Sozialamt. - Reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Stuttgart - Germany. - Case 29-69., ground 7.

- ii. στις σχετικές διεθνείς συνθήκες στις οποίες είχαν προσχωρήσει τα κμ, ιδιαίτερα στην ΕυρΣΔΑ.

Να επισημάνουμε εδώ ότι η αναγωγή της ΕυρΣΔΑ σε κύρια πηγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι τυχαία, καθώς όλα τα κμ της ΕΕ έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση αυτή και δεσμεύονται από τις διατάξεις της.

Προοδευτικά, με την εξέλιξη της ΕΕ και τις τροποποιήσεις των συνθηκών, η «πρώιμη» αυτή κρίση του ΔΕΚ επιβεβαιώθηκε στην πράξη, καθώς η προσφυγή στις γενικές αρχές του δικαίου θεμελιώθηκε σε άρθρα και σχετικές διατάξεις των ΣΕΚ και ΣΕΕ αντίστοιχα. Χαρακτηριστικότερο όλων το α.6 της ΣΕΕ «όπου ορίζεται ότι η ΕΕ σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα όπως κατοχυρώνονται με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση της Ρώμης, της 4^{ης} Νοεμβρίου 1950, για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών – μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.»¹⁸

(1) Γενικές Αρχές του Δικαίου & Θεμελιώδη
Δικαιώματα: μια αποσαφήνιση των όρων.

Ως κύριες αρχές του δικαίου, βάσει των όσων έχει αναγνωρίσει το Δικαστήριο μέσω των αποφάσεων του μέχρι σήμερα, νοούνται οι εξής:

- τα θεμελιώδη δικαιώματα,
- η αρχή της ισότητας και της απαγόρευσης των διακρίσεων,
- η αρχή της αναλογικότητας,
- η αρχή της νομικής βεβαιότητας,
- η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του ιδιώτη,
- το δικαίωμα ακροάσεως,
- η κατάσταση ανάγκης,

¹⁸ Βλ. σχετικά Κανελλόπουλος Παναγιώτης Ι., *Το Δίκαιο Της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με βάση τη Συνθήκη της Νίκαιας.*, (Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003), σελ. 290.

- τα κεκτημένα δικαιώματα,
- η νόμιμος αυτοπροστασία
- και η ανωτέρα βία.¹⁹

Προκειμένου να διευκρινιστεί ο όρος «θεμελιώδη δικαιώματα», αναφέρονται εδώ αναλυτικότερα οι επιμέρους κατηγορίες αυτών, όπως καθορίστηκαν από το ίδιο το ΔΕΚ:

- i. τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, την πεμπτουσία δηλαδή των ατομικών δικαιωμάτων, έτσι όπως αυτή αντικατοπτρίζεται στην ΕυρΣΔΑ,
- ii. το δικαίωμα της περιουσίας, δεδομένου ότι αποτελεί κοινή συνταγματική έννοια στα δίκαια όλων των κμ
- iii. και τέλος το δικαίωμα του ατόμου στην ανάπτυξη εμπορικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων ως γενικής αρχής του κοινοτικού δικαίου.

Αξίζει να σημειωθεί εδώ, ότι στην ΕΕ υπερίσχυσε ο όρος «θεμελιώδη δικαιώματα» (λόγο για τον οποίο προτιμάται άλλωστε ο όρος και στα πλαίσια της παρούσας εργασίας), διότι παραπέμπει στη συνταγματική τους φύση, από όπου πηγάζουν και 'συνακόλουθα στην προστασία τους από το πρωτογενές/δευτερογενές δίκαιο της ΕΕ, του ΧΘΔ και τη νομολογία του ΔΕΚ.' Ωστόσο, στο πεδίο της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, 'η νομική και πολιτική γλώσσα υιοθετεί τον όρο δικαιώματα του ανθρώπου.'²⁰

¹⁹ Αναλυτικότερα βλ. ό.π. Κανελλόπουλος Παναγιώτης Ι., σελ. 298 – 299.

²⁰ Βλ. ό.π. Περράκης Στέλιος, 'Δημοκρατία και (Ατομικά) Δικαιώματα του Ανθρώπου', στο *Ευρωπαϊών Πολιτεία. Δίκαιο, Πολιτική & Οικονομία.*, σελ. 411.

**b) Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην πράξη:
ενδεικτική περιπτωσιολογία μέσα από τη νομολογία του ΔΕΚ.**

- Από την υπόθεση Stauder (1969) στην υπόθεση Kadi & Al-Barakaat International Foundation/Συμβουλίου ΕΕ & Επιτροπής ΕΚ (2008).

Το γεγονός ότι η πρακτική του ΔΕΚ αποτέλεσε την εγγύηση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΕ, επιβεβαιώνεται άμεσα από τη νομολογία του Δικαστηρίου, διαχρονικά, καθόλη την πορεία της ΕΕ και της λειτουργίας του (με εξαίρεση την περίοδο 1959 -1965, όπως προαναφέρεται). Παρακάτω εξετάζονται ενδεικτικά κάποιες αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις, όπως κρίνεται, χαρακτηριστικές και καθοριστικές της πολύτιμης συμβολής του.

Στην υπόθεση Stauder (1969), που προαναφέρεται, το ΔΕΚ, προσφεύγει για πρώτη φορά στις γενικές αρχές του δικαίου, ούτως ώστε να εξασφαλίσει το σεβασμό και κατά επέκταση την προστασία μερικών μεγάλων αρχών των ατομικών δικαιωμάτων και εν προκειμένω της αξιοπρέπειας, του ιδιωτικού βίου και του ονόματος.²¹

Τον επόμενο μόλις χρόνο, στην υπόθεση Internationale Handelsgesellschaft (1970) το ΔΕΚ προχωρά ένα βήμα παραπέρα και ‘εμπνέεται από τι «κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κμ»’, προκειμένου να «τοποθετήσει» τα θεμελιώδη δικαιώματα μέσα στο σύστημα της ΕΕ και κατά επέκταση να κατοχυρώσει τη θέση τους, ‘στο πλαίσιο της δομή και των σκοπών της κοινοτικής έννομης τάξεως’.²²

Εξίσου σημαντική κρίνεται και η υπόθεση Nold (1974), όπου το Δικαστήριο στην απόφασή του αναφέρεται για πρώτη φορά σε διεθνή κείμενα και συγκεκριμένα στην

²¹ Ο.π. Judgment of the Court of 12 November 1969. - Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt, ground 7.

²² Βλ. Απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 1970. Internationale Handelsgesellschaft mbH κατά Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Verwaltungsgericht Frankfurt am Main - Γερμανία. Υπόθεση 11/70, ground 3.

ΕυρΣΔΑ, και στις υποχρεώσεις ουσιαστικά που συνεπάγονται για τα κμ, καθώς όπως ορίζει «πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην κοινοτική έννομη τάξη».²³ Έκτοτε οι αναφορές στην ΕυρΣΔΑ (αλλά και σε άλλα διεθνή κείμενα) συναντώνται ευρέως. Διαπιστώνεται εύλογα ότι 'το ΔΕΚ δεν περίμενε λοιπόν την τυπική, με τη συνθήκη του Μάαστριχτ, επιβεβαίωση της ισχύος της ΕυρΣΔΑ σύνολο της κοινοτικής έννομης τάξεως για να εφαρμόσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση.'²⁴

Παρόλα αυτά το ΔΕΚ, όπως διευκρίνισε και σε δύο σημαντικές αποφάσεις του: Cinéthèque (1984) και Demirel (1986), εφάρμοξε την ΕυρΣΔΑ μόνο κατά το μέτρο, που η κρινόμενη πράξη εντασσόταν στα πλαίσια της κοινοτικής δραστηριότητας και του κοινοτικού δικαίου. Χαρακτηριστικά στην απόφαση για την περίπτωση της Cinéthèque, το ΔΕΚ κατέληξε ότι 'το Δικαστήριο έχει μεν την υποχρέωση να εξασφαλίζει το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο συγκεκριμένο τομέα του κοινοτικού δικαίου, δεν έχει, όμως, αρμοδιότητα να εξετάζει αν συμφωνούν με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση οι εθνικοί νόμοι οι οποίοι, όπως εν προκειμένω, εμπίπτουν σε πεδίο κρίσεως του εθνικού νομοθέτη.'²⁵

Στην περίπτωση Demirel κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούμε αναλυτικότερα, καθώς αφορά ένα κρίσιμο κοινοτικό δικαίωμα, την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, αλλά κυρίως διότι στα πλαίσια της εξέτασης της, το ΔΕΚ προβαίνει σε μια καίρια τοποθέτηση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της Ένωσης.

Τα πραγματικά περιστατικά έχουν συνοπτικά ως εξής: εκδίδεται απόφαση απελάσεως με επαπειλή εκδιώξεως από το Δήμο Schwaebisch Gmoend 'κατά της Meryem Demirel, υπηκόου Τουρκίας, κατά τη λήξη της διάρκειας ισχύος της θεωρήσεώς της . Η Demirel είναι σύζυγος τούρκου υπηκόου ο οποίος εργάζεται και

²³ Βλ. Judgment of the Court of 14 May 1974. - J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities. - Case 4-73, ground 13.

²⁴ Ο.π. Ρούκουνας Εμμανουήλ, σελ. 214.

²⁵ Βλ. Απόφαση του Δικαστηρίου της 11^{ης} Ιουλίου 1985. - Société Cinéthèque S. A. και Λοιποί κατά Ffédération Nationale des Cinemas Français. - Αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως του Tribunal de Grande Instance του Παρισιού. - Διάδοση Ταινιών υπό μορφή βιντεογραφικού υποθέματος : Εθνικές απαγορεύσεις. - Συνεκδικαζόμενες 60 και 61/84, παράγραφος 26.

κατοικεί στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας από το 1979, έτος κατά το οποίο ήλθε σ' αυτή τη χώρα για να ζήσει με την ήδη εγκατεστημένη εκεί οικογένειά του. Η Demirel είχε έλθει να συναντήσει το σύζυγό της, εφοδιασμένη με θεώρηση που ίσχυε μόνο για επίσκεψη κατ' αποκλεισμό της ελεύσεως της οικογένειας'.²⁶

Το ΔΕΚ στην απάντηση σε ένα από τα ερωτήματα, που του τίθενται και συγκεκριμένα στο κατά πόσο 'οι προϋποθέσεις, υπό τις οποίες ο σύζυγος και τα ανήλικα τέκνα τούρκου εργαζομένου που είναι εγκατεστημένος στην Κοινότητα μπορούν να έλθουν να εγκατασταθούν μαζί του, καλύπτονται από την έννοια της ελεύθερης κυκλοφορίας κατά τη συμφωνία' απαντά καταρχάς επαναλαμβάνοντας την ανωτέρω κρίση του (βλ. υπόθεση Demirel), ότι δεν έχει δηλαδή την αρμοδιότητα να κρίνει τη συμφωνία της ΕυρΣΔΑ με τους εκάστοτε εθνικούς νόμους. Επιπλέον, κάνει μια πολύ σημαντική διευκρίνιση εν προκειμένω, ότι κρίνεται αναρμόδιο διότι 'η εθνική κανονιστική ρύθμιση, για την οποία πρόκειται στην κύρια δίκη, δεν θεσπίστηκε προς εφαρμογή διατάξεως κοινοτικού δικαίου'.²⁷

Η διευκρίνιση αυτή αποτέλεσε διαχρονικά έκτοτε μια πάγια θέση του Δικαστηρίου, , μείζονος σημασίας, καθώς καταδεικνύει ουσιαστικά τα «όρια» της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που μπορούσε να διασφαλίσει το ΔΕΚ στο εσωτερικό της ΕΕ.

Χαρακτηριστικά, σε μια πιο πρόσφατη περίπτωση, στην υποθ. C-292/97 (η οποία αφορά ακριβώς σε ένα προδικαστικό ερώτημα του Ανωτάτου Διοικητικού Δικαστηρίου της Σουηδίας σχετικά με την εφαρμογή συγκεκριμένων κοινοτικών διατάξεων), το ΔΕΚ ορίζει με σαφήνεια ότι 'οι επιταγές που απορρέουν από την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη δεσμεύουν επίσης τα κράτη μέλη όταν εφαρμόζουν κοινοτικές ρυθμίσεις'²⁸ και ότι 'τα κράτη

²⁶ Βλ. Απόφαση του Δικαστηρίου της 30ης Σεπτεμβρίου 1987. - Meryem Demirel κατά Δημοτικής Αρχής του Schwaebisch Gmuend. - Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως του Verwaltungsgericht της Στουτγάρδης. - Συμφωνία Συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας - Ελεύθερη Κυκλοφορία των Εργαζομένων. - Υπόθεση 12/86, παράγραφος 2.

²⁷ Αναλυτικότερα βλ. ό.π. Απόφαση του Δικαστηρίου της 30ης Σεπτεμβρίου 1987.

²⁸ Βλ. Απόφαση της 13^{ης} Απριλίου 2000, C-292/97, «Πρόσθετη εισφορά επί του γάλακτος - Σύστημα των γαλακτοκομικών ποσοστώσεων στη Σουηδία - Αρχική χορήγηση των

μέλη οφείλουν συνεπώς, κατά το μέτρο του δυνατού, να εφαρμόζουν τις ρυθμίσεις αυτές κατά τρόπο που να μην αντιβαίνει στις προαναφερθείσες επιταγές.²⁹

Προκύπτει λοιπόν συμπερασματικά ότι ναι μεν το ΔΕΚ, όλα αυτά τα χρόνια, εγγυήθηκε την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, περιορισμένα όμως δε, καθώς όπως διαπιστώθηκε από τη διερεύνηση της σχετικής νομολογίας του, το Δικαστήριο δύνατο να διασφαλίσει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μόνο στην περίπτωση που τα κμ υλοποιούσαν κοινοτικές ρυθμίσεις.

Τέλος, κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί η πλέον πρόσφατη «έκφραση» της ευφυούς αυτής θέσης, που ανέπτυξε νομολογιακά το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου, προκειμένου να ξεπεραστεί η απουσία καταστατικής νομικής βάσης.³⁰

Στην Απόφαση του Δικαστηρίου της 3ης Σεπτεμβρίου 2008 για τις Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P, Yassin Abdullah Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου της ΕΕ και Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το Δικαστήριο όρισε επί λέξει ότι «τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων διασφαλίζει το Δικαστήριο. Προς τούτο, το Δικαστήριο εμπνέεται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και από τα στοιχεία που παρέχουν οι διεθνείς πράξεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του Ανθρώπου, για τις οποίες έχουν συνεργαστεί ή στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη. Η ΕυρΣΔΑ ενέχει, συναφώς, ιδιαίτερη σημασία».³¹ Στην τοποθέτηση του αυτή «συνοψίζεται» ουσιαστικά το σύνολο της νομολογίας του.

γαλακτοκομικών ποσοστώσεων - Εθνικό σύστημα - Ερμηνεία του κανονισμού (ΕΟΚ) 3950/92 - Αρχή της ίσης μεταχειρίσεως», παράγραφος 37.

²⁹ Βλ. ό.π. Απόφαση της 13^{ης} Απριλίου 2000, C-292/97, παράγραφος 37.

³⁰ Ο.π. Περράκης Στέλιος, «Δημοκρατία και (Ατομικά) Δικαιώματα του Ανθρώπου», στο *Ευρωπαϊών Πολιτεία. Δίκαιο, Πολιτική & Οικονομία.*, σελ. 411.

³¹ Βλ. Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 3ης Σεπτεμβρίου 2008. Yassin Abdullah Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) - Περιοριστικά μέτρα εις βάρος προσώπων και

2. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ως θεματοφύλακας των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αποτελεί ένα θεσμό, ο οποίος είναι κοινώς αποδεκτό ότι έχει συνεισφέρει ιδιαιτέρως στη διαμόρφωση του πλαισίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ. Ευθύς εξαρχής της δημιουργίας του, το ΕΚ εξέφρασε τη βούληση και δεσμεύτηκε, όπως και έπραξε, να δράσει για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της Ένωσης.

Η δράση του ΕΚ μέσω: των προτάσεών του, των ψηφισμάτων του (όπως για παράδειγμα η πρόταση και εν συνεχεία ψήφισμα για ειδικά δικαιώματα των ευρωπαίων πολιτών, η επεξεργασία & υιοθέτηση της Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων & Ελευθεριών - 1989), της στάση του γενικότερα απέναντι σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων (όπως στην περίπτωση αντιδημοκρατικών καθεστώτων, η οποία εξετάζεται αναλυτικότερα παρακάτω), και άλλων πολυδιάστατων δραστηριοτήτων, που ανέπτυξε, το ανέδειξε εύλογα στο θεματοφύλακα, όπως καλείται, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ΕΕ.

Στα πλαίσια λοιπόν του κεφαλαίου αυτού επιχειρείται μια συνολική επισκόπηση της δράσης του, ως κύριου μοχλού προώθησης της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τόσο στο εσωτερικό της ΕΕ, όσο και στο εξωτερικό.

οντοτήτων συνδεομένων με τον Οσάμα Μπιν Λάντεν, το δίκτυο Αλ Κάιντα και τους Ταλιμπάν - Ηνωμένα Έθνη - Συμβούλιο Ασφαλείας - Ψηφίσματα εκδιδόμενα δυνάμει του κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών - Εφαρμογή τους εντός της Κοινότητας - Κοινή θέση 2002/402/ΚΕΙΠΙΑ - Κανονισμός (ΕΚ) 881/2002 - Μέτρα κατά προσώπων και οντοτήτων περιλαμβανομένων σε κατάλογο που έχει καταρτίσει όργανο των Ηνωμένων Εθνών - Δέσμευση κεφαλαίων και οικονομικών πόρων - Επιτροπή του Συμβουλίου Ασφαλείας συσταθείσα με την παράγραφο 6 του ψηφίσματος 1267 (1999) του Συμβουλίου Ασφαλείας (επιτροπή κυρώσεων) - Αναγραφή των ονομάτων αυτών των προσώπων και οντοτήτων στο παράρτημα I του κανονισμού (ΕΚ) 881/2002 - Προσφυγή ακυρώσεως - Αρμοδιότητα της Κοινότητας - Νομική βάση αποτελούμενη από τον συνδυασμό των άρθρων 60 ΕΚ, 301 ΕΚ και 308 ΕΚ - Θεμελιώδη δικαιώματα - Δικαίωμα προστασίας της ιδιοκτησίας, δικαίωμα ακρόασης και δικαίωμα αποτελεσματικού δικαστικού ελέγχου. Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P, παράγραφος 283.

Σκόπιμη κρίνεται ωστόσο, αρχικά, μια σύντομη ιστορική αναδρομή της εξέλιξης του ρόλου του Κοινοβουλίου και ειδικότερα της πρακτικής του όσον αφορά την προώθηση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της. Συνοπτικά διαμορφώθηκε στα εξής τρία στάδια:³²

το πρώτο στάδιο ανάγεται χρονικά στην περίοδο από τη δημιουργία της ΕΕ μέχρι και τη θέση περίπου σε ισχύ της Συνθήκης του Μάαστριχτ και χαρακτηρίζεται από τη σταδιακά, αλλά ολοένα αυξανόμενη προσήλωση και ενασχόληση του ΕΚ να προωθήσει μια ευρωπαϊκή πολιτική προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εξίσου σε κοινοτική διάσταση και σε εξωτερική, στα πλαίσια δηλαδή των σχέσεων της ΕΕ με τρίτα κράτη.

Με ενέργειες, όπως: η πρόταση για τη θέσπιση ειδικών δικαιωμάτων για τους ευρωπαίους πολίτες - 1979, η ρητή δέσμευση στην πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να προσχωρήσει η ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ,³³ ένα σύνολο εκθέσεων αναφορικά με σημαντικά ζητήματα/διαστάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (όπως για παράδειγμα η καθημερινή ζωή των ευρωπαίων πολιτών, προτάσεις για θεσμικές βελτιώσεις στο σχετικό πλαίσιο της ΕΕ, κυρίως μέσω της ενίσχυσης του ρόλου του ίδιου του ΕΚ, κ.α.), η Διακήρυξη του 1989 των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών – ένα κοινώς αποδεκτό πλήρες κείμενο, το ΕΚ έθεσε τις βάσεις για τη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής πολιτικής δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Παράλληλα, την περίοδο αυτή, άρχισε να αναπτύσσει τη δράση του ως κοινωνός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο. Με κορυφαία έκφραση την καθιέρωση, το 1983, ετήσιων εκθέσεων για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο. Συνολικά, η εξωτερική διάσταση της εν λόγω δράσης του Κοινοβουλίου αναπτύσσεται διεξοδικά, σε ξεχωριστό κεφάλαιο, παρακάτω.

³² Η διάκριση αυτή σε τρία στάδια αποτελεί «δάνειο» από: Πετράκης Στ., 'Le parlement européen et la promotion et protection des droits de l'homme. Esquisse d'une action plurielle.', στο *Πρακτικά Συνεδρίου: 50 χρόνια Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Εμπειρία & Προοπτικές.*, (Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων. Για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία., 2009), σελ. 139 – 142.

³³ Βλ. σχετική Έκθεση Scelba - 1979.

Τη δεύτερη περίοδο οριοθετούν η Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) και η Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997). Την περίοδο αυτή, το ΕΚ, φανερά ενθαρρυνόμενο από τις ρητές αναφορές πλέον στις ιδρυτικές συνθήκες για σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εντείνει τις προσπάθειές του, απευθύνοντας ερωτήματα και ασκώντας κριτική, ως επί το πλείστον, στα κμ όσον αφορά τη σχετική κατάσταση στο εσωτερικό τους.

Τέλος, η τρίτη περίοδος εγκαινιάστηκε με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Νίκαιας (2000) και ολοκληρώθηκε τον περασμένο Δεκέμβριο, με τη θέση σε ισχύ της ΣυνθΛ, για να ξεκινήσει μια νέα περίοδος, όπως κρίνεται, βάσει των αλλαγών που επιφέρει η νέα Συνθήκη, τόσο στο ρόλο του Κοινοβουλίου, όσο και γενικότερα – οι αλλαγές αυτές εξετάζονται ως γνωστόν στο δεύτερο και κυρίως μέρος της εργασίας.

Σημείο - σταθμό της δράσης του Κοινοβουλίου κατά την τρίτη περίοδο αποτελεί η υιοθέτηση του ΧΘΔ (2000), η συμβολή του οποίου επίσης αναλύεται διεξοδικά παρακάτω. Χαρακτηριστικό της τρίτης περιόδου επίσης είναι η έντονη δραστηριοποίηση του ΕΚ στα πλαίσια της εξωτερικής διάστασης της ευρωπαϊκής πολιτικής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ ταυτόχρονα εμπλουτίζει συνεχώς το αντίστοιχο εσωτερικό πλαίσιο με νέες διαστάσεις και παραμέτρους (όπως για παράδειγμα η αξιολόγηση σχετικών κυρώσεων, η πολιτική της ΕΕ απέναντι στους Ρομά, κ.α.).

α) Ο έλεγχος της λειτουργίας των Κοινοτικών Οργάνων.

Η καταλυτικότερης σημασίας αρμοδιότητα του ΕΚ είναι η εξουσία ελέγχου που διαθέτει των δραστηριοτήτων της ΕΕ. Συγκεκριμένα, βάσει των ιδρυτικών συνθηκών, το ΕΚ δύναται να ελέγχει τόσο τα υπόλοιπα όργανα της ΕΕ, όσο και τα κμ – η άσκηση της αρμοδιότητας του αυτής εξετάζεται στην αμέσως επόμενη υποενότητα.

Συνοπτικά, όσον αφορά τον έλεγχο της λειτουργία των άλλων κοινοτικών οργάνων, και συγκεκριμένα των δύο κύριων οργάνων, που μας ενδιαφέρουν εν προκειμένω, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου της ΕΕ, το Κοινοβούλιο διαθέτει τις εξής εξουσίες ελέγχου:³⁴

- i. ασκεί κριτική επί του έργου που έχει συντελεστεί και επί των σχεδίων για το μέλλον της Ένωσης (άρθρο 200 ΣυνθΕΚ),³⁵
- ii. έχει το δικαίωμα να υποβάλει ερωτήσεις τόσο στην Επιτροπή όσο και στο Συμβούλιο (άρθρα 42 και 44 του Κανονισμού Λειτουργίας του Κοινοβουλίου),³⁶
- iii. δύναται να υποβάλλει πρόταση μομφής κατά της Επιτροπής για χειρισμούς της των κοινοτικών υποθέσεων (άρθρο 201 ΣυνθΕΚ),³⁷
- iv. εκπροσωπείται στις συνεδριάσεις του Συμβουλίου και εκθέτει τις απόψεις του (άρθρα 40 και 41 του Κανονισμού Λειτουργίας του Κοινοβουλίου),³⁸

³⁴ Αναλυτικότερα βλ. ό.π. Κανελλόπουλος Παναγιώτης Ι., σελ. 135 – 137.

³⁵ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, στο ό.π. Κανελλόπουλος Παναγιώτης Ι.

³⁶ Βλ. Εσωτερικός κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ). *Επίσημη Εφημερίδα*, L 44. (15 Φεβρουαρίου 2005). Στο άρθρο 42 μάλιστα, στη διάταξη 4, ορίζεται ότι το περιεχόμενο κάθε ζητούμενης (από το Κοινοβούλιο προς υποβολή για έλεγχο ουσιαστικά) πρότασης της Επιτροπής, για την έκδοση νέων ή την τροποποίηση υφιστάμενων πράξεων, πρέπει να σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και την αρχή της επικουρικότητας.

³⁷ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ό.π.

³⁸ Βλ. Εσωτερικός κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ), ό.π.

- ν. ενώ τέλος, μπορεί να ζητήσει τη σύσταση προσωρινής εξεταστικής επιτροπής για παραβάσεις ή κακή διοίκηση κατά την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου (όχι στην περίπτωση και κατά τη διάρκεια που εκδικάζονται ενώπιον δικαστηρίου - άρθρο 139 ΣυνθΕΚ).³⁹

Επιπλέον, στην περίπτωση σύναψης συμφωνίας της ΕΕ με άλλο ή άλλα κράτη και διεθνείς οργανισμούς, το ΕΚ έχει τη δυνατότητα να προσφύγει ακόμη και ενώπιον του ΔΕΚ (ΣυνθΕΚ άρθρο 300 παράγραφος 6).⁴⁰ Η εν λόγω δυνατότητα είναι προφανές ότι αποτελεί μια εκτεταμένη ελεγκτική εξουσία, ιδιαιτέρως αποτελεσματική στην πράξη, την οποία το ΕΚ έχει αποδείξει ότι δε διστάζει να χρησιμοποιήσει – χαρακτηριστική είναι η περίπτωση, που εξετάζεται ευθύς παρακάτω.

Η περίπτωση αυτή εμπίπτει σε ένα πεδίο με ξεχωριστό ενδιαφέρον, τόσο για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΕ, όσο και γενικότερα, της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Το εν λόγω πεδίο συνδέεται απευθείας με τις σύγχρονες εξελίξεις στο διεθνές σύστημα και συγκεκριμένα τις νέες απειλές που το τελευταίο καλείται να αντιμετωπίσει, όπως η τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα.

Οι πιέσεις επομένως που ασκούνται στο πεδίο αυτό σήμερα, ιδιαίτερα μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και την ανάδειξη της τρομοκρατίας σε νο1 απειλή κατά της παγκόσμιας ασφάλειας, είναι τεράστιες και οι σχετικές εξελίξεις κρίνονται ιδιαιτέρως κρίσιμες.

Επιπλέον, όσον αφορά την περίπτωση της ΕΕ ειδικότερα, είναι γεγονός ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων έχει αναχθεί σε μείζων ζήτημα στους κόλπους της, καθώς ο ιδιαίτερος τρόπος λειτουργίας της και συγκεκριμένα η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων στο εσωτερικό της, δημιουργήσε την ανάγκη καθιέρωσης συστημάτων πληροφόρησης, επεξεργασίας και ελεύθερης κυκλοφορίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε ευρωπαϊκή κλίμακα – πράγμα το οποίο έχει προφανώς εγείρει περαιτέρω ζητήματα, ερωτηματικά και αντιδράσεις.

³⁹ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ό.π.

⁴⁰ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ό.π.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα λοιπόν, αποτελεί η υπόθεση C-317/2006, που ανέδειξε το ΕΚ, «Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κ. Συμβουλίου, στοιχεία επιβατών αεροπορικών εταιρειών», όπου το Συμβούλιο της ΕΕ αποφάσισε να διαβιβάσει τα προσωπικά δεδομένα επιβατών αεροπορικών εταιριών στις αρμόδιες αρχές των ΗΠΑ κατόπιν αιτήματος τους για έρευνα τρομοκρατικών ενεργειών.

Η ακύρωση της εν λόγω παράνομης πράξης από το ΔΕΚ αποτελεί σε κάθε περίπτωση σταθμό στην ιστορία της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, ενώ αναμφισβήτητα, η ανάδειξη της υπόθεσης από το ΕΚ επιβεβαίωσε έμπρακτα το ρόλο του ως θεματοφύλακα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΕ, επισφραγίζοντας την εκφρασμένη βούλησή του να πράττει ανάλογα εκμεταλλευόμενο κάθε μέσο, που έχει στη διάθεσή του.

Δε μπορεί να παραβλεφθεί ωστόσο το γεγονός ότι, παρά την απόφασή του, το πρωτοπόρο ΔΕΚ φάνηκε στην προκειμένη περίπτωση να οπισθοδρομεί. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο αποφάσισε να μην ότι ήταν παράνομη η έκδοση των προσωπικών δεδομένων των επιβατών στις αρχές των Η.Π.Α., αλλά για τυπικούς λόγους. Αναλυτικότερα, θεμελίωσε την απόφασή του στη βάση ότι η έκδοση των στοιχείων ήταν παράνομη, λόγω του ότι η απόφαση του Συμβουλίου για τη διαβίβαση στηρίχτηκε σε συμφωνία, η οποία αφορούσε αποκλειστικά τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και επομένως η όποια εφαρμογή της στην προκειμένη περίπτωση ήταν εκτός πεδίου νομιμότητας.⁴¹

Η ακύρωση αυτή για τυπικούς λόγους και όχι για την ουσία της υπόθεσης, καθώς αποφεύχθηκε κάθε άμεση ή έμμεση αναφορά στα θεμελιώδη δικαιώματα, έρχεται σε πλήρη ασυμφωνία με την εν γένει στάση του ΔΕΚ στον τομέα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημιουργεί μεγάλα ερωτηματικά. Σε κάθε περίπτωση κρίνεται ότι καταδεικνύει εμφανώς την κρισιμότητα του υπό

⁴¹ Αναλυτικότερα βλ. «Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κ. Συμβουλίου, στοιχεία επιβατών αεροπορικών εταιρειών», C-317/2006.

συζήτηση πεδίου, της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και κυρίως το πόσο «εκτεθειμένο» είναι απέναντι στις πιέσεις του διεθνούς συστήματος.⁴²

b) Ο έλεγχος των κρατών – μελών.

Μια άλλη πολύ σημαντική αρμοδιότητα του ΕΚ και εξίσου κρίσιμη για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ είναι η εξουσία ελέγχου, που διαθέτει επί των κμ.

Συνοπτικά, η εξουσία του αυτή συνίσταται στη δυνατότητα, σε συνεργασία με το Συμβούλιο, να εκτιμήσει νομικά, να ελέγξει δηλαδή, περιστατικά και καταστάσεις στα κμ και σε περίπτωση διαπίστωσης σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ένα από αυτά να επιβάλλει κυρώσεις.

Συγκεκριμένα, σε περίπτωση παραβίασης των βασικών αξιακών αρχών της ΕΕ από ένα κμ - που δεν είναι άλλες από «την ελευθερία, τη δημοκρατία, το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου», όπως ορίζεται στο σχετικό άρθρο, προβλέπεται ειδική διαδικασία και μάλιστα με τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων έναντι του κμ αυτού (όπως για παράδειγμα της αναστολής ορισμένων δικαιωμάτων του).⁴³ Είναι προφανές ότι πρόκειται για μια διαδικασία ξεχωριστής σημασίας και βαρύτητας για την έμπρακτη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΕ.

⁴² Για μια κριτική ανάλυση της εν λόγω υπόθεσης, όσον αφορά την κρίση του ΔΕΚ, βλ. Παπαδοπούλου Ρ. – Ε., ‘«Εξυπνες κυρώσεις» και κοινοτικό δίκαιο: το «μετέωρο βήμα» του κοινοτικού δικαστή. Σκέψεις με αφορμή τις αποφάσεις του ΠΕΚ Kadi και Yusuf/Al Barakaat της 21^{ης} Σεπτεμβρίου 2005’, *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου*, Φεβρουάριος 2006, σελ. 447 επ.

⁴³ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στο ό.π. Κανελλόπουλος Παναγιώτης Ι., άρθρο 7 σε συνδυασμό με το άρθρο 6 παράγραφος 1 (όπου και αναφέρονται οι βασικές αρχές της ΕΕ).

Η διαδικασία αυτή υπάρχει ήδη από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, η οποία και την εισήγαγε, τροποποιείται όμως σημαντικά με τη ΣυνθΛ, με βάση τα νέα δεδομένα, που αναβαθμίζουν, ενισχύουν και κατά επέκταση καθιστούν το ρόλο του ΕΚ ακόμη πιο κομβικό τόσο στην εν λόγω διαδικασία, όσο και στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων γενικότερα – γεγονός το οποίο εξετάζεται και αναλύεται διεξοδικότερα παρακάτω, στο δεύτερο και κυρίως μέρος της εργασίας.

Ακόμη, όσον αφορά τον έλεγχο των κμ, το ΕΚ μπορεί να λάβει σχετικά διάφορα περιοριστικά μέτρα πολιτικής φύσεως, με ηθικό ή/και πολιτικό αντίκτυπο.

c) Η δράση του ΕΚ για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διεθνώς.

- Για λόγους που εξυπηρετούν το σκοπό της εργασίας, απαραίτητη κρίθηκε μια αναφορά στη δράση του ΕΚ για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διεθνώς. Παρότι στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, όπως διευκρινίζεται στην εισαγωγή, διερευνάται η συνεισφορά της ΣυνθΛ στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της ΕΕ, εξετάζεται η εν λόγω δράση του ΕΚ, προκειμένου αφενός να καταδειχθεί ο εξαιρετικά κρίσιμος ρόλος του στο πεδίο εν γένει και αφετέρου διότι κρίνεται ότι η δράση του αυτή βρίσκεται σε δυναμική αλληλεπίδραση με τον εσωτερικό χώρο της ΕΕ, προωθώντας σχετικές εξελίξεις.

Στη βάση του παραπάνω συλλογισμού, η περαιτέρω αυτή αναφορά συντελείται υπό το πρίσμα κυρίως των Ετήσιων Εκθέσεων για την κατάσταση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στον κόσμο και «άλλων» σχετικών εκθέσεων, ψηφισμάτων, κ.λπ., του ΕΚ.

Η ΕΕ δραστηριοποιείται για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου και εκτός των συνόρων της. Νομικά ωστόσο η εξωτερική δράση της Ένωσης, όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, θεμελιώνεται με τη ΣυνθΛ, βάσει του νέου κεφ.1 του Τίτλου V «Γενικές Διατάξεις για την Εξωτερική Δράση της Ένωσης και Ειδικές Διατάξεις σχετικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας» (εφεξής ΚΕΠΠΑ) – μια από τις κύριες αλλαγές της Λισσαβόνας, η οποία εξετάζεται αναλυτικότερα παρακάτω.

Στα πλαίσια του παρόντος κεφαλαίου γίνεται μια σύντομη αναφορά στη μέχρι πριν τη ΣυνθΛ εξωτερική δράση της ΕΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα, «επικεφαλής» της οποίας υπήρξε το ΕΚ. Όπως ήδη προαναφέρεται από την εισαγωγή, το ΕΚ μέσω της πληθώρας εκθέσεων, ψηφισμάτων, και άλλων σχετικών κειμένων που υιοθετεί και κυρίως των Ετήσιων Εκθέσεων του για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον κόσμο εγκαίνιασε ουσιαστικά μια διεθνή πολιτική της ΕΕ προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στα πλαίσια της εν λόγω πολιτικής, το ΕΚ έδρασε σαν κοινωνός των ευρωπαϊκών ιδεών και αξιών στο διεθνές σύστημα, αποσκοπώντας ουσιαστικά στην προώθηση μιας παγκόσμιας τάξης και κατά επέκτασης σεβασμού και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ο ρόλος του αυτός καταδεικνύεται, εν προκειμένω, μέσα από τα πλέον χαρακτηριστικά, όπως κρίνεται, παραδείγματα της πρακτικής του.

Ακολουθώντας ιστορικά την πορεία της δράσης του ΕΚ για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διεθνώς, ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, που αφορά και τη χώρα μας, αποτελεί το Ψήφισμα της 10^{ης} Μαΐου 1967, με το οποίο το ΕΚ ζητά το «πάγωμα» της Συμφωνίας Σύνδεσης Ελλάδας – ΕΟΚ τότε, σαν «απάντηση» στο στρατιωτικό πραξικόπημα και την εγκαθίδρυση της χούντας στο ελληνικό κράτος.

Η κίνηση αυτή του ΕΚ υπήρξε άμεση και σε κάθε περίπτωση αποτελεσματική, καθώς προκάλεσε την αφύπνιση του ευρωπαϊκού συστήματος, γενικότερα, ως προς τον τρόπο, τους μηχανισμούς με άλλα λόγια, που έχει στη διάθεσή του και μπορεί να επιστρατεύσει προκειμένου να δράσει αλλά και να επηρεάσει τη διεθνή πραγματικότητα υπέρ της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Έκτοτε το ΕΚ παραμένει σταθερά δεσμευμένο στο ρόλο του αυτό, καταγγέλλοντας με όποια μέσα διαθέτει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Χαρακτηριστικά, το ΕΚ, λίγα χρόνια αργότερα, το 1980, «πάγωσε» την υιοθέτηση του 4^{ου} Χρηματοδοτικού Πρωτοκόλλου της ΕΟΚ για την Τουρκία, σε απάντηση στο εκεί πραξικόπημα και την τουρκική δικτατορία.

Εξίσου χαρακτηριστική είναι η στάση του ΕΚ στο πλαίσιο των σχέσεων της ΕΕ με τις χώρες ΑΚΕ (Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού), καθώς και με τις χώρες της Λατινικής Αμερικής. Κατά την περίοδο 1977 – 1983 μόνο, υιοθετούνται σχετικά 70 ψηφίσματα και εξετάζονται 70 περιπτώσεις με παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Κορυφαία έκφραση της σχετικής δράσης του ΕΚ, όπως προαναφέρεται, αποτελούν οι Ετήσιες Εκθέσεις του για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά τον κόσμο. Πρόκειται για ένα «θεσμό» πλέον, τον οποίο εισήγαγε το ΕΚ (1983)

και έκτοτε χρησιμοποιεί ως κύριο μέσο αξιολόγησης της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διεθνώς και κατά επέκταση ως ένα ‘μέσο διεθνούς ελέγχου ζητημάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων’.⁴⁴

Στις Εκθέσεις του αυτές το ΕΚ αναφέρεται εξίσου στην κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της ΕΕ, όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Όσον αφορά το εσωτερικό της ΕΕ, το ΕΚ μέσω των εκθέσεών του απευθύνει κυρίως ερωτήσεις στα κμ και ασκεί κριτική, θίγοντας και προωθώντας ταυτόχρονα πολύπλευρες διαστάσεις των ζητημάτων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

—Η κύρια—συνεισφορά του, όσον αφορά την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά τον κόσμο, μέσω των Εκθέσεών του, εντοπίζεται ως επί το πλείστον στις καταγγελίες ουσιαστικά παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι οποίες αυταπόδεικτα συμβάλουν σημαντικά στη γνωστοποίηση, ευαισθητοποίηση και κατά επέκταση δραστηριοποίηση για την εξάλειψη τους. Ενδεικτικά αναφέρονται οι πρόσφατες καταγγελίες της γενοκτονίας στο Νταρφούρ, οι παραβιάσεις των ελευθεριών στην Κίνα και τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν στην Κίνα. Ομολογουμένως ‘οι καταγγελίες κυβερνήσεων δεν είναι ένα πολύ συχνό φαινόμενο στις διεθνείς σχέσεις, ακόμη και όταν πρόκειται για ζητήματα δικαιωμάτων του ανθρώπου’.⁴⁵

Κλείνοντας, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε εν προκειμένω, στη σημαντική δράση του ΕΚ για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διεθνώς,

⁴⁴ Περράκης Στ., ‘Le parlement européen et la promotion et protection des droits de l’homme. Esquisse d’une action plurielle.’, ό.π, σελ.141.

⁴⁵ Περράκης Στ., ‘Le parlement européen et la promotion et protection des droits de l’homme. Esquisse d’une action plurielle.’, ό.π, σελ.142.

μέσω της παροχής τόσο ανθρωπιστικής,⁴⁶ όσο και αναπτυξιακής βοήθειας (για παράδειγμα η πλέον χαρακτηριστική περίπτωση των συμφωνιών Λομέ/Κοτονού).⁴⁷

Τη δράση του αυτή επιστέγασε η πρόσφατη θέσπιση ενός χρηματοδοτικού μέσου για την προαγωγή της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου παγκοσμίως. Το μέσο αυτό, ακόμη και αν έχει περιορισμένη διάρκεια - καθώς προβλέπεται χρονικός ορίζοντας περάτωσης του προγράμματος το 2013, συνιστά ένα θεσμό, που ανεξάρτητα της παρουσίας ή μη έκτακτης ανάγκης, αποσκοπεί στην παροχή βοήθειας, η οποία θα συμβάλλει στην ανάπτυξη αλλά και στην παγίωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών σε τρίτες χώρες.⁴⁸

⁴⁶ Θα πρέπει να διευκρινιστεί εδώ, ότι η χορήγηση έκτακτης ανθρωπιστικής βοήθειας από την ΕΕ ανά τον κόσμο, δεν καθορίζεται, κατά κανόνα, βάσει περιορισμών αναφορικά με παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η οποιουδήποτε είδους ενίσχυση προσφέρεται (χρηματική, τεχνική, κ.α.), αποφασίζεται, με μόνο γνώμονα, την ανακούφιση του ανθρώπινου πόνου, ανεξάρτητα με το αν αυτός προκαλείται από φυσικές καταστροφές ή τυραννικά καθεστώτα.

⁴⁷ Πρόκειται για μια Συμφωνία Εμπορίου και Βοήθειας που συνδέει την ΕΕ με 78 αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (τις χώρες ΑΚΕ).

⁴⁸ Με τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1889/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 2006.

ΜΕΡΟΣ 2^ο: ΤΟ ΝΕΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΝ ΕΠΑΥΡΙΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ: ΟΙ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΛΛΑΓΕΣ.

I. Συνολική επισκόπηση των αλλαγών, που επιφέρει η Συνθήκη της Λισσαβόνας στις Ιδρυτικές Συνθήκες.

- Προκειμένου να γίνουν καλύτερα κατανοητές οι αλλαγές, που επιφέρει η ΣυνθΛ στο πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, κρίθηκε σκόπιμο να γίνει μια συνοπτική παρουσίαση καταρχάς των αλλαγών, που επιφέρει η ΣυνθΛ στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ συνολικά.

Στις 13 Δεκεμβρίου 2007 υπεγράφη στη Λισσαβόνα το σχέδιο της Συνθήκης για την τροποποίηση των ιδρυτικών συνθηκών της ΕΕ. Δύο χρόνια αργότερα, η ΣυνθΛ - όπως καλείται, τίθεται σε ισχύ (την 1η Δεκεμβρίου 2009).

Συνολικά, η ΣυνθΛ επιφέρει ριζικές αλλαγές στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα, με αποτέλεσμα η ΕΕ να διέπεται πλέον από ένα νέο θεσμικό πλαίσιο.

Συγκεκριμένα, η ΣυνθΛ τροποποιεί εξ ολοκλήρου τις δύο θεμελιώδεις Συνθήκες, ΣΕΕ και ΣΕΚ - μετονομάζοντας μάλιστα την τελευταία σε «Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (εφεξής ΣΛΕΕ). Η τροποποίηση αυτή μεταβάλει πλήρως τη δομή της ΕΕ, καθώς 'η Ένωση αντικαθιστά και διαδέχεται την Ευρωπαϊκή Κοινότητα',⁴⁹ όπως ορίζεται στη σχετική διάταξη.

Συνοπτικά, η ΣυνθΛ αναδομεί το γνωστό σύστημα των τριών πυλώνων, που θέσπισε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, προβλέποντας ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο, το

⁴⁹ Συνθήκη της Λισσαβόνας. Για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Λισσαβόνα, 13 Δεκεμβρίου 2007. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 306. (17 Δεκεμβρίου 2007), ΣΕΕ, άρθρο 1.

οποίο κρίθηκε καταλληλότερο να ικανοποιήσει τους σκοπούς της αποστολής της ΕΕ, έτσι όπως αυτή προβλέπεται στο νέο άρθρο 1 της ΣΕΕ, για 'διαρκώς στενότερη ένωση των λαών της Ευρώπης'.⁵⁰ Με το νέο ενιαίο θεσμικό πλαίσιο η ΕΕ μπορεί να εξασφαλίσει την πολυπρόθετη συνέπεια και συνέχεια των δράσεων, που αναλαμβάνει για την εκπλήρωση των στόχων της και που η προηγούμενη σύνθετη δομή δυσχέραινε σημαντικά.

Με δυο λόγια, η ΣυνθΛ καταργεί τα δύο πρότυπα συνεργασίας, μέσω των οποίων επιδιωκόταν η δράση της ΕΕ, το υπερεθνικό και το διακυβερνητικό, διατηρώντας ουσιαστικά μόνο το υπερεθνικό (γνωστό και ως κοινοτικό πρότυπο συνεργασίας), το οποίο και αναγορεύει στο ένα, ενιαίο, το Ευρωπαϊκό πρότυπο συνεργασίας, όπως καλείται.

Συγκεντρωτικά, σε μια σύντομη αποτίμηση της ΣυνθΛ, προκύπτει ότι οι στόχοι της Ένωσης - ουσιαστικά - ενοποιούνται, αναγνωρίζονται επίσημα πλέον ευρωπαϊκές αξίες,⁵¹ ενώ προσδιορίζονται εκ νέου οι αρμοδιότητές της και οι αρχές, που διέπουν τη σχέση της με τα κμ.⁵²

Μεταξύ των συνολικών αλλαγών που επιφέρει, εντοπίζονται και παρουσιάζονται επιγραμματικά παρακάτω, οι σημαντικότερες, όπως κρίνεται, μεταξύ αυτών.

Η ΣυνθΛ επιφέρει καταρχάς, σημαντικές αλλαγές στο σύστημα οργάνων της ΕΕ, με την ένταξη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σε αυτό, τη δημιουργία νέων οργάνων (όπως του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, εφεξής ΚΕΠΠΑ – θεσμός, ο οποίος εξετάζεται αναλυτικότερα παρακάτω, στο σχετικό κεφάλαιο) και την απονομή ευρωπαϊκού ρόλου στα εθνικά κοινοβούλια, αποδίδοντας τους ανάλογες αρμοδιότητες και εξουσίες - γεγονός ξεχωριστής σημασίας, το οποίο αναλύεται εξίσου στη συνέχεια.

⁵⁰ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ.

⁵¹ Όπως προκύπτει συνολικά από τη νέα Συνθήκη, ειδικότερα βλ. Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρα 1, 2 & 3.

⁵² Βλ. σχετικά Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρα 4 και 5.

Επιπλέον, η ΣυνθΛ απλοποιεί το σύστημα έκδοσης των πράξεων της ΕΕ, κάνοντας απλά διάκριση μεταξύ νομοθετικών και μη, με σαφή την τάση διεύρυνσης των πρώτων. Αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι προκειμένου να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική εφαρμογή τους, εισάγονται καινοτόμες ρυθμίσεις, όπως η θέσπιση των κατ' εξουσιοδότηση πράξεων, ενώ αποσαφηνίζονται ταυτόχρονα οι εκτελεστικοί κανονισμοί. Ακόμη με τη ΣυνθΛ, επιτυγχάνεται ο πολυπόθητος εκδημοκρατισμός της διαδικασίας υιοθέτησης τους, καθώς καθιερώνεται ο κανόνας της διπλής πλειοψηφίας.⁵³

Μεταξύ των αλλαγών, που επιφέρει η ΣυνθΛ ξεχωρίζουν αναμφισβήτητα η αναγνώριση νομικής προσωπικότητας στην Ένωση,⁵⁴ ρητή καθιέρωση της αρχής της εθνικής ταυτότητας⁵⁵ και η εθελούσια αποχώρηση κμ από την Ένωση.⁵⁶ Τόσο η αναγνώριση της νομικής προσωπικότητας της ΕΕ, όσο και η οριοθέτηση της αρχής της εθνικής ταυτότητας συνδέονται με το πεδίο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εξετάζονται αναλυτικότερα στη συνέχεια του εν λόγω μέρους της εργασίας.

Κλείνοντας τη σύντομη αυτή συνολική επισκόπηση της νέας τάξης πραγμάτων, που διαμορφώνει η ΣυνθΛ στο εσωτερικό της ΕΕ, διαπιστώνεται ότι η ΣυνθΛ μεταβάλλει πλήρως το μέχρι πρότινος ισχύον δικαιοπολιτικό πλαίσιο της ΕΕ, ενώ φέρει αδιαμφισβήτητα διατάξεις συνταγματικού χαρακτήρα, καθώς διατηρεί ουσιαστικά τις κύριες θεσμικές μεταρρυθμίσεις, που ενσωμάτωσε η Συνταγματική Συνθήκη - γνωστότερη ως Ευρωσύνταγμα.⁵⁷ Ωστόσο, γεγονός είναι ότι από τη νέα Συνθήκη απουσιάζει τόσο ο όρος «Σύνταγμα», όσο και οποιαδήποτε αναφορά ή

⁵³ Όπως προκύπτει συνδυαστικά βάσει των: Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρο 20, διάταξη 3 και Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΛΕΕ, άρθρα 238 και 330.

⁵⁴ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρο 47.

⁽⁵⁵⁾ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρο 4, διάταξη 2.

⁵⁶ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρο 50.

⁵⁷ Κρίνεται απαραίτητο να διευκρινιστεί εδώ ότι γίνεται λόγος για συνταγματικά στοιχεία και όχι φυσικά για την απόδοση ενός συνταγματικού χαρακτήρα στο δικαιοπολιτικό πλαίσιο της ΕΕ. Αναλυτικότερα, σχετικά με το φαινόμενο αυτό, της «συνταγματοποίησης» της ΕΕ, όπως συχνά καλείται, βλ. ενδεικτικά Dumont H. et Van Drooghenbroeck S., 'La constitutionnalisation du droit de l' U.E.', a *La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne. Son apport a la protection des droits de l'homme en Europe.*, dir. Jean – Yves Carlier et Olivier de Schutter, (Bruxelles: Bruylant, 2008), σελ. 61 - 96.

συμβολισμός θα μπορούσε να οξύνει εκ νέου φόβους και αντιδράσεις, αναφορικά με τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού υπερκράτους.⁵⁸

Περνώντας στο υπό διερεύνηση πεδίο, της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δε θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι η ΣυνθΛ θεμελιώνεται εξ ολοκλήρου σχεδόν στο τρίπτυχο δημοκρατία – ανθρώπινα δικαιώματα – κράτος δικαίου. Η πληθώρα των αναφορών στις παραπάνω αρχές είναι ομολογουμένως εντυπωσιακή και διατρέχει συνολικά το κείμενο της νέας Συνθήκης. Ήδη από το προοίμιο αυτής γίνεται φανερή η ανάδειξη πλέον των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε βασικό άξονα του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Δεν είναι τυχαία επομένως, η προσθήκη του άρθρου 2, όπου επί λέξη ορίζεται ότι: «Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη εντός κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των διακρίσεων, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.»⁵⁹

Αναλυτικότερα, ακολουθεί η διεξοδική παρουσίαση και διερεύνηση των θεμελιωδών αλλαγών, που επιφέρει η ΣυνθΛ, αναφορικά με το ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και επιμέρους αλλαγών, που κρίνεται, ότι διαδραματίζουν εξίσου ρόλο στη διαμόρφωση του νέου καθεστώτος, που εγκαθιδρύει η ΣυνθΛ.

⁵⁸ Πράγμα το οποίο συνέβη, ως γνωστόν, στην περίπτωση του Ευρωσυντάγματος, λίγα χρόνια νωρίτερα, το 2005, όπου και απορρίφθηκε εντέλει, κατά τα δημοψηφίσματα έγκρισης του στη Γαλλία και την Ολλανδία.

⁵⁹ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ.

II. Η νομική θεμελίωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ευρωπαϊκή δικαιοταξία: η αναγνώριση του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται μια από τις σημαντικότερες αλλαγές, που επιφέρει η ΣυνθΛ στο ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ενσωμάτωση του ΧΘΔ στο κοινοτικό κεκτημένο.

Ενδεχομένως πρόκειται για την κυριότερη σχετική αλλαγή, δεδομένου ότι η ενσωμάτωση του ΧΘΔ συνιστά τη δημιουργία ενός σαφούς ευρωπαϊκού πλαισίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ΕΕ αποκτά πλέον και τυπικά, το απαραίτητο νομικό πλαίσιο, ώστε η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της να μην επαφίεται πια στην κατά βούληση πρακτική των θεσμών και των οργάνων της, αλλά να προβλέπεται ρητά και συγκεκριμένα.

Προτού περάσουμε στην αναλυτικότερη εξέταση της εν λόγω αλλαγής, σκόπιμο κρίνεται να γίνει μια περαιτέρω αναφορά στη δημιουργία του Χάρτη, καθώς και το περιεχόμενο αυτού.

A. Η δημιουργία του ΧΘΔ: σύντομη ιστορική αναδρομή.

Όπως εύκολα μπορεί να συμπεράνει κανείς - και από το πρώτο μέρος της εργασίας, παρά τις καταλυτικής σημασίας αλλαγές που επέφερε η Συνθήκη του Άμστερνταμ, οι ιδρυτικές συνθήκες εξακολουθούσαν να μην περιλαμβάνουν συγκεκριμένη αναφορά των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Με άλλα λόγια εξακολουθούσαν να μην περιλαμβάνουν «κατάλογο» των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Τη λύση στο πρόβλημα αυτό ήρθε να δώσει ο ΧΘΔ της ΕΕ. Ο Χάρτης υπογράφηκε με τη Συνθήκη της Νίκαιας, στις 7 Δεκεμβρίου του 2000, φιλοδοξώντας ουσιαστικά να καλύψει το νομικό κενό που υπήρχε. Το κενό αυτό ωστόσο, εξακολούθησε να υπάρχει, καθώς ο Χάρτης δεν συμπεριλήφθηκε τότε στο κείμενο

των ιδρυτικών συνθηκών, με αποτέλεσμα να μην αποτελεί νομικά δεσμευτικό κείμενο.

Περίληπτικά, τα βήματα της δημιουργίας του ΧΘΔ και η πορεία μέχρι την ανάδειξη του σε νομικά δεσμευτικό κείμενο, έχουν ως εξής: αφετηρία αποτελεί το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας, τον Ιούνιο του 1999, όπου και κρίθηκε σκόπιμο να συγκεντρωθεί το σύνολο των θεμελιωδών δικαιωμάτων, που ίσχυαν σε επίπεδο ΕΕ, σε έναν χάρτη, προκειμένου να καταστούν περισσότερο εμφανή στους ευρωπαίους πολίτες.

Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι η ιδέα της δημιουργίας ενός καταλόγου των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ προήρθε αρχικά από τους κόλπους του ΕΚ - η Διακήρυξή του άλλωστε το 1989 αποτελεί ουσιαστικά ένα τέτοιο εγχείρημα. Το ΕΚ γεγονός είναι, ότι συνέβαλλε σημαντικά και στη συνέχεια, τόσο στη διαμόρφωση του Χάρτη (μέσω κυρίως των ερωτημάτων, που έθετε, ως προς το περιεχόμενο του), όσο και στην προώθησή του.

Εξίσου εύκολα μπορεί να ανιχνεύσει κανείς τις επιρροές και κατά επέκταση την πολύτιμη συμβολή του ΔΕΚ στη διαμόρφωση του Χάρτη, καθώς οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές, που δόθηκαν στο εν λόγω Συμβούλιο, φιλοδοξούσαν να συμπεριλάβουν στο Χάρτη τις γενικές αρχές, που περιέχονται στην ΕυρΣΔΑ και εκείνες, που προκύπτουν από την κοινή συνταγματική παράδοση των κμ της ΕΕ. Επιπροσθέτως, κρίθηκε ότι ο Χάρτης έπρεπε να περιλαμβάνει τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών της Ένωσης, ενώ δε θα μπορούσαν να λείπουν τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, που κατοχυρώνει ο Κοινωνικός Χάρτης του ΣτΕ και ο Κοινοτικός Χάρτης Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων. Κοινή φιλοδοξία αποτέλεσε επίσης, το τελικό κείμενο του Χάρτη να αντικατοπτρίζει εξίσου τις αρχές, που προκύπτουν από τη νομολογία του ΔΕΚ και του ΕυρΔΑΔ.

Τη σύνταξη του κειμένου ανέλαβε μια συνέλευση, την οποία συνέθεταν εκπρόσωποι όλων των χωρών της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μέλη του ΕΚ, αλλά και των εθνικών κοινοβουλίων. Η υιοθέτηση του τελικού κειμένου,

ανακηρύχθηκε επίσημα στη Νίκαια το Δεκέμβριο του 2000 από το ΕΚ, το Συμβούλιο και την Επιτροπή.

Ωστόσο, η επικείμενη θέση σε ισχύ της ΣυνθΛ με την αναγωγή του Χάρτη σε νομικά δεσμευτικό κείμενο, κατέστησε απαραίτητη μια περαιτέρω επεξεργασία και εντέλει τροποποίηση του, την οποία ακολούθησε η επίσημη διακήρυξή του για δεύτερη φορά, το Δεκέμβριο του 2007.

Β. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Όσον αφορά το περιεχόμενο του Χάρτη, δε θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς, ότι περιλαμβάνει το σύνολο των ατομικών, πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των ευρωπαίων πολιτών, «καθώς και όλων των προσώπων που ζουν εντός της ένωσης».⁶⁰

Με μια γρήγορη ματιά γίνεται εύκολα αντιληπτό πως ο ΧΘΔ είναι χωρισμένος σε έξι κεφάλαια, τα οποία αποτελούν ουσιαστικά έξι ευρύτερες ομάδες δικαιωμάτων, που συνδέονται αντίστοιχα με:

1. την **Αξιοπρέπεια**: ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δικαίωμα στη ζωή, δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου, απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης, απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας.
2. τις **Ελευθερίες**: δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δικαίωμα γάμου και δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας, ελευθερία σκέψης συνείδησης και θρησκείας, ελευθερία

⁶⁰ ό. π. Παναγιώτης Ι. Κανελλόπουλος, σελ. 305.

έκφρασης και πληροφόρησης, ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης, δικαίωμα εκπαίδευσης, ελευθερία του επαγγέλματος και δικαίωμα προς εργασία, επιχειρηματική ελευθερία, δικαίωμα ιδιοκτησίας, δικαίωμα ασύλου, προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης και έκδοσης.

3. την **Ισότητα**: ισότητα έναντι του νόμου, απαγόρευση διακρίσεων, πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία, δικαιώματα του παιδιού, δικαιώματα των ηλικιωμένων, ένταξη των ατόμων με αναπηρίες.
4. την **Αλληλεγγύη**: δικαίωμα των εργαζόμενων στην ενημέρωση και τη διαβούλευση στο πλαίσιο της επιχείρησης, δικαίωμα διαπραγμάτευσης και συλλογικών δράσεων, δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας, προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσης, δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας, απαγόρευση της εργασίας των παιδιών και προστασία των νέων στην εργασία, οικογενειακή και επαγγελματική ζωή, κοινωνική ασφάλεια και κοινωνική αρωγή, προστασία της υγείας, πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος, προστασία του περιβάλλοντος προστασία του καταναλωτή.
5. τα **Πολιτικά Δικαιώματα** - εν προκειμένω νοούνται τα δικαιώματα, που αναφέρονται ουσιαστικά στην ειδική κατάσταση του Ευρωπαίου Πολίτη: δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές, δικαίωμα χρηστής διοίκησης, δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα, Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής, δικαίωμα αναφοράς, ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής, διπλωματική και προξενική προστασία.
6. και τέλος τη **Δικαιοσύνη**: δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, τεκμήριο αθωότητας και δικαίωμα της υπεράσπισης, αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας αξιοποιούνων πράξεων και ποινών, δικαίωμα του προσώπου να μη

δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη.

Να διευκρινιστεί εδώ ότι δεν επιχειρείται περαιτέρω ανάπτυξη του περιεχομένου των δικαιωμάτων, των οποίων την προστασία εγγυάται ο ΧΘΔ, καθώς κρίνεται ότι ξεφεύγει του αντικείμενου διερεύνησης και επομένως των σκοπών της παρούσας εργασίας.

Εξχωριστή σημασία έχει το γεγονός ότι στο ΧΘΔ συναντάται η πρώτη ρητή αναφορά στο κοινοτικό δίκαιο σε μειονότητες και στα δικαιώματα των προσώπων, που ανήκουν σε αυτές. Ωστόσο, προσωπικά κρίνω ότι πρόκειται για μια έμμεση αναφορά, καθώς η διάταξη στην οποία γίνεται σχετικός λόγος, αφορά ουσιαστικά την απαγόρευση των διακρίσεων.⁶¹

Παρόλα αυτά, αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι η αναφορά αυτή στο Χάρτη, υπήρξε καταλυτική για την ενσωμάτωση σχετικής ρητής αναφοράς στη ΣυνθΛ, όπου, όπως προαναφέρεται, στο νέο άρθρο 2 ορίζεται επί λέξη ότι ‘η Ένωση βασίζεται στις αξίες...του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων, που ανήκουν σε μειονότητες’.⁶² Σε αντιδιαστολή, η παραπάνω διατύπωση είναι αρκετά σαφής, με αποτέλεσμα να προκαλεί δειλά, δικαιολογημένα ωστόσο, συναισθήματα αισιοδοξίας όσον αφορά την προστασία των δικαιωμάτων των προσώπων αυτών, αλλά και τη διάθεση από μεριάς της ΕΕ να εξασφαλίσει την προστασία τους.

Καταληκτικά, εξαιρετικής σημασίας κρίνεται το γεγονός ότι ο Χάρτης περιλαμβάνει στον Τίτλο VII, γενικές διατάξεις, αναφορικά με την ερμηνεία και την εφαρμογή του – στις οποίες μάλιστα παραπέμπει αντίστοιχα και το σχετικό άρθρο της ΣυνθΛ, βάσει του οποίου αναγνωρίζεται η νομική του ισχύς. Η σημασία του εν λόγω Τίτλου θίγεται στη συνέχεια αναλυτικά.

⁶¹ Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νίκαια, 7 Δεκεμβρίου 2009. *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, C 303/1. (14 Δεκεμβρίου 2007), άρθρο 21.

⁶² Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ.

C. Η αναγόρευση του ΧΘΔ από τη ΣυνθΛ σε συμβατικό κανόνα.

Η ΣυνθΛ, λοιπόν, με το νέο αναθεωρημένο άρθρο 6, αναγνωρίζει νομική ισχύ στο ΧΘΔ. Όπως ορίζεται επί λέξει στο ίδιο το άρθρο, ο ΧΘΔ «έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες».⁶³ Η αναγνώριση αυτή αποτελεί την αδιαμφισβήτητη αναγόρευση του ΧΘΔ σε συμβατικό κανόνα, ενώ ταυτόχρονα συνεπάγεται, προφανώς, την ευθεία ενσωμάτωση του στο κοινοτικό κεκτημένο.

Ωστόσο, όπως ρητά επισημαίνεται στο ίδιο άρθρο, η αναγνώριση της δεσμευτικής ισχύος του Χάρτη, δε συνεπάγεται «καμία επέκταση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, όπως αυτές ορίζονται στις Συνθήκες.». Πράγμα το οποίο σημαίνει ότι ο Χάρτης εφαρμόζεται τηρούμενης της αρχής της επικουρικότητας και ότι σε καμία περίπτωση η αναγνώριση του αυτή δε συνεπάγεται την επέκταση των αρμοδιοτήτων των σχετικά εξουσιοδοτημένων οργάνων, έτσι όπως αυτές προκύπτουν από τις ιδρυτικές συνθήκες.⁶⁴ Συνακόλουθα, ο Χάρτης εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής, που τα κμ εφαρμόζουν την νομοθεσία της ΕΕ.

Θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ πως από την πλήρη εφαρμογή του ΧΘΔ εξαιρούνται τα κράτη της Μ. Βρετανίας, της Πολωνίας, με σχετικό εξειδικευτικό Πρωτόκολλο. Συγκεκριμένα, όπως ορίζεται σε αυτό, «τίποτα στον τίτλο IV του Χάρτη, δε δημιουργεί αγωγήμα δικαιώματα εφαρμόσιμα στην Πολωνία ή στο Ηνωμένο Βασίλειο, εκτός κατά το μέτρο που οι δύο αυτές Χώρες έχουν προβλέψει

⁶³ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ.

⁶⁴ Ως γνωστόν, 'σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, στους τομείς οι οποίοι δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Ένωση παρεμβαίνει μόνο εφόσον και κατά το βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης δε μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, μπορούν όμως, λόγω της κλίμακας ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα στο επίπεδο της Ένωσης.' (Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρο 5, διάταξη 3.)

τέτοια δικαιώματα στην εθνική τους νομοθεσία». ⁶⁵ Υπενθυμίζεται ότι ο τίτλος IV αφορά την προστασία των δικαιωμάτων «Αλληλεγγύης».

Ακόμη, σε επίπεδο πολιτικών δηλώσεων προς το παρόν, το κράτος της Τσεχίας, φαίνεται να απέσπασε εξίσου, την εξαίρεσή του, τελευταία στιγμή. Η σχετική ρύθμιση βέβαια εκκρεμεί, αν και προβλέπεται να ενσωματωθεί στην επόμενη Πράξη Προσχώρησης κμ (το οποίο θα είναι λογικά η Κροατία). ⁶⁶

Σημαντικό κρίνεται να αναφερθεί εδώ ότι το ΕΚ, σε σχετικό ψήφισμα του (της 29ης Νοεμβρίου 2007), με το οποίο ενέκρινε το δεσμευτικά νομικό καθεστώς του Χάρτη, απευθύνει στα δύο κράτη, που εξαιρούνται, αίτημα να καταβάλουν κάθε προσπάθεια, ούτως ώστε ο Χάρτης να τυγχάνει πλήρους εφαρμογής και στο εσωτερικό αυτών – επιβεβαιώνοντας για άλλη μια φορά την προσήλωσή του στο ρόλο του θεματοφύλακα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ.

Αξίζει να αναφερθεί ότι με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, η ΣυνθΛ έρχεται ουσιαστικά να επιβεβαιώσει εκ νέου ⁶⁷ και να νομιμοποιήσει δια παντός, την πρακτική του ΔΕΚ, όλα αυτά τα χρόνια, καθώς αναγνωρίζει πλέον ρητά τα θεμελιώδη δικαιώματα ως «μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης», επισφραγίζοντας έτσι τη συλλογιστική και κατά επέκταση την πρωτοπόρα κρίση του.

Όσον αφορά τις προεκτάσεις τώρα, της αναγόρευσης του ΧΘΔ σε συμβατικό κανόνα, είναι προφανές καταρχάς, ότι η νομική δεσμευτικότητα του Χάρτη θα συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη της ΕΕ ως ένα περιβάλλον αξιών, αρχών, σεβασμού και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

⁶⁵ Πρωτόκολλο σχετικά με την εφαρμογή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Πολωνία και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Λισσαβόνα, 13 Δεκεμβρίου 2007. *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, C 306. (17 Δεκεμβρίου 2007), άρθρο 1.

⁶⁶ Αναλυτικότερα σχετικά με την επικείμενη εξαίρεση της Τσεχίας βλ. Παναγιωτόπουλος Π., “Η Συνθήκη της Λισσαβόνας. Οι Νομικές Εγγυήσεις προς την Ιρλανδία και η Εξαίρεση της Τσεχίας από την Εφαρμογή του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.”, *Ευρωπαϊκή Πρόκληση*, Νοέμβριος 2009 < <http://www.proeuro.gr/articles.php?artid=3458&lang=1&catid=1> > [προσπελάστηκε Σεπτέμβριο 2010]

⁶⁷ Η επιβεβαίωση βέβαια του ΔΕΚ - όπως προαναφέρεται, είχε ήδη έρθει από τις ιδρυτικές συνθήκες.

Η συγκέντρωση σε ένα κείμενο δικαιωμάτων, που μέχρι πρότινος ήταν διάσπαρτα σε ένα πλήθος νομοθετικών πράξεων (στις εθνικές νομοθεσίες των κμ, στη νομοθεσία της ΕΕ, στις διεθνείς συμβάσεις του ΣτΕ, αλλά και του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών - εφεξής ΟΗΕ, καθώς επίσης και του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας - εφεξής ΔΟΕ) αναμφίβολα παρέχει την απαραίτητη διαφάνεια και σαφήνεια για την αποτελεσματική και αμερόληπτη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών στον ευρωπαϊκό χώρο. Κατά συνέπεια, είναι γενικώς αποδεκτό, ότι η αναγόρευση του ΧΘΔ σε συμβατικό κανόνα εξασφαλίζει στην ΕΕ την πολυπόθητη νομική ασφάλεια, που έλειπε από το εν λόγω πεδίο.

Παρόλα αυτά, η αναγνώριση του ΧΘΔ ως νομικά δεσμευτικού κειμένου μπορεί να κρύβει και κάποιες «παγίδες». Σε θεωρητικό επίπεδο τουλάχιστον, έχουν εκφραστεί κάποιες ανησυχίες για το κατά πόσο ο Χάρτης θα μπορούσε να δράσει περιοριστικά της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το συλλογιστικό υπόβαθρο του παραπάνω προβληματισμού βασίζεται στο ερώτημα, αν ένα δικαίωμα, το οποίο δεν περιλαμβάνεται σήμερα μεταξύ των δικαιωμάτων, των οποίων την προστασία εγγυάται ο ΧΘΔ και ιδιαίτερα ένα δικαίωμα, το οποίο στη συζήτηση κατά τη διαμόρφωση του Χάρτη, απορρίφθηκε, θα μπορούσε να επιδιωχθεί αγωγή ενώπιον των αρμοδίων οργάνων.

Για παράδειγμα, ένας δικηγόρος δε θα μπορούσε να υποθέσει, ότι εφόσον ο Χάρτης «ούτε απαγορεύει, ούτε επιβάλλει τη χορήγηση του καθεστώτος του γάμου σε ενώσεις μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου» ότι «ο Χάρτης επιβεβαιώνει τη διαφορά κατάστασης μεταξύ ενός γάμου από τη μια μεριά και μιας ένωσης ατόμων του ίδιου φύλου από την άλλη μεριά;» Το γεγονός ότι η εξαγωγή του παραπάνω συμπεράσματος θα ήταν ενδεχομένως λανθασμένη, δεν τη στερεί καθόλου του έννομου συμφέροντός της⁶⁸.

Επιπλέον, το παράδειγμα αυτό μας υπενθυμίζει το δυναμικό χαρακτήρα του εν λόγω πεδίου, το οποίο συνεχώς εξελίσσεται και διευρύνεται. Αρκεί να συλλογιστεί

⁶⁸ Αναλυτικότερα βλ. *La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne. Son apport a la protection des droits de l'homme en Europe.*, ό.π., σελ.10.

κανείς, τη διαρκή μετεξέλιξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων: το πέρασμα από τα ατομικά στα συλλογικά δικαιώματα, η ανάπτυξη των δικαιωμάτων τρίτης γενιάς, αλλά και επιμέρους διαστάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (όπως η παραπάνω), που συνεχώς ανακύπτουν, δεδομένης της εξάρτησης των φορέων των δικαιωμάτων, των ατόμων δηλαδή, από το διαρκώς εξελισσόμενο και μεταβαλλόμενο περιβάλλον μέσα στο οποίο αλληλεπιδρούν.

Ο εν λόγω προβληματισμός ωστόσο παραμένει προφανώς θεωρητικός, επομένως μένει μόνο να διαπιστωθεί στην πράξη, αν και κατά πόσο μπορεί να είναι βάσιμος.

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, το μόνο το οποίο θα μπορούσε να υποστηριχθεί εν προκειμένω, είναι η πεποίθηση ότι οι αρμόδιοι θεσμοί, τα Δικαστήρια ως επί το πλείστον, θα λειτουργήσουν και πάλι κατάλληλα, με μοναδικό γνώμονα την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιβεβαιώνεται ουσιαστικά η ανάγκη ύπαρξης θεσμών και σε τελική ανάλυση προσώπων - πίσω από τους θεσμούς, ικανών και κυρίως με την πρόθεση να ενεργούν συμπληρωματικά των όποιων ελλείψεων ενδεχομένως εξακολουθεί να παρουσιάζει το ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

III. Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Η ΕΕ με τη ΣυνθΛ και συγκεκριμένα βάσει της παραγράφου 2 του αναθεωρημένου άρθρου 6, προσχωρεί στην ΕυρΣΔΑ.⁶⁹ Να διευκρινίσουμε εδώ ότι με τη ΣυνθΛ η ΕΕ δύναται να το κάνει, καθώς αποκτά πλέον ενιαία νομική προσωπικότητα.⁷⁰

Η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ παρουσιάζει ξεχωριστό ενδιαφέρον, καθώς επιτρέπει αυτομάτως στο ΕυρΔΔΑ να ελέγχει τη συμμόρφωση των πράξεων της Ένωσης με την ΕΣΔΑ. Στα πλαίσια της θεμελιώδους αυτής αλλαγής, ανακύπτει ένα ζήτημα – πρόκληση: το ζήτημα μιας ενδεχόμενης σύγκρουσης των δυο πλέον αρμοδίων δικαστηρίων και το ερώτημα της προτεραιότητας κατά επέκταση, που τίθεται.

Ακόμη, μια άλλη εξαιρετικά ενδιαφέρουσα διάσταση της εν λόγω αλλαγής, έγκειται στην ενσωμάτωση ουσιαστικά της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ στο κοινοτικό κεκτημένο - που συνεπάγεται προφανώς η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ - και πως το γεγονός αυτό μπορεί να επιδράσει στη διαμόρφωση του δικαίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της ΕΕ.

Σε κάθε περίπτωση, η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ συνιστά ένα γεγονός, το οποίο κρίνεται ότι θα συμβάλει αναμφίβολα, σημαντικά στην ενίσχυση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της. Στα πλαίσια του εν λόγω κεφαλαίου, διερευνώνται αναλυτικότερα οι παραπάνω επιμέρους πτυχές αυτής της καταλυτικής αλλαγής.

⁶⁹ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ.

⁷⁰ Πριν τη ΣυνθΛ νομική προσωπικότητα, ως γνωστόν, διέθετε μόνο η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ένα μέρος δηλαδή του συστήματος της Ένωσης.

**Α. Το ζήτημα της συντρέχουσας αρμοδιότητας των δυο δικαστηρίων,
ΔΕΚ & ΕυρΔΔΑ.**

Το ΔΕΚ,⁷¹ συνιστά, ως γνωστόν, το κύριο κοινοτικό δικαιοδοτικό όργανο, αποστολή του οποίου είναι - όπως προαναφέρεται, ο έλεγχος της νομιμότητας των κοινοτικών πράξεων και η διασφάλιση ενιαίας ερμηνείας και εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, στα πλαίσια της οποίας όφειλε, όπως και έπραξε άλλωστε, να εξασφαλίσει και τον έλεγχο της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ευρωπαίων πολιτών.

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η πλούσια και πρωτοπόρα νομολογία του ΔΕΚ εξασφάλισε την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών της ΕΕ. Το Δικαστήριο διατύπωσε στα πλαίσια αυτής θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες διαμόρφωσαν ουσιαστικά τη σχετική κοινοτική έννομη τάξη και το αποδεικνύουν περίτρανα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διατύπωση από το ΔΕΚ της αρχής της ευθύνης των κμ, λόγω παραβίασεως του κοινοτικού δικαίου. Η αρχή αυτή «συνιστά, αφενός, στοιχείο που ενισχύει αποφασιστικά την προστασία των δικαιωμάτων που παρέχουν στους ιδιώτες οι κανόνες του κοινοτικού δικαίου και, αφετέρου, παράγοντα δυνάμενο να συμβάλει αποτελεσματικότερα στην εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου εκ μέρους των κμ. Δυνάμει αυτής της αρχής οι παραβάσεις των κμ δύνανται να θεμελιώσουν την υποχρέωση αποζημιώσεως η οποία, σε ορισμένες περιπτώσεις, ενδέχεται να έχει σοβαρές δημοσιονομικές συνέπειες. Επιπροσθέτως, οι εκ μέρους των κμ παραβιάσεις του κοινοτικού δικαίου δύνανται να παραπέμπονται ενώπιον του Δικαστηρίου, σε περίπτωση δε μη εκτελέσεως

⁷¹ Θα πρέπει να διευκρινιστεί εδώ ότι η ΣυνθΛ αναδιαμορφώνει το δικαστικό πλέγμα της ΕΕ. Το ΔΕΚ μετονομάζεται σε Δικαστήριο της ΕΕ (εφεξής ΔΕΕ) και σύμφωνα με το σχετικό άρθρο της Συνθήκης 'περιλαμβάνει το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο (πρώην Πρωτοδικείο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, γνωστό ως ΠΕΚ) και ειδικευμένα δικαστήρια.' Κύρια αρμοδιότητα του παραμένει 'η τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών.' Αναλυτικότερα βλ. Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρο 19.

αποφάσεως διαπιστώνοντας μια τέτοια παράβαση το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να επιβάλει χρηματικό πρόστιμο ή να καταδικάσει το οικείο κμ στην καταβολή ενός κατ' αποκοπήν ποσού.»⁷²

Το ΕυρΔΔΑ με τη σειρά του, με την πρακτική του και τη σχετική νομολογία του, αποτελεί έως σήμερα το σημείο αναφοράς για την εξασφάλιση του σεβασμού και συνεπώς της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη. Δεν είναι τυχαία άλλωστε η παραπομπή, ήδη από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992, των ίδιων των ιδρυτικών συνθηκών της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ, σαν πηγή δικαίου.

Σήμερα με την αναγόρευση του ΧΘΔ σε συμβατικό κανόνα και την προσχώρηση της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ, τα δύο Δικαστήρια καλούνται να αποδείξουν εκ νέου την πρόθεσή τους να δρουν ως εγγυητές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο και εν προκειμένω στο εσωτερικό της ΕΕ.

Το νομικό καθεστώς του ΧΘΔ, εφόσον αυτός αναγνωρίζεται ως ισάξιος των ιδρυτικών συνθηκών, προκύπτει εξαιρετικά ισχυρό. Παρόλα αυτά, η ρητή αναφορά στο ίδιο άρθρο, τόσο στην ΕυρΣΔΑ, όσο και στις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κμ, ταυτόχρονα μετριάξει εν μέρει την ισχύ αυτού – αντιστρόφως ανάλογα μιας αποκλειστικής αναφοράς στο Χάρτη, η οποία θα εξασφάλιζε αυτόματα την πρωτοκαθεδρία του.

Η παραπάνω συγκεχυμένη, όπως κρίνεται, κατάσταση σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ορισμένα από τα δικαιώματα, που περιλαμβάνονται στο Χάρτη, «αντανακλούν» δικαιώματα των παραπάνω Συνθηκών, χωρίς όμως να αναφέρονται ρητά στους περιορισμούς τους, ενώ ταυτόχρονα άλλα, παρά το γεγονός ότι προέρχονται ουσιαστικά από τις αντίστοιχες διατάξεις τους, τις υπερβαίνουν, ενίοτε χωρίς ρητό περιορισμό, θέτει σημαντικά ζητήματα ερμηνείας και εφαρμογής του δικαίου ενώπιων των αρμοδίων Δικαστηρίων.

⁷² Παπαδημητρίου Χ., “Η έννοια της ευρωπαϊκής δικαιοδοσίας και αρμοδιότητας για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και η πρόσφατη σχετική νομολογία του Δ.Ε.Κ.”, *Περιοδικό Δίκη*, Ιούνιος 2008, Πηγή: Περιοδικό Δίκη [online]

Το ενδεχόμενο διαφυγής μιας τέτοιας προβληματικής κατάστασης,⁷³ κατά τα πρότυπα της αρχής της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου επί της εσωτερικής νομοθεσίας,⁷⁴ εν προκειμένω προφανώς, δεν επαρκεί, δεδομένου ότι με τη ΣυνθΛ, ο ΧΘΔ και η ΕΣΔΑ κατοχυρώνονται εξίσου σαν πηγές δικαίου. Επιπλέον, εφόσον ορίζονται ουσιαστικά δύο αρμόδια Δικαστήρια να κρίνουν επί του εξεταζόμενου πεδίου, χωρίς ωστόσο να καθορίζεται σχετική ιεραρχία και δεδομένου ότι πρόκειται για δυο, διαφορετικούς θεσμούς σε τελική ανάλυση, κανείς δε μπορεί να αποκλείσει, ένα ενδεχόμενο, να κρίνουν διαφορετικά – πόσο μάλλον όταν στο παρελθόν έχει ήδη λάβει χώρα μια τέτοια ρήξη της νομολογίας τους.⁷⁵

Έστω, ότι οι ασυμβατότητες/διαφοροποιήσεις μεταξύ του ΧΘΔ και της ΕυρΣΔΑ, αλλά και των εθνικών νομοθεσιών, δύναται να ξεπεραστούν, λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι ο αρμόδιος δικαστής είναι πρόθυμος και ικανός να επιλέξει και να εξασφαλίσει κατά επέκταση το υψηλότερο επίπεδο προστασίας του εκάστοτε δικαιώματος.

Στον ίδιο το Χάρτη άλλωστε, προβλέπεται σχετική διάταξη – άρθρο 53, βάσει της οποίας ορίζεται ότι «Καμία διάταξη του παρόντος Χάρτη δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως περιορίζουσα ή θίγουσα τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες που αναγνωρίζονται στα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής από το δίκαιο της Ένωσης, το διεθνές δίκαιο καθώς και από τις διεθνείς συμβάσεις, στις οποίες είναι μέρη η Ένωση, ή όλα τα κράτη μέλη, και ιδίως από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, καθώς και από τα Συντάγματα των κρατών μελών.»⁷⁶

⁷³ Είναι προφανές ότι η προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ συνοδεύεται από ένα σύνολο θεσμικών και τεχνικών προβλημάτων, όπως για παράδειγμα η αναγνώριση της ατομικής προσφυγής, η απαίτηση για εξάντληση των εσωτερικών, κοινοτικών, ενδίκων μέσων, κ.α. Αναλυτικότερα βλ. σχετικά Καστάνας Η., “Η Μεγάλη Ευρώπη των 44 και η Ενωμένη Ευρώπη των 15 (+): θεσμικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις μιας δύσκολης εναρμόνισης.”, *Το Σύνταγμα*, 6 (2001). Πηγή: Το Σύνταγμα [online]

⁷⁴ Άλλη μια από τις νομολογιακά διατυπωθείσες θεμελιώδεις αρχές, που εδραίωσε το ΔΕΚ μέσω της πρακτικής του, ήδη από το 1964 με την υπόθεση Costa.

⁷⁶ Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ό.π.

Ταυτόχρονα, στο αμέσως προηγούμενο άρθρο, ορίζεται ότι «Κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζονται στον παρόντα Χάρτη πρέπει να προβλέπεται από το νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών. Τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, περιορισμοί επιτρέπεται να επιβάλλονται μόνον εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε στόχους γενικού ενδιαφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων.»⁷⁷

Στην αμέσως επόμενη διάταξη του ίδιου άρθρου (52), ο Χάρτης παραπέμπει κατευθείαν στις σχετικές Συνθήκες, των οποίων τα δικαιώματα έχει ενσωματώσει, ορίζοντας ότι η εφαρμογή αυτών θα εξασφαλίζεται ' υπό τους όρους και εντός των ορίων που καθορίζονται σε αυτές.'⁷⁸ Επιπροσθέτως στην τρίτη κατά σειρά διάταξη, όπου γίνεται ειδική αναφορά στην ΕυρΣΔΑ, κατοχυρώνεται η ταύτιση ουσιαστικά των δικαιωμάτων, που προστατεύονται από κοινού στις δύο Συνθήκες, τόσο στην έννοια όσο και στην εμβέλεια, όπως επί λέξει διευκρινίζεται. Ενώ δηλώνεται ρητά ότι η τελευταία αυτή διάταξη 'δεν εμποδίζει το δίκαιο της Ένωσης να παρέχει ευρύτερη προστασία.'⁷⁹

Το συνθετικό πλαίσιο των παραπάνω διατάξεων καθιστά προφανή τόσο την αγωνία, όσο και την προσπάθεια του νομοθέτη να διασφαλίσει και τυπικά την απαραίτητη εναρμόνιση του δικαίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιχειρείται δηλαδή μέσω των ίδιων των Συνθηκών, να εξασφαλιστεί η πολυπόθητη, αποτελεσματική, ενιαία ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών κανόνων.

Υποθέτω λοιπόν, ότι ακριβώς εδώ βρίσκεται η ασφαλιστική δικλείδα και για την περίπτωση, που μελλοντικά αντιμετωπιστεί ένα ενδεχόμενο νομολογιακής ρήξης των δύο Δικαστηρίων και εξακολουθεί να παραμένει άλυτο το ζήτημα της συντρέχουσας αρμοδιότητας τους, με την έννοια ότι δεν έχει καθοριστεί ακόμη σχετική ιεραρχία.

⁷⁷ Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ό.π., άρθρο 52.

⁷⁸ Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ό.π.

⁷⁹ Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ό.π.

Αναλυτικότερα, κρίνω ότι αφενός η συντρέχουσα αυτή αρμοδιότητα των δύο Δικαστηρίων δύναται και σκόπιμο θα ήταν, να λειτουργήσει προάγοντας ουσιαστικά το δίκαιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΕ, στη βάση ακριβώς του παραπάνω συλλογισμού· ότι δηλαδή τα δύο αρμόδια Δικαστήρια θα φροντίζουν κάθε φορά να διασφαλίσουν το υψηλότερο επίπεδο προστασίας ουσιαστικά, κάθε δικαιώματος, με αποτέλεσμα να οδηγούνται καταληκτικά στη μεγαλύτερη δυνατή ταύτιση, αν όχι, σύμπτωση (έστω και υπό το «φόβο» – κίνητρο του ενδεχομένου να έκρινε διαφορετικά το άλλο).

Αφετέρου, ακόμη και στην περίπτωση που τα δύο Δικαστήρια κρίνουν όντως, κάποια στιγμή διαφορετικά, το υψηλότερο επίπεδο προστασίας, θεωρώ ότι παραμένει η ασφαλιστική δικλείδα για την επίλυση ενός τέτοιου ζητήματος. Ανεξαρτήτως των μηχανισμών που μπορούν και προφανώς θα θεσμοθετηθούν μελλοντικά, προκειμένου να αντιμετωπιστεί ένα τέτοιο ενδεχόμενο πρακτικά, κρίνω ότι μια ενδεχόμενη σύγκρουσή τους δε θα μπορούσε να καταλήξει σε άλλο παρανομαστή.

Καταλυτικό ρόλο στην παραπάνω θέση, διαδραματίζει το γεγονός ότι εξ αρχής της θέσης αυτού του προβληματισμού, εκδηλώθηκε η βούληση και κατά επέκταση συζητείται η ιδέα για μια διαλλακτική σχέση μεταξύ των δύο θεσμών, προερχόμενη μάλιστα από τους ίδιους τους κόλπους τους.⁸⁰ Δε θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί για παράδειγμα ενά κοινό όργανο των δύο, ούτως ώστε να αναθεωρούνται ενδεχόμενες τέτοιες αποφάσεις και καταληκτικά να εκδίδεται μια, η περισσότερο συγκλίνουσα, από κοινού;

Συμπερασματικά, δεδομένου ότι μια τέτοια κατάσταση δε μπορεί προφανώς να αγνοηθεί και συνεπώς να μην επιλυθεί, καταλήγω στο ότι η συντρέχουσα αρμοδιότητα των δύο Δικαστηρίων μόνο ευνοϊκά μπορεί να λειτουργήσει για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΕ, καθώς αναπόφευκτα

⁸⁰ Χαρακτηριστικά, βλέπε τις σχετικές απόψεις, αρμοδίων δικαστών εν προκειμένω, που εκφράζονται στο Tulkens F. et Callewaert J., 'Le point de vue de la Cour Européenne des droits de l' homme', a *La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne. Son apport a la protection des droits de l'homme en Europe.*, ό.π, σελ. 219 – 240 και στο Wathelet M. 'Le point de vue d'un juge a la cour de justice des communautés européennes', ό.π, σελ. 241 – 250.

εικάζεται θα οδηγήσει σε διασταλτικές νομολογιακές κρίσεις – ενώ εκφράζεται ταυτόχρονα η πεποίθηση ότι οι αρμόδιοι θεσμοί και ως επί το πλείστον οι λειτουργοί αυτών δύνανται να ανταποκριθούν πλήρως αναφορικά με τη διαχείριση της εξουσίας τους και να θέσουν ακόμη και τα απαραίτητα όρια μιας διασταλτικής ερμηνείας.

Β. Η συμπληρωματική αλληλεπίδραση του ΧΘΔ και της ΕυρΣΔΑ, ως κύρια συνιστώσα προαγωγής του δικαίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ.

Στα πλαίσια της ενότητας αυτής αναλύεται η σκέψη, κατά την οποία, οι δύο κύριες πηγές δικαίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της κοινοτικής έννομης τάξης - όπως αναδεικνύονται κατόπιν της θέσης σε ισχύ της ΣυνθΛ, ο ΧΘΔ και η ΕυρΣΔΑ, αλληλεπιδρούν συμπληρωματικά, συμβάλλοντας έτσι καταλυτικά στην προαγωγή του εν λόγω δικαίου στο εσωτερικό της ΕΕ.

Για τη διερεύνηση της προοπτικής αυτής, θα πρέπει να εξεταστούν ουσιαστικά οι ασυμβατότητες μεταξύ των δύο κύριων Συνθηκών.

Καταρχάς, αδιαμφισβήτητο γεγονός είναι ότι η ΕυρΣΔΑ αποτέλεσε κύρια πηγή έμπνευσης για τη διαμόρφωση του ΧΘΔ. Την προνομιακή θέση της στην κοινοτική έννομη τάξη, είχε κατοχυρώσει άλλωστε προηγουμένως το ΔΕΚ μέσω της νομολογίας του, με την κατ' εξακολούθηση αναφορά της και μάλιστα την αναφορά σε συγκεκριμένα άρθρα της.

Παρόλα αυτά η ΕυρΣΔΑ, δεν αποτελεί προφανώς τη μοναδική πηγή έμπνευσης του Χάρτη. Ο ΧΘΔ διαμορφώθηκε σε μια σύγχρονη περίοδο, ούτως ώστε να ανταποκρίνεται στο διαρκώς διευρυνόμενο και μεταβαλλόμενο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να ξεφύγει του εμφανώς

μονομερή προσανατολισμού της ΕυΣΔΑ στα δικαιώματα πρώτης γενιάς, κατοχυρώνοντας χαρακτηριστικά μια σειρά κοινωνικών δικαιωμάτων «αλληλεγγύης».

Ακόμη, ο ΧΘΔ όφειλε να κατοχυρώσει ένα ευρύ φάσμα πολιτικών δικαιωμάτων, που αφορούν τους πολίτες του «κράτους», που καλείται να προστατεύσει, τους πολίτες της ΕΕ.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ακόμη και στα δικαιώματα, που προστατεύονται εξίσου στις δύο Συνθήκες, παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις.

«Σχηματικά», μπορεί να γίνει η παρακάτω κατηγοριοποίηση μεταξύ των δικαιωμάτων αυτών:

- i. / 'δικαιώματα που έχουν την ίδια εμβέλεια με εκείνα της ΕυΣΔΑ,
- ii. / δικαιώματα που έχουν ευρύτερη εμβέλεια στο Χάρτη, στο μέτρο που ενσωματώνουν ή και υπερβαίνουν τη νομολογία του ΕυΔΑΔ,
- iii. / νέα δικαιώματα, που δεν προστατεύονται στο σύστημα της ΕυΣΔΑ.
- iv. / και τέλος, περιπτώσεις μη συμπεριλήψεως στο Χάρτη δικαιωμάτων, που κατοχυρώνονται σε πρωτόκολλα της ΕΣΔΑ.'

σε ευθεία συνάρτηση της οποίας, προκύπτει αντίστοιχα ότι:

- i. 'ο Χάρτης επιβεβαιώνει, απλοποιεί και εκσυγχρονίζει,
- ii. συμπληρώνει και
- iii. υπερβαίνει την ΕΣΔΑ, διατηρώντας το κεκτημένο της,
- iv. πλην ελαχίστων εξαιρέσεων'.⁸¹

⁸¹ Η παραπάνω «σχηματική απεικόνιση» δανείζεται από Ροζάκης Χ., 'Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλέγμα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη.', Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου Ειδικό Τεύχος 2001, Αφιέρωμα στον Κρατερό Ιωάννου, σελ. 430-431. Επίσης για μια διεξοδική και συγκεκριμένη καταγραφή των διαφοροποιήσεων μεταξύ των δικαιωμάτων των δύο Συνθηκών, σε ευθεία μάλιστα αντιπαραβολή, κατά τα πρότυπα της παραπάνω απεικόνισης βλ. Καστάνας Η., ό.π.

Η προαγωγή του δικαίου εν κατακλείδι, προκύπτει αυταπόδεικτα. Δεδομένου ότι θα ξεπεραστούν οι προαναφερθείσες δυσκολίες εναρμόνισης ουσιαστικά των δύο κειμένων, είναι προφανές ότι ως προς το περιεχόμενο των δικαιωμάτων, που προστατεύονται οι δύο Συνθήκες δρουν συμπληρωματικά, εξασφαλίζοντας έτσι ένα ευρύτερο και υψηλότερο επίπεδο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την ΕΕ.

III. Ο εκδημοκρατισμός της λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ΣυνθΛ με ένα πλήθος νέων και τροποποιημένων διατάξεων, επιφέρει μια ακόμη θεμελιώδη αλλαγή στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα, επιτυγχάνει σε μεγάλο βαθμό τον πολυπόθητο εκδημοκρατισμό της λειτουργίας της ΕΕ. Η έννοια της δημοκρατίας είναι άρρηκτα, αυτονόητα συνδεδεμένη με τα ανθρώπινα δικαιώματα, που θα ήταν τουλάχιστον παράλειψη, η μη αναφορά στη σύμφυτη αυτή διάσταση του εξεταζομένου πεδίου.

Ο εκδημοκρατισμός της λειτουργίας της ΕΕ προκύπτει, κατά πως εντοπίζεται, σε δύο κύριους άξονες:

- i. στο νέο Τίτλο II, που περιλαμβάνει ευρύτερες διατάξεις περί δημοκρατικών αρχών
- ii. και στην ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του ΕΚ.

Αμφότεροι εξετάζονται στα πλαίσια του παρόντος κεφαλαίου αναλυτικά.

A. Ο νέος Τίτλος II: Διατάξεις περί Δημοκρατικών Αρχών.

Η ΣυνθΛ ενσωματώνει ένα σύνολο νέων διατάξεων, αφιερωμένο εξ ολοκλήρου στις δημοκρατικές αρχές, όπως καταδεικνύεται άμεσα από τον ίδιο τον τίτλο.

Συνοπτικά από το πλέγμα των διατάξεων αυτών η αρχή της ισότητας των πολιτών της Ένωσης, η αντιπροσωπευτική δημοκρατία, καθώς και η προσβασιμότητα των δράσεων της ΕΕ από την κοινωνία των πολιτών, στη βάση της ενημέρωσης, της

πληροφόρησης και της διαφάνειας ανάγονται σε πρωταρχικά, συστατικά στοιχεία του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.⁸²

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διάταξη, που αναδεικνύει το ρόλο των πολιτικών κομμάτων, αφενός στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής συνείδησης, αφετέρου όσον αφορά την έκφραση της βούλησης των πολιτών.

Επιπροσθέτως, βάσει σχετικής διάταξης, τα θεσμικά όργανα της Ένωσης καλούνται να γνωστοποιούν τις εκάστοτε θέσεις τους, αναφορικά με τις δράσεις της ΕΕ και να διατηρούν ενεργό διάλογο με την κοινωνία των πολιτών, δημόσια και με έμφαση στη διαφάνεια.

Ακόμη, προβλέπεται η δυνατότητα η κοινωνία των πολιτών, εφόσον συγκεντρωθεί ο προαπαιτούμενος αριθμός του ενός εκατομμυρίου πολιτών, προερχόμενων από ένα σημαντικό αριθμό κμ, να επισύρει την προσοχή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και να υποβάλλει σχετικές προτάσεις, για θέματα, που κρίνουν ότι απαιτείται, προκειμένου να εφαρμόζονται οι Συνθήκες.

Η παραπάνω πρόβλεψη, όπως συμπληρώνεται από τις διατάξεις του άρθρου 24 της ΣΛΕΕ, με το δικαίωμα αναφοράς των ευρωπαίων πολιτών στο ΕΚ, τη δυνατότητα να απευθύνονται στο Διαμεσολαβητή, αλλά και γραπτώς στο σύνολο των θεσμικών και λοιπών οργάνων της ΕΕ, είναι προφανές ότι μετουσιώνει, ενσωματώνοντας τα, σημαντικά δημοκρατικά στοιχεία στο σύστημα της ΕΕ.⁸³

Δε θα ήταν υπερβολή επομένως, να ισχυριστεί κανείς ότι ο χαρακτήρας της ΕΕ, μετά τη ΣυνθΛ, παρουσιάζεται σαφέστερα και περισσότερο δημοκρατικός από ποτέ. Ενδεχομένως η ΣυνθΛ, με τις εν λόγω διατάξεις, να καταφέρει επιπλέον να προσδώσει στην ΕΕ και την απαραίτητη εγγύτητα μεταξύ του θεσμικού συστήματός της και της κοινωνίας των πολιτών, που τόσα χρόνια λανθάνει. Θεωρητικά κρίνεται ότι το κάνει, πρακτικά μένει να διαπιστωθεί, αν και κατά πόσον οι διατάξεις αυτές

⁸² Αναλυτικότερα βλ. σχετικές διατάξεις, άρθρα 9 – 11, Τίτλου ΙΙ, Διατάξεις περί Δημοκρατικών Αρχών. (Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ.)

⁸³ Αναλυτικότερα βλ. το συνθετικό πλέγμα των σχετικών διατάξεων, άρθρα 24, 227 και 228, Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΛΕΕ.

δύναται όντως να αφομοιωθούν από το κοινοτικό περιβάλλον και να λειτουργήσουν αποτελεσματικά.

Τέλος, μια ξεχωριστής σημασίας συνεισφορά της ΣυνθΛ, στα πλαίσια του εξεταζόμενου Τίτλου και η οποία κρίνεται σκόπιμο να αναλυθεί διεξοδικά, είναι η αναβάθμιση και ένταξη ουσιαστικά, του ρόλου των εθνικών κοινοβουλίων στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και δη συναρτήσει της αρμοδιότητας, που τους αποδίδεται να ασκούν τον έλεγχο της τήρησης της αρχής της επικουρικότητας.

1. Η αναβάθμιση του ρόλου των Εθνικών Κοινοβουλίων στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο.

Η ΣυνθΛ αναβαθμίζει πλήρως το ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων στο ευρωπαϊκό σύστημα, εντάσσοντας τα ουσιαστικά σε αυτό με την ανάθεση ειδικών αρμοδιοτήτων και καθηκόντων, προκειμένου να 'συμβάλουν ενεργά στην καλή λειτουργία της Ένωσης' – όπως επί λέξει ορίζεται στο σχετικό άρθρο.⁸⁴

Η ΣυνθΛ τροποποίησε το σύστημα ελέγχου της ορθής τήρησης της αρχής της επικουρικότητας,⁸⁵ αναθέτοντας στα εθνικά κοινοβούλια να μεριμνούν για αυτό, βάσει διαδικασίας, που προβλέπεται ρητά σε σχετικό Πρωτόκολλο.⁸⁶ Η καταλυτικής σημασίας αυτή αλλαγή οδήγησε ουσιαστικά στην αναπόφευκτη ρητή ένταξη του

⁸⁴ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΛΕΕ, άρθρο 12.

⁸⁵ Η αρχή της επικουρικότητας προαναφέρεται ήδη στην παρούσα εργασία, βλ. υποσ. υπ'αρ. 63.

⁸⁶ Αναλυτικότερα βλ. Πρωτόκολλο σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, όπως βρίσκεται στο: Οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας, επιμ. Παναγιώτης Ι. Κανελλόπουλος (Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008)

ρόλου των Κοινοβουλίων στη ΣΕΕ. Αξίζει να σχολιαστεί εδώ ότι η εν λόγω προσθήκη χαρακτηρίζεται ως αυτονόητη με την έννοια του κμ.⁸⁷

Στο σχετικό πρωτόκολλο ορίζεται ότι όσον αφορά την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, θεσπίζεται 'σύστημα ελέγχου της εφαρμογής των εν λόγω αρχών' και παρότι προβλέπεται ότι ο έλεγχος αυτός ασκείται από 'κάθε θεσμικό όργανο', γεγονός είναι ότι το σύστημα ελέγχου αφορά κατεξοχήν τα εθνικά κοινοβούλια.⁸⁸

Η ανάθεση της εν λόγω αρμοδιότητας στα εθνικά κοινοβούλια αναβαθμίζει αυταπόδεικτα, σημαντικά το ρόλο τους στους κόλπους του ευρωπαϊκού συστήματος. Η προσθήκη αυτή χαρακτηρίζεται ως αυτονόητη, δεδομένου ότι η πολιτική ευθύνη της διαπίστωσης αν και κατά πόσο ένα κράτος είναι ικανό να επιδιώξει επαρκώς την επίτευξη των κοινοτικών στόχων στο εσωτερικό του και δεδομένου ότι μια τέτοια ενδεχόμενη αναγνώριση συνεπάγεται άμεσα τη μείωση των εξουσιών και των αρμοδιοτήτων, που παραδοσιακά ασκούν, δε θα μπορούσε παρά να ανήκει στα ίδια τα εθνικά κοινοβούλια.

Πέρα όμως από την κρίσιμη αυτή αρμοδιότητα, που αναθέτει η ΣυνθΛ στα εθνικά κοινοβούλια, τους αποδίδει ένα ευρύτερο ρόλο. Σύμφωνα με το σχετικό άρθρο (12) προβλέπεται ότι:

- i. κοινοποιούνται στα εθνικά κοινοβούλια τα σχέδια νομοθετικών πράξεων,
- ii. συμμετέχουν στην αξιολόγηση της υλοποίησης των πολιτικών της Ένωσης στα πλαίσια του Χώρου Ελευθερίας Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (εφεξής ΧΕΑΔ) – ο οποίος εξετάζεται αναλυτικότερα παρακάτω,
- iii. συμμετέχουν επίσης στις διαδικασίες αναθεώρησης των Συνθηκών,

⁸⁷ Αναλυτικότερα βλ. Πλιάκος Α., 'National Parliaments and the European Union: Necessity of Assigning a Supranational Role', στο *European Review of Public Law*, 19 - No 3, (2007), σελ. 757 -785.

⁸⁸ Πρωτόκολλο σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, ό.π.

- iv. ενημερώνονται σχετικά με τις αιτήσεις προσχωρήσεις στην Ένωση
- v. και τέλος, αναπτύσσουν διακοινοβουλευτική συνεργασία με το ΕΚ.

Το παραπάνω πλέγμα διατάξεων εξασφαλίζει στα εθνικά κοινοβούλια ένα εμφανώς αναβαθμισμένο και ενεργό ρόλο στις ευρωπαϊκές διαδικασίες. Η ΣυνθΛ προκύπτει εδώ να δρα διορθωτικά των πρότερων σχετικών ελλείψεων των ιδρυτικών Συνθηκών, προσφέροντας ουσιαστικά ένα ευρωπαϊκό ρόλο στα εθνικά κοινοβούλια, μέσω της δυνατότητας που τους παρέχει, να ασκούν τόσο νομοθετική, όσο και ελεγκτική εξουσία επί της λειτουργίας της ΕΕ.⁸⁹

2. Η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Η ΣυνθΛ, στα πλαίσια του εκδημοκρατισμού της λειτουργίας της ΕΕ, πέρα από την αναβάθμιση του ρόλου των εθνικών κοινοβουλίων στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο, προβλέπει και την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του ΕΚ, αναβαθμίζοντας ουσιαστικά και το ρόλο του τελευταίου εντός του συστήματος.

Η αναβάθμιση, εν προκειμένω, του ρόλου του ΕΚ διερευνάται στη βάση της κρισιμότερης όπως κρίνεται, αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σχετικής αλλαγής, η οποία εντοπίζεται στην επέκταση της διαδικασίας της Συναπόφασης.

Θα πρέπει να επισημανθεί ωστόσο εδώ ότι η ΣυνθΛ επιφέρει μια συνολική αναβάθμιση του ρόλου του ΕΚ. Κατά τη μελέτη του κειμένου της νέας Συνθήκης, εύλογα καταλήγει κανείς στο παραπάνω συμπέρασμα, καθώς επιμέρους

⁸⁹ Για μια κριτική θεώρηση της συμμετοχής των εθνικών κοινοβουλίων στη νομοθετική λειτουργία της Ένωσης βλ. Πλιάκος Α., 'National Parliaments and the European Union: Necessity of Assigning a Supranational Role', ό.π.

τροποποιήσεις και αλλαγές, αναφορικά με τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα του ΕΚ, διατρέχουν καθολικά το κείμενο της ΣυνθΛ.⁹⁰

a) Η επέκταση της διαδικασίας της Συναπόφασης.

Η διαδικασία της Συναπόφασης αναφέρεται ως γνωστόν, στη διαδικασία κατά την οποία το Συμβούλιο αποφασίζει από κοινού με το ΕΚ, κατόπιν πρότασης της Επιτροπής πάντα, για την έκδοση κανονισμών, οδηγιών, αποφάσεων.

Βάσει της διαδικασίας αυτής τα δύο όργανα συμπράττουν από κοινού για την έκδοση των νομοθετικών πράξεων της Ένωσης. Η ΣυνθΛ, εν προκειμένω, μετονομάζει τη διαδικασία της συναπόφασης σε ‘συνήθη νομοθετική διαδικασία’, χωρίς ωστόσο να προβαίνει σε ουσιαστικές τροποποιήσεις αυτής - σε κάθε περίπτωση, όπως κρίνεται, την απλοποιεί, με την αναδιατύπωση της στο κείμενο της Συνθήκης.⁹¹

Παράλληλα εισάγει την έννοια της ‘ειδικής νομοθετικής διαδικασίας’, κατά την οποία ‘στις ειδικές περιπτώσεις, που προβλέπουν οι Συνθήκες’, δύναται η έκδοση νομοθετικών πράξεων ‘από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με τη συμμετοχή του Συμβουλίου, ή από το Συμβούλιο με τη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου’.⁹²

⁹⁰ Χαρακτηριστικά μεταξύ αυτών, προκρίνεται επίσης η ενίσχυση των καθηκόντων πολιτικού ελέγχου του Κοινοβουλίου επί της Επιτροπής.

⁹¹ Χαρακτηριστικά βλ. άρθρο 290 της ΣΛΕΕ (Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΛΕΕ), σε αντιπαροβολή με το άρθρο 251 της ΣΕΚ (Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, στο ό.π. Κανελλόπουλος Παναγιώτης Ι.)

⁹² Βλ. Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΛΕΕ, άρθρο 289.

Κατόπιν λοιπόν των απαραίτητων αυτών διευκρινήσεων, η συμβολή της ΣυνθΛ έγκειται στο γεγονός ότι επεκτείνει τη διαδικασία της συναπόφασης σε σαράντα τέσσερις (44) συνολικά νέες νομοθετικές περιοχές.

Θα πρέπει να διευκρινιστεί εδώ ο παραπάνω αριθμό αναφέρεται σε περιπτώσεις ‘συνήθους νομοθετικής διαδικασίας’, αλλά ως επί το πλείστον αφορά περιπτώσεις ‘ειδικής νομοθετικής διαδικασίας’, όπου η συμμετοχή του Κοινοβουλίου διαφοροποιείται προφανώς ανάλογα την περίπτωση.

Ενδεικτικά, στις νομοθετικές περιοχές αυτές περιλαμβάνονται: η μετανάστευση, η νομική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, η αστυνομική—συνεργασία, ορισμένες πρόνοιες της κοινής πολιτικής εμπορίου, ορισμένες πρόνοιες για την κοινή αγροτική πολιτική, κ.α.

Ανεξαρτήτως του ‘βαθμού εμπλοκής’ του ΕΚ στην εκάστοτε περίπτωση και μόνο η έκταση της διεύρυνσης του πεδίου άσκησης και συμμετοχής στη νομοθετική εξουσία της ΕΕ, πόσο μάλλον όταν περιλαμβάνει περιοχές καίριες, αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συνιστά σε κάθε περίπτωση μια πολύτιμη συμβολή της ΣυνθΛ για την ενίσχυση του σχετικού πλαισίου προστασίας στον ευρωπαϊκό χώρο. Μην ξεχνάμε άλλωστε, τη μέχρι σήμερα δράση του ΕΚ, αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις εχέγγυα που αυτή φέρει, ώστε να μην υπάρχει αμφιβολία ότι το ΕΚ είναι τόσο ικανό, όσο και πρόθυμο να αξιοποιήσει κατάλληλα τη δυνατότητα και τις ευκαιρίες, που του προσφέρει εν προκειμένω η ΣυνθΛ.

b) Η ρήτρα ευελιξίας

Η αναθεώρηση της ρήτρα ευελιξίας με τη ΣυνθΛ αποτελεί μια από τις αλλαγές, που επιφέρει η νέα Συνθήκη, οι οποίες εγείρουν ερωτηματικά αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ καθώς θέτουν σημαντικά ζητήματα.

Σύμφωνα με τη ρήτρα ευελιξίας, 'αν ενέργεια της Κοινότητας θεωρείται αναγκαία για την πραγματοποίηση ενός από τους στόχους της στο πλαίσιο της λειτουργίας της κοινής αγοράς και δεν προβλέπονται από την παρούσα Συνθήκη οι προς το σκοπό αυτό απαιτούμενες εξουσίες, το Συμβούλιο, προτάσει της Επιτροπής και κατόπιν διαβουλεύσεων με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, θεσπίζει ομοφώνως τις κατάλληλες διατάξεις.⁹³

Η ΣυνθΛ, με το αναθεωρημένο άρθρο 352, τροποποιεί πλήρως ουσιαστικά το περιεχόμενο της ρήτρας ευελιξίας, καθώς επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής της, πέραν της κοινής αγοράς στο σύνολο των πολιτικών της ΕΕ.⁹⁴ Η κρισιμότητα της εξέλιξης αυτής για το εξεταζόμενο πεδίο, δεδομένης της αλληλεπίδρασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με το ευρύτερο περιβάλλον εντός του οποίου ασκούνται, καθίσταται σαφές, αρκεί να θυμηθούμε την υπόθεση «Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κ. Συμβουλίου, στοιχεία επιβατών αεροπορικών εταιρειών».

Προκειμένου προφανώς να περιοριστούν τέτοιου είδους λανθασμένοι χειρισμοί - σε κάθε περίπτωση, η ΣυνθΛ προβλέπει την αναβάθμιση του ρόλου του ΕΚ και στην εν λόγω σχετική διαδικασία.

Βάσει των σχετικών διατάξεων, προβλέπεται πλέον η έγκριση του, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την έκδοση νομοθετικής πράξης σε ενδεχόμενη τέτοια περίπτωση, ενώ απαραίτητη καθίσταται ταυτόχρονα, η έγκριση του ΕΚ και για τις σχετικές διατάξεις, που θα θεσπίσει κάθε φορά το Συμβούλιο, σύμφωνα με την ειδική

⁹³ Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, στο ό.π. Κανελλόπουλος Παναγιώτης Ι.

⁹⁴ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΛΕΕ, άρθρο 352.

νομοθετική διαδικασία, όπως προβλέπεται εν προκειμένω και επομένως βάσει του τι ορίζεται σχετικά για το εκάστοτε πεδίο, στο οποίο εμπίπτει η δράση που κρίνεται σκόπιμο να αναληφθεί.⁹⁵

Καταληκτικά και παρά τις εγγυήσεις που διασφαλίζει η ΣυνθΛ, κρίνεται αμφίβολο κατά πόσο μια τέτοια διεύρυνση του περιεχομένου της ρήτρας ευελιξίας μπορεί να «αναχαιτιστεί», έστω και υπό το «άγρυπνο βλέμμα» του θεματοφύλακα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ΕΕ, του ΕΚ.

Προς ενίσχυση της παραπάνω θέσης, κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί απλώς —εδώ, χωρίς περαιτέρω σχολιασμό, μια ακόμη νέα διάταξη της ΣυνθΛ και να υπενθυμιστεί απλώς η δυνατότητα του δικαίου να εξελίσσεται (;) και να προσαρμόζεται, όπως «επιτάσσουν» κάθε φορά οι περιστάσεις.

‘Σύμφωνα με το άρθρο 16 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατά παρέκκλιση της παραγράφου 2 του ίδιου άρθρου, το Συμβούλιο εκδίδει απόφαση με την οποία καθορίζει τους κανόνες σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων όσον αφορά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα κράτη μέλη κατά την άσκηση δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος κεφαλαίου, και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Η τήρηση των κανόνων αυτών υπόκειται στον έλεγχο ανεξάρτητων αρχών.’⁹⁶

⁹⁵ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΛΕΕ, άρθρο 352.

⁹⁶ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρο 39.

V. Η θεμελίωση της εξωτερικής δράσης της ΕΕ για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η ΕΕ, όπως προαναφέρεται, δραστηριοποιείται για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου και εκτός των συνόρων της. Το τρίπτυχο αυτό μάλιστα, αποτελεί πλέον με τη ΣυνθΛ, αναπόσπαστο και θεμελιώδες κομμάτι της εξωτερικής της πολιτικής, τόσο σε επίπεδο διμερών, όσο και σε επίπεδο πολυμερών σχέσεων. Γεγονός το οποίο δεν ξενίζει, καθώς χαρακτηριστικό είναι ότι, ήδη από το πρότερο καθεστώς, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί μία από τις προϋποθέσεις για την προσχώρηση της όποιας υποψήφιας χώρας στην Ένωση.

Μεταξύ των θεμελιωδών αλλαγών που επιφέρει η ΣυνθΛ, κατατάσσεται αναμφίβολα η νομική θεμελίωση της εξωτερική δράση της ΕΕ, όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, βάσει του νέου κεφαλαίου 1 του Τίτλου V «Γενικές Διατάξεις για την Εξωτερική Δράση της Ένωσης και Ειδικές Διατάξεις σχετικά με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας». Παρόλα αυτά καθώς η εν λόγω αλλαγή, αν και εξαιρετικής σημασίας, ξεφεύγει των ορίων και του σκοπού της παρούσας εργασίας, διερευνώνται εν προκειμένω και ομολογουμένως συνοπτικά οι πτυχές που συνδέονται άμεσα, αλληλεπιδρώντας δυναμικά, με το εσωτερικό της ΕΕ.

Πριν τη διερεύνηση ωστόσο των επιμέρους αυτών πτυχών, απαραίτητο κρίνεται να γίνει μια αναφορά στις βασικές διατάξεις, που θεμελιώνουν την εξωτερική δράση της ΕΕ, όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στο πρώτο άρθρο του εν λόγω κεφαλαίου - άρθρο 21 ορίζεται ότι: «Η δράση της Ένωσης στη διεθνή σκηνή έχει ως γνώμονα και σχεδιάζεται με στόχο να προωθεί στο ευρύτερο παγκόσμιο πλαίσιο τις αρχές που έχουν εμπνεύσει τη δημιουργία, την ανάπτυξη και τη διεύρυνσή της: τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, την οικουμενικότητα και το αδιαίρετο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τις αρχές της ισότητας και της

αλληλεγγύης και το σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου.»⁹⁷

Στη συνέχεια της ίδιας διάταξης, ορίζεται ότι η ΕΕ προσπαθεί να αναπτύσσει σχέσεις και εταιρικές σχέσεις μάλιστα ‘με τρίτες χώρες και διεθνείς, περιφερειακούς ή παγκόσμιους οργανισμούς, που συμμερίζονται τις αρχές του πρώτου εδαφίου’. Με την πρόβλεψη αυτή της ΣυνθΛ, κατοχυρώνεται νομικά ο θεσμός της κοινωνικής ρήτηρας - όπως αποκαλείται, βάσει της οποίας η ΕΕ καλείται να επιλέγει στο εξής τους εταίρους της.

Ο θεσμός της κοινωνικής ρήτηρας αναφέρεται σε μια πάγια σχεδόν πρακτική της ΕΕ και αποτελεί την πτυχή αυτή της εξωτερικής δράσης της ΕΕ,⁹⁸ όσον αφορά την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που αλληλεπιδρά με τον εσωτερικό της χώρο και θα αναλυθεί περαιτέρω ακολούθως.

Να επισημανθεί απλώς εδώ, ότι η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 21, βάσει της οποίας ορίζεται ότι ‘η Ένωση καθορίζει και εφαρμόζει κοινές πολιτικές και δράσεις και εργάζεται για την επίτευξη υψηλού βαθμού συνεργασίας σε όλους τους τομείς των διεθνών σχέσεων, με στόχο: (μεταξύ άλλων) γ) τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.....’⁹⁹ σε συνδυασμό με ένα πλήθος άλλων σχετικών διατάξεων, διάσπαρτων σε όλο το κείμενο της νέας Συνθήκης,¹⁰⁰ θέτουν τεράστια ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αναφορικά με την εξωτερική δράση της ΕΕ για την προάσπιση τους, αλλά και

⁹⁷ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ.

⁹⁸ Χαρακτηριστικά, ‘είτε με διμερείς συμφωνίες, είτε μέσω συμφωνιών με περιφερειακές οργανώσεις, η ΕΕ έχει συνάψει, είτε διαπραγματεύεται, συμφωνίες που περιέχουν ανάλογη ρήτρα με περίπου 150 χώρες σε ουσιαστικά όλα τα μέρη του κόσμου. Αναλυτικότερα βλ. σχετικά Αγγέλου Γ., Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στις Εξωτερικές Σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με έμφαση στις Εμπορικές της Συμφωνίες με τις Τρίτες Χώρες καθώς και με τις Χώρες της Ν.Α. Ευρώπης, (Μεταπτυχιακή Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, 2007). [<http://www.lib.duth.gr/dl/10092624.pdf>]

⁹⁹ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ.

¹⁰⁰ Χαρακτηριστικά βλ. το Τμήμα 2 «Διατάξεις Σχετικά με την Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας», άλλα και πλήθος διατάξεων τόσο της ΣΕΕ όσο και της ΣΛΕΕ, όπου ξεχωρίζει, όπως κρίνεται, η «ρήτρα αλληλεγγύης», άρθρο 222, με τις σαφείς αναφορές στην απειλή της τρομοκρατίας και τη δυνατότητα της ΕΕ να δράσει προληπτικά.

γενικότερα και χρήζουν ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και προσοχής, παρόλα αυτά καθώς ξεφεύγουν των ορίων της παρούσας εργασίας, δε θίγονται περαιτέρω.

Καταληκτικά, θα ήταν παράλειψη, να μη γίνει ειδική αναφορά στο νέο θεσμό, που εισάγεται, εν προκειμένω, με τη ΣυνθΛ, τον Ύπατο Εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα ΚΕΠΠΑ.

Πρόκειται για ένα θεσμό, ο οποίος αποσκοπεί στο να προσδώσει συνοχή και αποτελεσματικότητα στην εξωτερική δράση της Ένωσης, δεδομένου ότι αποδίδεται σε αυτόν η διπλή ιδιότητα του προέδρου του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων και ενός εκ των αντιπροέδρων της Επιτροπής, με ειδική αρμοδιότητα στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων.¹⁰¹

Με τη διπλή αυτή ιδιότητα ο Ύπατος Εκπρόσωπος ‘συμβάλλει με τις προτάσεις του στη διαμόρφωση της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας και διασφαλίζει την εφαρμογή των αποφάσεων που εκδίδουν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο’,¹⁰² ενώ ‘εκπροσωπεί την Ένωση για ζητήματα, που εμπίπτουν στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας’,¹⁰³ διεξάγοντας τον πολιτικό διάλογο με τρίτους, εκπροσωπώντας την Ένωση στους διεθνείς οργανισμούς, κ.α.

¹⁰¹ Αναλυτικότερα βλ. συνδυαστικά το πλέγμα των άρθρων 17 και 27 (Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ).

¹⁰² Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρο 27, διάταξη 1.

¹⁰³ Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρο 27, διάταξη 2.

Α. Η κατοχύρωση της ρήτρας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αιρεσιμότητας στις εταιρικές σχέσεις της ΕΕ με τρίτους.

Ξεχωριστή σημασία για τα δεδομένα της παρούσας εργασίας κρίνεται ότι έχει το β εδάφιο της διάταξης του άρθρου 21, σύμφωνα με το οποίο ορίζεται ότι η ΕΕ προσπαθεί να δημιουργεί σχέσεις και μάλιστα και εταιρικές σχέσεις με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς, που συμμερίζονται τις αρχές του α εδαφίου (παρατίθεται μόλις παραπάνω).

Όπως προαναφέρεται, η διάταξη αυτή της ΣυνθΛ κατοχυρώνει τον ήδη παγιωμένο δια της πρακτικής, θεσμό της κοινωνικής ρήτρας ή ρήτρας ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αιρεσιμότητας – όπως συνηθίζεται επίσης να καλείται, βάσει του οποίου η ΕΕ διαμόρφωνε ως επί το πλείστον, μέχρι σήμερα, τις σχέσεις της με τρίτα κράτη και υποχρεούται πλέον να διαμορφώνει σχεδόν αποκλειστικά.

Η ρήτρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βρίσκει σήμερα με τη σχετική υιοθέτησή της στη ΣυνθΛ νομιμοποιητική βάση να εφαρμόζεται οριζόντια στο πλέγμα των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ, να αποτελεί δηλαδή προϋπόθεση για το σύνολο των συμφωνιών, που συνάπτει η ΕΕ με τρίτα κράτη.

Η ρήτρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το ήδη θεσμοθετημένο κριτήριο του σεβασμού των αξιακών αρχών της ΕΕ, και δη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για την ένταξη μιας χώρας στους κόλπους της. Δε θα ήταν υπερβολή ενδεχομένως να ισχυριστεί κανείς ότι πρόκειται ουσιαστικά για μια μετεξέλιξή του.

Σκόπιμο κρίθηκε επομένως να γίνει καταρχάς μια σύντομη αναφορά στην ανάδυση ουσιαστικά του θεσμού της ρήτρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, από την ενταξιακή διαδικασία ενός κράτους στην ΕΕ.

Όπως προαναφέρεται στη σχετική ενότητα, η ρήτρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί μια ξεχωριστή συνεισφορά της Συνθήκης του Άμστερνταμ (1997) στο δικαιοπολιτικό πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ΕΕ, η οποία και

την εισήγαγε σαν κριτήριο για τι υποψήφιες προς ένταξη χώρες.¹⁰⁴ Σύμφωνα με το σχετικό άρθρο οι εκάστοτε υποψήφιες χώρες όφειλαν να σέβονται τις αξιακές αρχές της ΕΕ, προκειμένου να καταστεί δυνατή η ένταξή τους σε αυτή.¹⁰⁵

Το εν λόγω άρθρο προήλθε σε ευθεία συνάρτηση των Κριτηρίων της Κοπεγχάγης και αποτέλεσε ουσιαστικά το νομικό υπόβαθρο του καλούμενου πλαισίου της διεύρυνσης.¹⁰⁶ Το πλαίσιο της διεύρυνσης και η σχετική διαδικασία διαμορφώθηκε σταδιακά, με στόχο ως γνωστόν, να προετοιμάζει τις υποψήφιες χώρες, ούτως ώστε να είναι σε θέση να εκπληρώνουν ικανοποιητικά τις υποχρεώσεις τους ως κμ κατά τη στιγμή της ένταξής τους. Μεταξύ των υποχρεώσεων αυτών συμπεριλαμβάνεται σαφώς ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Βάσει της διαδικασίας αυτής, ένα κράτος, προκειμένου να προσχωρήσει στην ΕΕ, ακόμα και αν του έχει αναγνωριστεί το καθεστώς του υποψήφιου προς ένταξη κράτους, απαιτείται να πληρεί έναν συγκεκριμένο αριθμό προϋποθέσεων, τα Κριτήρια της Κοπεγχάγης.

Αναλυτικότερα, όποιο κράτος επιθυμεί την προσχώρησή του στην ΕΕ, οφείλει να συμμορφωθεί με τα προαναφερθέντα κριτήρια προσχώρησης, βάσει των οποίων στη συνέχεια η Επιτροπή θα γνωμοδοτήσει επί του αιτήματος του. Μέρος των κριτηρίων αυτών είναι τα Πολιτικά Κριτήρια, όπως καλούνται, τα οποία δεν είναι άλλα από την κοινωνική ρήτρα ή τη ρήτρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συγκεκριμένα, τα Πολιτικά Κριτήρια της Κοπεγχάγης επιτάσσουν τη σταθερότητα των θεσμών που διασφαλίζουν τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα καθώς και το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων –

¹⁰⁴ Γεγονός είναι ότι η εν λόγω πρόβλεψη εισάγεται στην πραγματικότητα από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992), παρόλα αυτά συναντάται ως επί το πλείστον στη σχετική βιβλιογραφία σα συνεισφορά της Συνθήκης του Άμστερνταμ, πράγμα το οποίο συνδέεται προφανώς με την «τελειοποίηση» του ευρύτερου πλαισίου της διεύρυνσης, που έλαβε χώρα στο ενδιάμεσο.

¹⁰⁵ Βλ. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ό.π., άρθρο 49.

¹⁰⁶ Τα κριτήρια αυτά καθορίστηκαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 και συμπληρώθηκαν εν συνεχεία στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Μαδρίτης το 1995.

να σημειωθεί εδώ ότι ο όρος κοινωνική ρήτρα, όπως προκύπτει, κρίνεται ενδεχομένως πιο δόκιμος, καθότι πιο ευρύς.

Καταληκτικά, στο πλαίσιο της διαδικασίας της διεύρυνσης και προκειμένου να γίνει δεκτό το αίτημά τους, οι υποψήφιος προς ένταξη χώρες καλούνται να θεσπίσουν και να θέσουν σε εφαρμογή τα απαραίτητα μέτρα για να ευθυγραμμιστούν προς το κοινωνικό ουσιαστικά κεκτημένο και τις πρακτικές της ΕΕ.

Αξίζει να σημειωθεί ενδεχομένως εδώ ότι η συγκεκριμένη διαδικασία της προσχώρησης ενός κράτους στην ΕΕ, ενισχύεται με τη ΣυνθΛ, καθώς αφενός προβλέπεται η ενημέρωση του ΕΚ και των εθνικών κοινοβουλίων για κάθε νέα αίτηση, ενώ αφετέρου ορίζεται ως απαραίτητη πλέον προϋπόθεση η έγκριση του Κοινοβουλίου, κατόπιν σχετικής απόφασης της πλειοψηφίας των μελών του.¹⁰⁷

Αν ανατρέξει κανείς στην πρωτοβουλία του ΕΚ να παγώσει τη Συμφωνία Σύνδεσης της Ελλάδας κατά την εγκατάσταση της Χούντας το 1967 και τη γενικότερη σχετική δράση του, συνδυαστικά πάντα με το πλαίσιο της διεύρυνσης, εύκολα διαπιστώνει ότι η ρήτρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λειτουργώντας σα ρήτρα αιρεσιμότητας, αποτελεί μια κατ' εξοχήν ενεργή διαδικασία στους κόλπους του συστήματος της ΕΕ, η οποία εξελίσσεται διαρκώς.

Σήμερα, στην Ευρώπη των 27, με τις σκληρές διαπραγματεύσεις, που διεξάγονται στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όσον αφορά την ένταξη της Τουρκίας, η ΣυνθΛ έρχεται να δώσει στη ρήτρα αυτή, ένα ευρύτερο πεδίο εφαρμογής, νομικά κατοχυρωμένο, προσδίδοντας της με αυτό τον τρόπο, ακόμη μεγαλύτερη ισχύ.

Με τη μετεξέλιξη αυτή, της ρήτρας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αιρεσιμότητας, όσον αφορά την ένταξη ενός κράτους στους κόλπους της, σε καθολικό κριτήριο αιρεσιμότητας των εταίρων της, η ΕΕ καθιστά απολυτά σαφή και

¹⁰⁷ Πέρα από την προσθήκη για ενημέρωση των εθνικών κοινοβουλίων, πρόκειται ουσιαστικά για μια αναδιατύπωση του συγκεκριμένου άρθρου, η οποία παρόλα αυτά καθιστά εμφανή την πρόθεση για συνολική αναβάθμιση του ρόλου του ΕΚ στο σύστημα της ΕΕ, κάνοντας λόγο πλέον για έγκριση του ΕΚ και όχι για σύμφωνη γνώμη, όπως προβλεπόταν μέχρι πρότινος στη Συνθήκη – η εκφορά/χρήση της νομικής γλώσσας και ορολογίας κρίνεται πάντα σημαντική. (Συνθήκη της Λισσαβόνας, ό.π., ΣΕΕ, άρθρο 49.)

ξεκάθαρη την προτεραιότητα, που δίνει και προτίθεται να δώσει σε ζητήματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τέλος, εν προκειμένω, διαπιστώνεται για άλλη μια φορά, τόσο η δυναμική του εν λόγω πεδίου, όσο και του δικαίου γενικότερα και κατά επέκταση η δυνατότητα του τελευταίου να μεταβάλλεται και να εξελίσσεται διαρκώς, ούτως ώστε να καλύπτονται κάθε φορά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο οι εκάστοτε ελλείψεις και αδυναμίες.

IV. Επιμέρους διαστάσεις της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ: οι αλλαγές που επιφέρει η ΣυνθΛ στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό «Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης».

Στο τελευταίο αυτό κεφάλαιο της παρούσας εργασίας εξετάζεται συνοπτικά ένα ξεχωριστό «κοινοτικό» πεδίο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο «Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης» και οι αλλαγές, που επέρχονται εξίσου σε αυτόν με τη ΣυνθΛ.

Καταρχάς κρίνεται απαραίτητο να διευκρινιστεί ο όρος «ΧΕΑΔ» και προκειμένου να απεικονιστεί καλύτερα το περιεχόμενο αυτού, σκόπιμη κρίθηκε μια σύντομη ιστορική αναδρομή στη διαμόρφωση ουσιαστικά του εν λόγω χώρου μέσα από τις Συνθήκες.

Με τον όρο «ΧΕΑΔ» αναφερόμαστε ουσιαστικά σε ένα σύνθετο πλέγμα διαφόρων πολιτικών της ΕΕ, οι οποίες συνδέονται άμεσα με τη ζωή των ευρωπαίων πολιτών, αλλά και των αλλοδαπών, που διαμένουν σε αυτή και συνεπώς με επιμέρους ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Ο καλούμενος «Ενιαίος Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης» κάνει την εμφάνισή του με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, όπου στο άρθρο 2 ορίζεται μεταξύ των στόχων αυτής το: «να διατηρήσει και να αναπτύξει την Ένωση ως χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, το άσυλο, τη μετανάστευση, την πρόληψη και την καταστολή της εγκληματικότητας».¹⁰⁸

Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, με την ίδια Συνθήκη, θεσμοθετείται (άρθρο 29 ΣΕΕ) η αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις (εφεξής ΑΔΣΠΥ)¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Κανελλόπουλος Παναγιώτης, ό. π., σελ. 82.

¹⁰⁹ Πρόκειται για τον 3^ο πυλώνα του γνωστού συστήματος που εισήγαγε η Συνθήκη του Μάαστριχτ και κατέργησε η ΣυνθΛ.

Ακόμη, η Συνθήκη του Μάαστριχτ όρισε ρητά μεταξύ των στόχων της ΕΕ (άρθρο 2) και την ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των υπηκόων των κρατών – μελών, ανάγοντάς τα έτσι ουσιαστικά σε μια νέα ανεξάρτητη κατηγορία δικαιωμάτων. Κορυφαίο μεταξύ των δικαιωμάτων αυτών, το οποίο θεσπίστηκε τότε προς το σκοπό αυτό, αποτελεί η γνωστή ευρωπαϊκή ιθαγένεια (άρθρα 17 - 22 της ΣΕΚ).

Εν γένει, θα λέγαμε, ότι η Συνθήκη του Μάαστριχτ ήταν αυτή που έθεσε τις βάσεις για τη διαμόρφωση του ΧΕΑΔ, καθώς εκεί βρίσκουν την αφετηρία τους το σύνολο των σχετικών πολιτικών που αναπτύσσονται εκ τότε στην ΕΕ.

Η πραγματική τομή όμως ήρθε λίγα χρόνια αργότερα, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997, όπου ένα πλήθος ζητημάτων που αφορούν ευρύτερα τη δικαιοσύνη και τις εσωτερικές υποθέσεις τίθεται υπό τη σκέπη της ΕΕ. Δε θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι η Συνθήκη του Άμστερνταμ δημιούργησε πρακτικά το «Χώρο» αυτό, καθώς με αυτή θέματα ασύλου, μετανάστευσης και δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις τέθηκαν υπό κοινοτική δικαιοδοσία.

Συγκεκριμένα στη Συνθήκη του Άμστερνταμ θεσπίζονται, μεταξύ άλλων, διατάξεις που αφορούν γενικότερα την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, όπως σχετικά με τις θεωρήσεις, το άσυλο, τη μετανάστευση (τίτλος IV ΣυνθΕΚ).

Σήμερα η ΣυνθΛ έρχεται να τροποποιήσει εν μέρει το ΧΕΑΔ, επιδιώκοντας καταρχάς να προσδιορίσει σαφώς τις σχετικές διατάξεις, ιδίως όσον αφορά τα όργανα και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Σημαντική αλλαγή εν προκειμένω κρίνεται η επέκταση στο ΧΕΑΔ του πεδίου, που μπορεί να εφαρμόζεται ενισχυμένη συνεργασία (διαδικασία την οποία η ΣυνθΛ επιδιώκει εξίσου να απλοποιήσει).

Χαρακτηριστικά, η ενισχυμένη συνεργασία βρίσκει πλέον εφαρμογή: στη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις (ειδικότερα όσον αφορά την αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων και διαταγών), στον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και των κυρώσεων για τη διασυννοριακή σοβαρή εγκληματικότητα, σε συγκεκριμένες πτυχές του τομέα της αστυνομικής συνεργασίας κ.α.

Από τις παραπάνω μικρότερης «έντασης» ομολογουμένως αλλαγές, προκύπτει σαφώς η πρόθεση παρόλα αυτά να ενδυναμωθεί ουσιαστικά, το πλαίσιο του εν λόγω χώρου, με πιο ισχυρές δομές. Ο ΧΕΑΔ γεγονός είναι ότι ακόμη βρίσκεται «υπό διαμόρφωση», παρόλα αυτά εξελίσσεται σταθερά και δυναμικά σε ένα χώρο ιδιαίτερης σημασίας για τα ζητήματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Προσπάθεια αξιολόγησης/εκτίμησης συνεισφοράς και των προοπτικών εφαρμογής της ΣυνθΛ, όσον αφορά την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στη βάση κυρίως του ερωτήματος «αν και κατά πόσο προάγει εντέλει η ΣυνθΛ το δίκαιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ;».

Πριν την παράθεση των καταληκτικών συμπερασμάτων γύρω από τη συνεισφορά της ΣυνθΛ στο ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σκόπιμο κρίνεται να συνοψιστούν εδώ συγκεντρωτικά, οι θεμελιώδεις αλλαγές που επιφέρει.

Καταρχάς, όσον αφορά το σεβασμό και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της ΕΕ, ο πυρήνας της κατοχύρωσή τους εντοπίζεται στο πλαίσιο, που διαμορφώνουν συνθετικά, τα αναθεωρημένα από τη ΣυνθΛ, άρθρα 6 και 7. Ο χαρακτηρισμός «πυρήνας» δεν είναι τυχαίος, δεδομένου ότι τα δύο αυτά άρθρα (βάσει των οποίων, υπενθυμίζεται, αναγορεύεται ο ΧΘΔ σε συμβατικό κανόνα και η ΕΕ προσχωρεί στην ΕυΣΔΑ) καθορίζουν ουσιαστικά το σχετικό κανονιστικό πλαίσιο. Ένα πλαίσιο, το οποίο αφενός – κακά τα ψέματα - έλειπε και αφετέρου προκύπτει, όπως κρίνεται, με τη ΣυνθΛ, ικανοποιητικά σαφές και αρκετά ενισχυμένο - δεδομένων πάντα των σχετικών προβλημάτων, που ανακύπτουν.

Η προσθήκη του άρθρου 2 είναι εμφανώς καταλυτικής σημασίας, καθώς τοποθετεί την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εν γένει το τρίπτυχο δημοκρατία - ανθρώπινα δικαιώματα - κράτος δικαίου, στην καρδιά του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, αναγορεύοντάς το σε θεμέλιο λίθο του, τόσο όσον αφορά το εσωτερικό της ΕΕ, όσο αναφορικά και με την εξωτερική δράση αυτής.

Η ΣυνθΛ επιφέρει εξίσου, όπως διαπιστώθηκε, τον εκδημοκρατισμό της λειτουργίας της ΕΕ, ενσωματώνοντας καταρχάς διατάξεις και αρχές αυταπόδεικτα

δημοκρατικές και αναδιαμορφώνοντας ταυτόχρονα το θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ, με την αναβάθμιση του ρόλου των εθνικών κοινοβουλίων και την ενδυνάμωση της «φωνής» του ΕΚ, μέσω της διεύρυνσης και ενίσχυσης των αρμοδιοτήτων του.

Τέλος, η ΣυνθΛ φαίνεται να εξασφαλίζει συνολικά, ένα πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της ΕΕ, που δύναται να καλύψει και να ανταποκριθεί στο εύρος του εν λόγω πεδίου και στις έντονες πιέσεις, που ασκούνται σε αυτό, ενισχύοντας όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων της, που μπορεί να εμπλέκονται με αυτό (χαρακτηριστικό παράδειγμα ο ΧΕΑΔ).

Συμπερασματικά λοιπόν, η ΣυνθΛ κρίνεται ότι προάγει σε κάθε περίπτωση το δίκαιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο χώρο της ΕΕ. Μέσω της αναγόρευσης του ΧΘΔ σε συμβατικό κανόνα και της προσχώρησης της ΕΕ στην ΕυρΣΔΑ, καταρχάς θεμελιώνεται νομικά και εν συνεχεία αναβαθμίζεται ουσιαστικά και ενισχύεται το παγιωμένο δια της πρακτικής, δικαιοπολιτικό πλαίσιο συνολικά.

ΕΚ + Χάρτης

Η γραπτή κωδικοποίηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που προστατεύονται στο εσωτερικό της ΕΕ με το ΧΘΔ, διευκολύνει καταρχάς το έργο των αρμοδίων οργάνων και δη του ΔΕΚ, το οποίο όλα αυτά τα χρόνια ασκούσε τις αρμοδιότητές του, αναγκασμένο τρόπον τινά να εξαντλεί την ευρηματικότητά του, ούτως ώστε να εντάξει σχεδόν, τουλάχιστον νομικά, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο ευρωπαϊκό σύστημα (πράγμα το οποίο κλήθηκε ουσιαστικά να πράξει εξ αρχής σχεδόν της δημιουργίας της ΕΕ και έπραξε μέσω της εμβληματικής πλέον προσφυγής στις γενικές αρχές του δικαίου).]

ΧΘΔ Επιπροσθέτως, με την αναγόρευση του Χάρτη σε συμβατικό κανόνα, ο ευρωπαίος πολίτης σήμερα, δύναται να γνωρίζει άμεσα και με ικανοποιητική σαφήνεια τα δικαιώματά του. Συνεπώς καθίσταται με αυτό τον τρόπο, πιο εύκολη μια ενδεχόμενη επιδίωξη από μεριάς του της προστασίας τους, άρα και κατά επέκταση αποτελεσματικότερη η προστασία τους γενικά.

Προσφ. Η προσχώρηση στην ΕυρΣΔΑ και κατά επέκταση στο πλαίσιο προστασίας που εγγυάται το ΣτΕ και δη το ΕυρΔΔΑ, κρίνεται ότι προάγει κυριολεκτικά εν

προκειμένου το δίκαιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, μέσω της ενσωμάτωσης και μόνο της νομολογίας του Δικαστηρίου του Στρασβούργου στο κοινοτικό κεκτημένο.

Ταυτόχρονα και παρά τα όποια εμπόδια διαφαίνονται στη συνύπαρξη των δύο δικαστηρίων, η συντρέχουσα αρμοδιότητα τους, προσωπικά κρίνω ότι μόνο θετικά αποτελέσματα μπορεί να φέρει. Μην ξεχνάμε άλλωστε ότι σε τελική ανάλυση ήταν πάντα οι θεσμοί και δη τα πρόσωπα, που διασφάλισαν ουσιαστικά την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε σύγκρουση μάλιστα αρκετές φορές με τις θεσμοθετημένες και μη συνθήκες.

Επιπροσθέτως, εκδημοκρατισμός της λειτουργίας της ΕΕ αποτελεί μια εμφανώς ευνοϊκή μεταβολή της ΣυνθΛ για το πεδίο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μέσω των δημοκρατικών στοιχείων, που ενσωματώνει η ΣυνθΛ, συντελούνται σημαντικά βήματα προόδου, τόσο όσον αφορά την προαγωγή του δικαίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και την προώθησή του εν προκειμένω, όσο και την απτή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ταυτόχρονα προώθηση αυτής (υπενθυμίζεται η σχετική δράση του ΕΚ, η οποία κρίνεται ότι θα πρέπει να αποτελέσει, αν δεν αποτελεί, πρότυπο και για την αντίστοιχη δράση των εθνικών κοινοβουλίων).

Επιπλέον, δε μπορεί να παραβλέψει κανείς την άρρηκτα συνδεδεμένη πτυχή της δημοκρατίας, με την έννοια και την ουσία του περιεχομένου της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κατά συνέπεια την εξίσωση, που συνεπάγεται η προαγωγή της δημοκρατίας στο εσωτερικό της ΕΕ με την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το μεγάλο στοίχημα σε ότι με αφορά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ, αλλά και γενικότερα, έγκειται στην απόσταση από τους αρμόδιους θεσμούς και στις εκάστοτε ευρύτερες δυσκολίες, που αντιμετωπίζουν τα πρόσωπα, οι φορείς των δικαιωμάτων, προκειμένου να επιδιώξουν και να διεκδικήσουν, τη νομικά κατά τα άλλα κατοχυρωμένη, προστασία τους.

Προσωπικά εντοπίζω την παραπάνω ελλειμματική πτυχή της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία κατά την άποψη μου προκύπτει να είναι και η σημαντικότερη, σε απουσία κοινωνικής βούλησης ή από μια πιο αισιόδοξη σκοπιά σε απουσία κοινωνικής δράσης. Με τον όρο κοινωνία αναφέρομαι τόσο στο πρωταρχικό κύτταρο αυτής, τα άτομα, όσο και στις ευρύτερες δομές της, με ότι αυτό συνεπάγεται, καταλήγοντας εντέλει στις ανώτερες ιεραρχικά εξ αυτών, τα κράτη και εν προκειμένω την ΕΕ.

Σε κάθε περίπτωση είναι κρίμα να διαπιστώνει κανείς τη δυνατότητα, τόσο θεωρητικά, όσο και πρακτικά, σε ένα σύνολο περιπτώσεων, να πραγματώνονται απτά έννοιες όπως η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η δημοκρατία και το κράτος δικαίου και ταυτόχρονα τη δυσλειτουργία, την απροθυμία και ενδεχομένως την αδιαφορία ατόμων, οργάνων και θεσμών, ούτως ώστε αυτό να αποτελεί μια καθολική πραγματικότητα.

Απαραίτητο κρίνεται να διευκρινιστεί εδώ ότι σε καμία περίπτωση δεν παραβλέπω ή επιδιώκω να μειώσω στο ελάχιστο τη συνεισφορά θεσμών, όπως το ΔΕΚ, το ΕυρΔΔΑ και το ΕΚ – οι οποίοι άλλωστε, ανταπόδεικτα μέσω της δράσης και της πρακτικής τους αποκλείουν εξ ορισμού κάτι τέτοιο.

Δυστυχώς είναι γνωστό, όπως επιχειρήθηκε να καταδειχθεί άλλωστε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, ότι πρόσωπα και καταστάσεις λειτουργούν ανασταλτικά, της ευρείας αυτής ομολογουμένως δικαιοσύνης προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που προβλέπεται, τόσο στο εξεταζόμενο περιβάλλον, όσο και γενικότερα. Η κοινωνία των πολιτών, που απέχει και αδιαφορεί ή ενδεχομένως απλώς αγνοεί, οι εθνικές αρμόδιες αρχές, που είτε δυσλειτουργούν, είτε παραβλέπουν, είτε προβαίνουν σε κατάχρηση των εξουσιών τους, κοινοτικοί θεσμοί και όργανα, που ενδεχομένως σε βάρος των πιέσεων του διεθνούς συστήματος και των δυνάμεων αυτού, αποδεικνύονται ανεπαρκείς.

Προφανώς μια Συνθήκη δε δύναται να απαλείψει όλα τα παραπάνω και δεν περιμένουμε φυσικά κάτι τέτοιο. Σε κάθε περίπτωση όμως κρίνεται ότι μπορεί να δράσει διορθωτικά, άλλωστε αυτός δεν είναι και ο απώτερος στόχος μιας αναθεώρησης;

Ο εκδημοκρατισμός της λειτουργίας της ΕΕ από τη ΣυνθΛ, επιτελεί προφανώς μια τέτοια διορθωτική παρέμβαση, επιτυγχάνοντας σε επίπεδο συνθηκών τουλάχιστον, εμφανώς ευνοϊκές μεταβολές, όπως η εξασφάλιση της διαφάνειας και τα πρώτα σημαντικά βήματα για την «πρόσδεση» των ευρωπαίων πολιτών στο άρμα της ΕΕ και τη γεφύρωση της απόστασης, που πάγια διαπιστώνεται.

Παρόλα αυτά η δυνατότητα «διαφυγής» εντέλει, από λάθη ή/και παραβάσεις, ακόμη και δικαιοϊκά, μέσω της ίδιας της εξελικτικής ιδιότητας του δικαίου (υπενθυμίζεται η ενσωμάτωση της διάταξης αναφορικά με τη δυνατότητα του Συμβουλίου να εκδίδει αποφάσεις σχετικά με την επεξεργασία και ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα), καθιστά σαφή, αν όχι κρίσιμη την ανάγκη καταρχάς «αφύπνισης» και εν συνεχεία σχετικής δραστηριοποίησης όλων των εμπλεκόμενων μερών.

Απαραίτητο κρίνεται να διευκρινιστεί εδώ, για ακόμη μια φορά, ότι τα τεράστια ζητήματα, που εγείρονται αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα πλαίσια της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, με τη ΣυνθΛ και πηγάζουν ακριβώς από αυτό το δυναμικά εξελισσόμενο χαρακτήρα του δικαίου, δε θίγονται σκόπιμα στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, καθώς κρίθηκε ότι ξεφεύγουν του υπό διερεύνηση αντικειμένου.

Το ερώτημα που παραμένει επομένως όσον αφορά την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό της ΕΕ, είναι γιατί τα εν λόγω εμπλεκόμενα μέρη αγνοούν ή ενδεχομένως επιμένουν να αγνοούν το γεγονός ότι είναι ταυτόχρονα και τα ενδιαφερόμενα μέρη. Ενδιαφερόμενα, για την προστασία των δικών τους ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εν κατακλείδι, προσωπικά αξιολογώ τη ΣυνθΛ και τη συνεισφορά της στο ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε κάθε περίπτωση θετική. Η ΣυνθΛ όντως προάγει το δίκαιο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕ και αποτελεί αδιαμφισβήτητα ένα σημαντικό βήμα στην περαιτέρω ενίσχυση και ενδυνάμωση της προστασίας τους. Απομένει επομένως στους θεσμούς, τα αρμόδια όργανα και τα άτομα να πράξουν το ίδιο και η καλύτερη δυνατή αφομοίωση και εφαρμογή της ΣυνθΛ να αποτελέσει το επόμενο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

➤ ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

- Συνθήκη της Λισσαβόνας. Για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Λισσαβόνα, 13 Δεκεμβρίου 2007. *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, C 306. (17 Δεκεμβρίου 2007)
- Πρωτόκολλο σχετικά με την εφαρμογή του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Πολωνία και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Λισσαβόνα, 13 Δεκεμβρίου 2007. *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, C 306. (17 Δεκεμβρίου 2007)
- Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Νίκαια, 7 Δεκεμβρίου 2009. *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, C 303/1. (14 Δεκεμβρίου 2007)
- Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο: Παναγιώτης Ι. Κανελλόπουλος, *Το Δίκαιο Της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με βάση τη Συνθήκη της Νίκαιας.*, (Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003).
- Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Στο: Παναγιώτης Ι. Κανελλόπουλος, *Το Δίκαιο Της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με βάση τη Συνθήκη της Νίκαιας.*, (Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003)
- Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. *Επίσημη Εφημερίδα*, C 340. (10 Νοεμβρίου 1997)
- Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. *Επίσημη Εφημερίδα*, C 340. (17 Νοεμβρίου 1997)
- Εσωτερικός κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ). *Επίσημη Εφημερίδα*, L 44. (15 Φεβρουαρίου 2005)

NOMΟΛΟΓΙΑ ΔΕΚ

- Judgment of the Court of 12 November 1969. - Erich Stauder v City of Ulm - Sozialamt. - Reference for a preliminary ruling: Verwaltungsgericht Stuttgart - Germany. - Case 29-69.
- Απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 1970. Internationale Handelsgesellschaft mbH κατά Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως: Verwaltungsgericht Frankfurt am Main - Γερμανία. Υπόθεση 11/70.
- Judgment of the Court of 14 May 1974. - J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung v Commission of the European Communities. - Case 4-73.
- Απόφαση του Δικαστηρίου της 11^{ης} Ιουλίου 1985. – Société Cinéthèque S. A. και Λοιποί κατά Federation Nationale des Cinemas Francais. – Αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως του Tribunal de Grande Instance του Παρισιού. – Διάδοση Ταινιών υπό μορφή βιντεογραφικού υποθέματος : Εθνικές απαγορεύσεις. – Συνεκδικαζόμενες 60 και 61/84.
- Απόφαση του Δικαστηρίου της 30ης Σεπτεμβρίου 1987. - Meryem Demirel κατά Δημοτικής Αρχής του Schwaebisch Gmuend. - Αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως του Verwaltungsgericht της Στουτγάρδης. - Συμφωνία Συνδέσεως ΕΟΚ-Τουρκίας - Ελεύθερη Κυκλοφορία των Εργαζομένων. - Υπόθεση 12/86.
- Απόφαση της 13^{ης} Απριλίου 2000, C-292/97, «Πρόσθετη εισφορά επί του γάλακτος - Σύστημα των γαλακτοκομικών ποσοστώσεων στη Σουηδία - Αρχική χορήγηση των γαλακτοκομικών ποσοστώσεων - Εθνικό σύστημα - Ερμηνεία του κανονισμού (ΕΟΚ) 3950/92 - Αρχή της ίσης μεταχειρίσεως».

- Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 3ης Σεπτεμβρίου 2008. Yassin Abdullah Kadi και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) - Περιοριστικά μέτρα εις βάρος προσώπων και οντοτήτων συνδεομένων με τον Οσάμα Μπιν Λάντεν, το δίκτυο Αλ Κάιντα και τους Ταλιμπάν - Ηνωμένα Έθνη - Συμβούλιο Ασφαλείας - Ψηφίσματα εκδιδόμενα δυνάμει του κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών - Εφαρμογή τους εντός της Κοινότητας - Κοινή θέση 2002/402/ΚΕΠΠΑ - Κανονισμός (ΕΚ) 881/2002 - Μέτρα κατά προσώπων και οντοτήτων περιλαμβανομένων σε κατάλογο που έχει καταρτίσει όργανο των Ηνωμένων Εθνών - Δέσμευση κεφαλαίων και οικονομικών πόρων - Επιτροπή του Συμβουλίου Ασφαλείας συσταθείσα με την παράγραφο 6 του ψηφίσματος 1267 (1999) του Συμβουλίου Ασφαλείας (επιτροπή κυρώσεων) - Αναγραφή των ονομάτων αυτών των προσώπων και οντοτήτων στο παράρτημα Ι του κανονισμού (ΕΚ) 881/2002 - Προσφυγή ακυρώσεως - Αρμοδιότητα της Κοινότητας - Νομική βάση αποτελούμενη από τον συνδυασμό των άρθρων 60 ΕΚ, 301 ΕΚ και 308 ΕΚ - Θεμελιώδη δικαιώματα - Δικαίωμα προστασίας της ιδιοκτησίας, δικαίωμα ακροάσεως και δικαίωμα αποτελεσματικού δικαστικού ελέγχου. Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05P.

ΠΡΑΞΕΙΣ ΜΗ ΔΕΣΜΕΥΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

- Περιοδική Έκθεση της Επιτροπής για την Πρόοδο της Τουρκίας προς την Προσχώρηση. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Βρυξέλλες, 17 Δεκεμβρίου 1998. COM(1998) 711 τελικό. < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1998:0711:FIN:EL:PDF> >
- Ανακοινωθέν Τύπου, αριθ. 104/09: Η Συνθήκη της Λισσαβόνας και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 29 Νοεμβρίου 2009. < <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=CJE/09/104&format=HTML&aged=0&language=EL&guiLanguage=en> >

➤ ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

BIBΛΙΑ

A. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- *Ευρωπαϊών Πολιτεία. Δίκαιο, Πολιτική & Οικονομία.*, (Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2009)
- *Πρακτικά Συνεδρίου: 50 χρόνια Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Εμπειρία & Προοπτικές.*, (Αθήνα: Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων. Για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία., 2009)
- *Ο Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης της ΕΕ, Πρακτικά Ημερίδας, Αθήνα, 19 Δεκεμβρίου 2006*, επιμ. Στέλιος Ε. Περράκης (Αθήνα: : Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2007)
- *Ζητήματα Ευρωπαϊκής Διακυβέρνησης και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, επιμ. Νικόλας Βερνίκος, (Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2004)
- *Οι Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας*, επιμ. Παναγιώτης Ι. Κανελλόπουλος (Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2008)
- Κανελλόπουλος Παναγιώτης Ι., *Το Δίκαιο Της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με βάση τη Συνθήκη της Νίκαιας.*, (Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003)
- Περράκης Στέλιος Ε., *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ηνωμένα Έθνη, Περιφερειακά Συστήματα.* (Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2009)
- Περράκης Στέλιος Ε., *Διαστάσεις του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Σειρά: Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής, 18/Β, (Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2007)
- Ρούκουνας Εμμανουήλ, *Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, (Αθήνα: εκδ. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1995)

B. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- *Annuaire International des Droits de l'Homme.*, II 2007, (Αθήνα – Βρυξέλλες: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας & Bruylant, 2007)
- *European Review of Public Law*, 19 - No 3, (2007)
- *La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne. Son apport a la protection des droits de l'homme en Europe.*, dir. Jean – Yves Carlier et Olivier de Schutter, (Bruxelles: Bruylant, 2008)
- *L'Union Européenne et les Droits de l'Homme*, dir. Philip Alston, Mara Bustelo and James Heenan, (Bruxelles: Bruylant, 2008)
- Bartels Lorand, *Human Rights Conditionality in the EU's International Agreements*, Studies in European Law, (New York: Oxford University Press, 2005)
- Betten Lammy and Grief Nicholas, *EU Law and Human Rights*, European Law Series, (New York: Longman, 1998)
- Carlier Jean – Yves, *La condition des personnes dans l'Union Européenne. Recueil de jurisprudence*, (Bruxelles: Bruylant, 2008)
- Gropas Ruby, *Human Rights & Foreign Policy. The Case of the European Union.*, (Athens: Ant. N. Sakkoulas and Bruyant, 2006)

Λ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Καπόπουλος Κ., Κούρταλης Στ., Πετρίτση Στ. & Χαρδαλούπας Α., “Δεύτερο Όχι για το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα:
 μια αποτίμηση του Ολλανδικού Δημοψηφίσματος.”, *Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ)*, 10 Ιουνίου 2005 < http://www.ekem.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=206:deytero-oxi-gia-to-eyropaiko-syntagma-mia-apotimisi-toy-ollandikoy-dimopsifismatos&catid=15:2008-05-12-11-28-15&Itemid=68 > [προσπελάστηκε Σεπτέμβριο 2010]

- Καστάνας Η., “Η Μεγάλη Ευρώπη των 44 και η Ενωμένη Ευρώπη των 15 (+): θεσμικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις μιας δύσκολης εναρμόνισης.”, *Το Σύνταγμα*, 6 (2001). Πηγή: Το Σύνταγμα [online]
- Κουφάκη Ι., ‘Η Συνθήκη της Λισσαβόνας και το Δικαστήριο της Ε.Ε. Άξιον σχολίου.’, *Η Καθημερινή*, 6 Ιουνίου 2010, Πηγή: Η Καθημερινή [online]
- Μοσχονάς Κ., ‘Ο «δεκάλογος» της Λισαβόνας’, *Ελευθεροτυπία*, 1 Δεκεμβρίου 2009, τμήμα Κόσμος, σελ. 15
- Παναγιωτόπουλος Π., “Η Συνθήκη της Λισσαβόνας. Οι Νομικές Εγγυήσεις προς την Ιρλανδία και η Εξαίρεση της Τσεχίας από την Εφαρμογή του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.”, *Ευρωπαϊκή Πρόκληση*, Νοέμβριος 2009 < <http://www.proeuro.gr/articles.php?artid=3458&lang=1&catid=1> > [προσπελάστηκε Σεπτέμβριο 2010]
- Παπαδημητρίου Χ., “Η έννοια της ευρωπαϊκής δικαιοδοσίας και αρμοδιότητας για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και η πρόσφατη σχετική νομολογία του Δ.Ε.Κ.”, *Περιοδικό Δίκη*, Ιούνιος 2008, Πηγή: Περιοδικό Δίκη [online]
- Παπαδοπούλου Ρ. – Ε., ‘«Έξυπνες κυρώσεις» και κοινοτικό δίκαιο: το «μετέωρο βήμα» του κοινοτικού δικαστή. Σκέψεις με αφορμή τις αποφάσεις του ΠΕΚ Kadı και Yusuf/Al Barakaat της 21^{ης} Σεπτεμβρίου 2005’, *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου*, Φεβρουάριος 2006, σελ. 447 επ.
- Ροζάκης Χ., ‘Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλέγμα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη.’, *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, Ειδικό Τεύχος 2001, Αφιέρωμα στον Κρατερό Ιωάννου.
- Ρούσσης Ν., “Ανθρώπινα Δικαιώματα σε Κλίμα Παραβίασης.”, *Ελευθεροτυπία*, 10 Δεκεμβρίου 2009, Πηγή: Ελευθεροτυπία [online]
- Στάγκος Π., Γρύλλος Γ. & Κτενίδης Ι., ‘Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην κοινοτική έννομη τάξη. Η νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου των ΕΚ (Ιούλιος 2000 – Δεκέμβριος 2004).’, *27 ΔτΑ* (2005), σελ. 861 επ.
- Robert A.-C., “Η Κρίση εκθέτει το Ευρωκοινοβούλιο.”, *Le Monde Diplomatique*, 15 Μαρτίου 2009, Πηγή: Le Monde Diplomatique [online]

Λ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΕΣ ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ & ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- Αγγέλου Γ., Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στις Εξωτερικές Σχέσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με έμφαση στις Εμπορικές της Συμφωνίες με τις Τρίτες Χώρες καθώς και με τις Χώρες της Ν.Α. Ευρώπης, (Μεταπτυχιακή Εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, 2007). [<http://www.lib.duth.gr/dl/10092624.pdf>]

Λ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- *Europa. Σύνοψη της Νομοθεσίας της ΕΕ*,
<http://europa.eu/legislation_summaries/index_el.htm>
[προσπελάστηκε από 16 έως 30 Σεπτεμβρίου 2010]
- *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*,
<<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?language=EL&id=146>> [προσπελάστηκε από 20 Ιανουαρίου έως 30 Σεπτεμβρίου 2010]
- *Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, <http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/>
[προσπελάστηκε από 20 Ιανουαρίου έως 30 Σεπτεμβρίου 2010]
- *Δικτυακός Τόπος Europedia.moussis.eu (με βάση το βιβλίο του Μούση Ν., Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτικές.)*, < <http://europedia.moussis.eu/home.tkl>>
[προσπελάστηκε από Αύγουστο έως Σεπτέμβριο 2010]

✓ ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Ο Οδηγός σας για τη Συνθήκη της Λισσαβόνας. Ενημερωτικό Φυλλάδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής – ελληνική έκδοση. (Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2009)
- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εργάζεται για εσάς. Ενημερωτικό Φυλλάδιο του ΕΚ - ελληνική έκδοση. (Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 2009)
- 50 Χρόνια Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: Σημαντικοί Σταθμοί της Ιστορίας του, Ενημερωτικό σημείωμα του ΕΚ – ελληνική έκδοση.
- Προσωπικές σημειώσεις από την εκδήλωση *Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τη Συνθήκη της Λισσαβόνας* (Αθήνα: περιοδικό Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου, 10 Ιουνίου 2010)

**ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΑΠΟΔΟΣΗ
ΤΗΣ
ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ**

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Η ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΒΕΛΓΩΝ, Η ΑΥΤΗΣ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΣ Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ, Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ, Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, Η ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ, Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΙΡΛΑΝΔΙΑΣ, Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, Η ΑΥΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΥΨΗΛΟΤΗΣ Ο ΜΕΓΑΣ ΔΟΥΚΑΣ ΤΟΥ ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟΥ, Η ΑΥΤΗΣ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΣ Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΩΝ ΚΑΤΩ ΧΩΡΩΝ, Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, Η ΑΥΤΗΣ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΣ Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΟΥ ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΟΥ ΙΡΛΑΝΔΙΑΣ ⁽¹⁾,

ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ να προχωρήσουν σε ένα νέο στάδιο της διαδικασίας προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση που άρχισε με τη δημιουργία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,

ΕΜΠΝΕΟΜΕΝΟΙ από την πολιτιστική, τη θρησκευτική και την ανθρωπιστική κληρονομιά της Ευρώπης, από την οποία αναπτύχθηκαν οι παγκόσμιες αξίες των απαραβάτων και αναφαίρετων δικαιωμάτων του ανθρώπου, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας και του κράτους δικαίου.

ΥΠΕΝΘΥΜΙΖΟΝΤΑΣ την ιστορική σημασία του τερματισμού της διαίρεσης της ευρωπαϊκής ηπείρου και την ανάγκη να δημιουργηθούν σταθερές βάσεις για τη μελλοντική οικοδόμηση της Ευρώπης,

ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΝΟΝΤΑΣ την προσήλωσή τους στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς και του κράτους δικαίου,

ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΝΟΝΤΑΣ την προσήλωσή τους στα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα, όπως ορίζονται από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη που υπογράφηκε στο Τορίνο στις 18 Οκτωβρίου 1961 και τον Κοινοτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων του 1989,

ΕΠΙΘΥΜΩΝΤΑΣ βαθύτερες σχέσεις αλληλεγγύης μεταξύ των λαών τους και ταυτόχρονα σεβόμενοι την ιστορία, τον πολιτισμό και τις παραδόσεις τους,

ΕΠΙΘΥΜΩΝΤΑΣ να ενισχύσουν τη δημοκρατική και αποτελεσματική λειτουργία των θεσμικών οργάνων προκειμένου να τους παράσχουν τη δυνατότητα να διεκπεραιώνουν καλύτερα τα καθήκοντα που τους έχουν ανατεθεί, μέσα σε ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο,

ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ να επιτύχουν την ενίσχυση και τη σύγκλιση των οικονομιών τους και την ίδρυση οικονομικής και νομισματικής ένωσης, η οποία θα συμπεριλαμβάνει, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας Συνθήκης και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ένα ενιαίο και σταθερό νόμισμα,

ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ να προωθήσουν την οικονομική και κοινωνική πρόοδο των λαών τους, λαμβάνοντας υπόψη την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης και στα πλαίσια της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς και μιας ενισχυμένης συνοχής, όπως επίσης και της προστασίας του περιβάλλοντος, και να εφαρμόσουν πολιτικές που θα διασφαλίζουν την πρόοδο στον τομέα της οικονομικής ολοκλήρωσης εκ παραλλήλου με την πρόοδο στους άλλους τομείς,

⁽¹⁾ Η Δημοκρατία της Βουλγαρίας, η Τσεχική Δημοκρατία, η Δημοκρατία της Εσθονίας, η Κυπριακή Δημοκρατία, η Δημοκρατία της Λεττονίας, η Δημοκρατία της Λιθουανίας, η Δημοκρατία της Ουγγαρίας, η Δημοκρατία της Μάλτας, η Δημοκρατία της Αυστρίας, η Δημοκρατία της Πολωνίας, η Ρουμανία, η Δημοκρατία της Σλοβενίας, η Σλοβακική Δημοκρατία, η Δημοκρατία της Φινλανδίας και το Βασίλειο της Σουηδίας έγιναν εν συνεχεία μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ να θεσπίσουν μια κοινή ιθαγένεια για τους υπηκόους των χωρών τους,

ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ να εφαρμόσουν μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, που συμπεριλαμβάνει την προοδευτική διαμόρφωση μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε κοινή άμυνα, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 42, ενισχύοντας έτσι την ευρωπαϊκή ταυτότητα και ανεξαρτησία για την προαγωγή της ειρήνης, της ασφάλειας και της προόδου στην Ευρώπη και ανά την υφήλιο,

ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ να διευκολύνουν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, διαφυλάσσοντας ταυτόχρονα την ασφάλεια και την προστασία των λαών τους, με την εγκαθίδρυση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας Συνθήκης και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ να συνεχίσουν την πορεία τους προς μια ολοένα στενότερη ένωση των λαών της Ευρώπης, όπου οι αποφάσεις θα λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο κοντά στους πολίτες, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας,

ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ σε μεταγενέστερα στάδια από τα οποία πρέπει να διέλθει η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ώστε να εξελιχθεί,

ΑΠΟΦΑΣΙΣΑΝ να ιδρύσουν Ευρωπαϊκή Ένωση, και, προς το σκοπό αυτό, όρισαν πληρεξουσίους:

(ο κατάλογος των πληρεξουσίων δεν αναπαράγεται)

ΟΙ ΟΠΟΙΟΙ, μετά την ανταλλαγή των πληρεξουσίων εγγράφων τους, που βρέθηκαν εντάξει, συμφώνησαν στις ακόλουθες διατάξεις.

ΤΙΤΛΟΣ Ι

ΚΟΙΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1

(πρώην άρθρο 1 ΣΕΕ) ⁽¹⁾

Με την παρούσα Συνθήκη, τα ΥΨΗΛΑ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ ιδρύουν μεταξύ τους μία ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ, εφεξής καλούμενη «Ένωση», στην οποία τα κράτη μέλη απονέμουν αρμοδιότητες για την επίτευξη των κοινών τους στόχων.

Η παρούσα Συνθήκη διανοίγει νέα φάση στη διαδικασία μιας διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης, στην οποία οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο ανοικτά και όσο το δυνατόν εγγύτερα στους πολίτες.

Η Ένωση βασίζεται στην παρούσα Συνθήκη και στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (οι οποίες ορίζονται εφεξής ως «οι Συνθήκες»). Οι δύο αυτές Συνθήκες έχουν το ίδιο νομικό κύρος. Η Ένωση αντικαθιστά και διαδέχεται την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

⁽¹⁾ Η παραπομπή αυτή έχει μόνον ενδεικτικό χαρακτήρα. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. τους πίνακες αντιστοιχίας μεταξύ της παλαιάς και της νέας αρίθμησης των Συνθηκών.

Άρθρο 2

Η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη εντός κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των διακρίσεων, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.

Άρθρο 3
(πρώην άρθρο 2 ΣΕΕ)

1. Η Ένωση έχει σκοπό να προάγει την ειρήνη, τις αξίες της και την ευημερία των λαών της.
 2. Η Ένωση παρέχει στους πολίτες της χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, το άσυλο, τη μετανάστευση και την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας.
 3. Η Ένωση εγκαθιδρύει εσωτερική αγορά. Εργάζεται για την αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης με γνώμονα την ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα των τιμών, την κοινωνική οικονομία της αγοράς με υψηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας, με στόχο την πλήρη απασχόληση και την κοινωνική πρόοδο, και το υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος. Προάγει την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο.
- Η Ένωση καταπολεμά τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις διακρίσεις και προωθεί την κοινωνική δικαιοσύνη και προστασία, την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών, την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.
- Η Ένωση προάγει την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών.
- Η Ένωση σέβεται τον πλούτο της πολιτιστικής και γλωσσικής της πολυμορφίας και μεριμνά για την προστασία και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς.
4. Η Ένωση εγκαθιδρύει οικονομική και νομισματική ένωση, της οποίας το νόμισμα είναι το ευρώ.
 5. Στις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο, η Ένωση προβάλλει και προωθεί τις αξίες της και τα συμφέροντά της και συμβάλλει στην προστασία των πολιτών της. Συμβάλλει στην ειρήνη, την ασφάλεια, την αειφόρο ανάπτυξη του πλανήτη, την αλληλεγγύη και τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ των λαών, το ελεύθερο και δίκαιο εμπόριο, την εξάλειψη της φτώχειας και την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, ιδίως των δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς και στην αυστηρή τήρηση και ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου και, ιδίως, στον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.
 6. Η Ένωση επιδιώκει τους στόχους αυτούς με πρόσφορα μέσα, ανάλογα με τις αρμοδιότητες που της απονέμονται με τις Συνθήκες.

Άρθρο 4

1. Σύμφωνα με το άρθρο 5, κάθε αρμοδιότητα η οποία δεν απονέμεται στην Ένωση με τις Συνθήκες ανήκει στα κράτη μέλη.
2. Η Ένωση σέβεται την ισότητα των κρατών μελών ενώπιον των Συνθηκών καθώς και την εθνική τους ταυτότητα που είναι συμβυής με τη θεμελιώδη πολιτική και συνταγματική τους δομή, στην οποία συμπεριλαμβάνεται η περιφερειακή και τοπική αυτοδιοίκηση. Σέβεται τις ουσιαστικές λειτουργίες του κράτους, ιδίως δε τις λειτουργίες που αποβλέπουν στη διασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας, τη διατήρηση της δημόσιας τάξης και την προστασία της εθνικής ασφάλειας. Ειδικότερα, η εθνική ασφάλεια παραμένει στην ευθύνη κάθε κράτους μέλους.
3. Σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, η Ένωση και τα κράτη μέλη εκπληρώνουν τα εκ των Συνθηκών καθήκοντα βάσει αμοιβαίου σεβασμού και αμοιβαίας συνεργασίας.

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο ικανό να διασφαλίσει την εκτέλεση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις Συνθήκες ή προκύπτουν από πράξεις των θεσμικών οργάνων της Ένωσης.

Τα κράτη μέλη διευκολύνουν την Ένωση στην εκπλήρωση της αποστολής της και απέχουν από τη λήψη οποιουδήποτε μέτρου ικανού να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των στόχων της Ένωσης.

Άρθρο 5

(πρώην άρθρο 5 ΣΕΚ)

1. Η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από την αρχή της δοτής αρμοδιότητας. Η άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.
2. Σύμφωνα με την αρχή της δοτής αρμοδιότητας, η Ένωση ενεργεί μόνον εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της απονέμουν τα κράτη μέλη με τις Συνθήκες για την επίτευξη των στόχων που οι Συνθήκες αυτές ορίζουν. Κάθε αρμοδιότητα η οποία δεν απονέμεται στην Ένωση με τις Συνθήκες ανήκει στα κράτη μέλη.
3. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, στους τομείς οι οποίοι δεν υπάγονται στην αποκλειστική της αρμοδιότητα, η Ένωση παρεμβαίνει μόνο εφόσον και κατά τον βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης δεν μπορούν να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη, τόσο σε κεντρικό όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, μπορούν όμως, λόγω της κλίμακας ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα στο επίπεδο της Ένωσης.

Τα θεσμικά όργανα της Ένωσης εφαρμόζουν την αρχή της επικουρικότητας σύμφωνα με το Πρωτόκολλο σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας. Τα εθνικά κοινοβούλια μεριμνούν για την τήρηση της αρχής της επικουρικότητας σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο εν λόγω Πρωτόκολλο.

4. Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, το περιεχόμενο και η μορφή της δράσης της Ένωσης δεν υπερβαίνουν τα απαιτούμενα για την επίτευξη των στόχων των Συνθηκών.

Τα θεσμικά όργανα της Ένωσης εφαρμόζουν την αρχή της αναλογικότητας σύμφωνα με το Πρωτόκολλο σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.

Άρθρο 6
(πρώην άρθρο 6 ΣΕΕ)

1. Η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Δεκεμβρίου 2000, όπως προσαρμόσθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007, στο Στρασβούργο, ο οποίος έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες.

Οι διατάξεις του Χάρτη δεν συνεπάγονται καμία επέκταση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, όπως αυτές ορίζονται στις Συνθήκες.

Για δικαιώματα, οι ελευθερίες και οι αρχές του Χάρτη ερμηνεύονται σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις του Πίτλου VII του Χάρτη που διέπουν την ερμηνεία και την εφαρμογή του και λαμβανομένων δεόντως υπόψη των επεξηγήσεων οι οποίες αναφέρονται στον Χάρτη και στις οποίες μνημονεύονται οι πηγές των εν λόγω διατάξεων.

2. Η Ένωση προσχωρεί στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών. Η προσχώρηση στην εν λόγω Σύμβαση δεν μεταβάλλει τις αρμοδιότητες της Ένωσης όπως ορίζονται στις Συνθήκες.

3. Τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης.

Άρθρο 7
(πρώην άρθρο 7 ΣΕΕ)

1. Το Συμβούλιο δύναται, βάσει αιτιολογημένης προτάσεως του ενός τρίτου των κρατών μελών, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποφασίζοντας με την πλειοψηφία των τεσσάρων πέμπτων των μελών του και κατόπιν της έγκρισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, να διαπιστώσει την ύπαρξη σαφούς κινδύνου σοβαρής παραβίασης από κράτος μέλος των αξιών του άρθρου 2. Το Συμβούλιο, προτού προβεί στη διαπίστωση αυτή, ακούει το εν λόγω κράτος μέλος και δύναται, αποφασίζοντας με την ίδια διαδικασία, να του απευθύνει συστάσεις.

2. Το Συμβούλιο επαληθεύει τακτικά ότι εξακολουθούν να ισχύουν οι λόγοι που οδήγησαν στη διαπίστωση αυτή.

3. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, αποφασίζοντας ομόφωνα μετά από πρόταση του ενός τρίτου των κρατών μελών ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αφού λάβει την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, δύναται να διαπιστώσει την ύπαρξη σοβαρής και διαρκούς παραβίασης από κράτος μέλος των αξιών του άρθρου 2, αφού καλέσει το εν λόγω κράτος μέλος να υποβάλει τις παρατηρήσεις του.

4. Εφόσον γίνει η αναφερόμενη στην παράγραφο 2 διαπίστωση, το Συμβούλιο δύναται να αποφασίζει, με ειδική πλειοψηφία, την αναστολή ορισμένων δικαιωμάτων τα οποία απορρέουν από την εφαρμογή των Συνθηκών ως προς το εν λόγω κράτος μέλος, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων ψήφου του αντιπροσώπου της κυβέρνησης αυτού του κράτους μέλους στο Συμβούλιο. Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, το Συμβούλιο λαμβάνει υπόψη τις πιθανές συνέπειες μιας τέτοιας αναστολής στα δικαιώματα και τις ποχρώσεις φυσικών και νομικών προσώπων.

Οι υποχρεώσεις του εν λόγω κράτους μέλους, δυνάμει των Συνθηκών, εξακολουθούν, εντούτοις, να δεσμεύουν αυτό το κράτος μέλος.

4. Το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει, εν συνεχεία, με ειδική πλειοψηφία, να μεταβάλει ή να ανακαλέσει μέτρα που έχουν ληφθεί σύμφωνα με την παράγραφο 3, ανάλογα με τις μεταβολές της καταστάσεως, η οποία οδήγησε στην επιβολή τους.

5. Ο τρόπος ψηφοφορίας που, για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, εφαρμόζεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και στο Συμβούλιο καθορίζεται στο άρθρο 354 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Άρθρο 8

1. Η Ένωση αναπτύσσει προνομιακές σχέσεις με τις γειτονικές χώρες, με στόχο την εγκαθίδρυση χώρου ευημερίας και καλής γειτονίας, ο οποίος θεμελιώνεται στις αξίες της Ένωσης και χαρακτηρίζεται από στενές και ειρηνικές σχέσεις βασιζόμενες στη συνεργασία.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1, η Ένωση μπορεί να συνάπτει ειδικές συμφωνίες με τις εν λόγω χώρες. Οι συμφωνίες αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις καθώς και τη δυνατότητα ανάληψης δράσεων από κοινού. Η εφαρμογή τους αποτελεί αντικείμενο περιοδικών διαβουλεύσεων.

ΤΙΤΛΟΣ II

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ

Άρθρο 9

Σε όλες τις δραστηριότητές της, η Ένωση σέβεται την αρχή της ισότητας των πολιτών της, οι οποίοι τυγχάνουν ίσης προσοχής από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της. Πολίτης της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα κράτους μέλους. Η ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται στην εθνική ιθαγένεια και δεν την αντικαθιστά.

Άρθρο 10

1. Η λειτουργία της Ένωσης θεμελιώνεται στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

2. Οι πολίτες εκπροσωπούνται άμεσα στο επίπεδο της Ένωσης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Τα κράτη μέλη εκπροσωπούνται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο από τον αρχηγό κράτους ή κυβέρνηση και στο Συμβούλιο από τις κυβερνήσεις τους, οι οποίοι είναι δημοκρατικά υπεύθυνοι είτε έναντι των εθνικών τους κοινοβουλίων, είτε έναντι των πολιτών τους.

3. Κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στον δημοκρατικό βίο της Ένωσης. Οι αποφάσεις λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο ανοιχτά και εγγύτερα στους πολίτες.

4. Τα πολιτικά κόμματα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συμβάλλουν στην διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής συνείδησης και στην έκφραση της βούλησης των πολιτών της Ένωσης.

Άρθρο 11

1. Τα θεσμικά όργανα δίδουν, με τα κατάλληλα μέσα, στους πολίτες και στις αντιπροσωπευτικές ενώσεις τη δυνατότητα να γνωστοποιούν και να ανταλλάσσουν δημόσια τις γνώμες τους σε όλους τους τομείς δράσης της Ένωσης.
2. Τα θεσμικά όργανα διατηρούν ανοιχτό, διαφανή και τακτικό διάλογο με τις αντιπροσωπευτικές ενώσεις και την κοινωνία των πολιτών.
3. Προκειμένου να εξασφαλίζεται η συνοχή και η διαφάνεια των δράσεων της Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διεξάγει ευρείες διαβουλεύσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη.
4. Πολίτες της Ένωσης, εφόσον συγκεντρωθεί αριθμός τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου, υπήκοοι σημαντικού αριθμού κρατών μελών, μπορούν να λαμβάνουν την πρωτοβουλία να καλούν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, να υποβάλλει κατάλληλες προτάσεις επί θεμάτων στα οποία οι εν λόγω πολίτες θεωρούν ότι απαιτείται νομική πράξη της Ένωσης για την εφαρμογή των Συνθηκών.

Οι διαδικασίες και προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη διατύπωση της εν λόγω πρωτοβουλίας καθορίζονται σύμφωνα με το άρθρο 24, πρώτο εδάφιο της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Άρθρο 12

Γα εθνικά κοινοβούλια συμβάλλουν ενεργά στην καλή λειτουργία της Ένωσης:

- α) με το να ενημερώνονται από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης και να τους κοινοποιούνται τα σχέδια νομοθετικών πράξεων της Ένωσης σύμφωνα με το Πρωτόκολλο σχετικά με τον ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση,
- β) μεριμνώντας ώστε να τηρείται η αρχή της επικουρικότητας σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στο Πρωτόκολλο σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας,
- γ) συμμετέχοντας, στα πλαίσια του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, στους μηχανισμούς αξιολόγησης της υλοποίησης των πολιτικών της Ένωσης σε αυτό τον τομέα, σύμφωνα με το άρθρο 70 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και συμπράττοντας στον πολιτικό έλεγχο της Ευρωπόλ και στην αξιολόγηση των δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Μονάδας Δικαστικής Συνεργασίας (Eurojust) σύμφωνα με τα άρθρα 88 και 85 της εν λόγω Συνθήκης,
- δ) συμμετέχοντας στις διαδικασίες αναθεώρησης των Συνθηκών, σύμφωνα με το άρθρο 48 της παρούσας Συνθήκης,
- ε) με το να ενημερώνονται σχετικά με τις αιτήσεις προσχώρησης στην Ένωση, σύμφωνα με το άρθρο 49 της παρούσας Συνθήκης,
- στ) λαμβάνοντας μέρος στη διακοινοβουλευτική συνεργασία μεταξύ εθνικών κοινοβουλίων και με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο σχετικά με τον ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΤΙΤΛΟΣ III
ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΘΕΣΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

Άρθρο 13

1. Η Ένωση διαθέτει θεσμικό πλαίσιο που αποσκοπεί στην προώθηση των αξιών της, στην επιδίωξη των στόχων της, στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων της, των συμφερόντων των πολιτών της και των συμφερόντων των κρατών μελών, καθώς και στη διασφάλιση της συνοχής, της αποτελεσματικότητας και της συνέχειας των πολιτικών και των δράσεών της.

Τα θεσμικά όργανα της Ένωσης είναι:

- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,
- το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο,
- το Συμβούλιο,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (εφεξής καλούμενη η «Επιτροπή»),
- το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα,
- το Ελεγκτικό Συνέδριο.

2. Κάθε θεσμικό όργανο δρα εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που του ανατίθενται από τις Συνθήκες, σύμφωνα με τις διαδικασίες, τους όρους και τους σκοπούς τους οποίους προβλέπουν. Τα θεσμικά όργανα συνεργάζονται μεταξύ τους καλή τη πίστει.

3. Οι διατάξεις σχετικά με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Ελεγκτικό Συνέδριο, καθώς και οι λεπτομερείς διατάξεις σχετικά με τα άλλα θεσμικά όργανα, περιέχονται στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

4. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή επικουρούνται από την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και από την Επιτροπή των Περιφερειών, οι οποίες ασκούν συμβουλευτικά καθήκοντα.

Άρθρο 14

1. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ασκεί, από κοινού με το Συμβούλιο, νομοθετικά και δημοσιονομικά καθήκοντα. Ασκεί καθήκοντα πολιτικού ελέγχου και συμβουλευτικά καθήκοντα υπό τους όρους που προβλέπονται στις Συνθήκες. Εκλέγει τον πρόεδρο της Επιτροπής.

2. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απαρτίζεται από αντιπροσώπους των πολιτών της Ένωσης. Ο αριθμός τους δεν υπερβαίνει τους επτακόσιους πενήντα συν τον πρόεδρο. Η εκπροσώπηση των πολιτών είναι αναλογική κατά φθίνουσα τάξη, με ελάχιστο όριο έξι μελών ανά κράτος μέλος. Κανένα κράτος μέλος δεν λαμβάνει περισσότερες από ενενήντα έξι έδρες.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκδίδει ομόφωνα, μετά από πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και με την έγκρισή του, απόφαση για τον καθορισμό της σύνθεσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, σεβόμενο τις αρχές που προβλέπονται στο πρώτο εδάφιο.

3. Τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου εκλέγονται για πέντε έτη με άμεση, καθολική, ελεύθερη και ισοτική ψηφοφορία.

4. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκλέγει τον πρόεδρο και το προεδρείο του μεταξύ των μελών του.

Άρθρο 15

1. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο παρέχει στην Ένωση την αναγκαία για την ανάπτυξή της ώθηση και καθορίζει τους γενικούς της πολιτικούς προσανατολισμούς και προτεραιότητες. Δεν ασκεί νομοθετική λειτουργία.

2. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο απαρτίζεται από τους αρχηγούς κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών μελών, καθώς και από τον πρόεδρό του και τον πρόεδρο της Επιτροπής. Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας συμμετέχει στις εργασίες του.

3. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνέρχεται δις εξαμηνιαίως, συγκαλούμενο από τον πρόεδρό του. Όταν το απαιτεί η ημερήσια διάταξη, τα μέλη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου δύνανται να αποφασίσουν ένας υπουργός να επικουρεί έκαστο μέλος, ο δε πρόεδρος της Επιτροπής να επικουρείται από ένα μέλος της Επιτροπής. Όταν το απαιτεί η κατάσταση, ο πρόεδρος συγκαλεί έκτακτη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

4. Εκτός των περιπτώσεων για τις οποίες οι Συνθήκες ορίζουν άλλως, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει με συναίνεση.

5. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκλέγει τον πρόεδρό του με ειδική πλειοψηφία για δυόμισι έτη, η δε θητεία του είναι άπαξ ανανεώσιμη. Σε περίπτωση κωλύματος ή σοβαρού παραπτώματος, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μπορεί να τερματίσει τη θητεία του προέδρου του με την ίδια διαδικασία.

6. Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου:

- α) προεδρεύει και διευθύνει τις εργασίες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου,
- β) μεριμνά για την προετοιμασία και τη συνέχεια των εργασιών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σε συνεργασία με τον πρόεδρο της Επιτροπής και βάσει των εργασιών του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων,
- γ) καταβάλλει προσπάθειες για να διευκολύνει τη συνοχή και τη συναίνεση στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου,
- δ) παρουσιάζει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έκθεση μετά από κάθε σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ασκεί, υπό την ιδιότητά του αυτή και στο επίπεδό του, την εξωτερική εκπροσώπηση της Ένωσης σε θέματα που άπτονται της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας.

Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου δεν μπορεί να ασκεί εθνικό αξίωμα.

Άρθρο 16

1. Το Συμβούλιο ασκεί, από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, νομοθετικά και δημοσιονομικά καθήκοντα. Ασκεί καθήκοντα χάραξης πολιτικών και συντονισμού σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που προβλέπουν οι Συνθήκες.

2. Το Συμβούλιο απαρτίζεται από έναν αντιπρόσωπο κάθε κράτους μέλους σε υπουργικό επίπεδο, ο οποίος έχει την εξουσία να δεσμεύει την κυβέρνηση του κράτους μέλους το οποίο εκπροσωπεί και να ασκεί το δικαίωμα ψήφου.

3. Πλην των περιπτώσεων για τις οποίες οι Συνθήκες ορίζουν άλλως, το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία.

4. Αρχής γενομένης από 1ης Νοεμβρίου 2014, ως ειδική πλειοψηφία ορίζεται ποσοστό τουλάχιστον 55 % των μελών του Συμβουλίου, το οποίο περιλαμβάνει τουλάχιστον δέκα πέντε μέλη και αντιπροσωπεύει κράτη μέλη που συγκεντρώνουν ποσοστό τουλάχιστον 65 % του πληθυσμού της Ένωσης.

Η μειοψηφία αρνησικυρίας πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον τέσσερα μέλη του Συμβουλίου, ειδάλλως θεωρείται ότι επιτυγχάνεται ειδική πλειοψηφία.

Οι λοιποί λεπτομερείς κανόνες της ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία καθορίζονται στο άρθρο 238, παράγραφος 2, της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

5. Οι μεταβατικές διατάξεις σχετικά με τον ορισμό της ειδικής πλειοψηφίας που εφαρμόζονται έως την 31ή Οκτωβρίου 2014, καθώς και εκείνες που εφαρμόζονται μεταξύ της 1ης Νοεμβρίου 2014 και της 31ης Μαρτίου 2017, καθορίζονται στο Πρωτόκολλο σχετικά με τις μεταβατικές διατάξεις.

6. Το Συμβούλιο συνεδριάζει υπό διάφορες συνθήκες, ο κατάλογος των οποίων εγκρίνεται σύμφωνα με το άρθρο 236 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων εξασφαλίζει τη συνοχή των εργασιών των διαφόρων συνθέσεων του Συμβουλίου. Προετοιμάζει τις συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και διασφαλίζει τη συνέχειά τους σε επαφή με τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και την Επιτροπή.

Το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων διαμορφώνει την εξωτερική δράση της Ένωσης σύμφωνα με τις στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές που καθορίζει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και διασφαλίζει τη συνοχή της δράσης της Ένωσης.

7. Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών είναι υπεύθυνη για την προετοιμασία των εργασιών του Συμβουλίου.

8. Το Συμβούλιο συνέρχεται δημοσίως όταν συσκέπτεται και ψηφίζει επί σχεδίου νομοθετικής πράξης. Προς τον σκοπό αυτό, κάθε σύνοδος του Συμβουλίου διακρίνεται σε δύο σκέλη, αφιερωμένα αντίστοιχα στις εργασίες επί των νομοθετικών πράξεων της Ένωσης και στις μη νομοθετικές δραστηριότητες.

9. Η προεδρία των συνθέσεων του Συμβουλίου, πλην της σύνθεσης των Εξωτερικών Υποθέσεων, ασκείται από τους αντιπροσώπους των κρατών μελών στο Συμβούλιο βάσει συστήματος ισότιμης εναλλαγής, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στο άρθρο 236 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Άρθρο 17

1. Η Επιτροπή προάγει το κοινό συμφέρον της Ένωσης και αναλαμβάνει τις κατάλληλες πρωτοβουλίες για τον σκοπό αυτόν. Μεριμνά για την εφαρμογή των Συνθηκών καθώς και των μέτρων που θεσπίζονται βάσει αυτών από τα θεσμικά όργανα. Επιβλέπει την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης υπό τον έλεγχο του δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκτελεί τον προϋπολογισμό και διαχειρίζεται τα προγράμματα. Ασκεί συντονιστικά, εκτελεστικά και διαχειριστικά καθήκοντα σύμφωνα με τους όρους που προβλέπουν οι Συνθήκες. Εξασφαλίζει την εξωτερική εκπροσώπηση της Ένωσης, πλην της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και άλλων περιπτώσεων που προβλέπονται στις Συνθήκες. Αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για τον ετήσιο και πολυετή προγραμματισμό της Ένωσης με στόχο την επίτευξη διοργανικών συμφωνιών.

2. Εκτός των περιπτώσεων για τις οποίες οι Συνθήκες ορίζουν άλλως, νομοθετική πράξη της Ένωσης μπορεί να εκδίδεται μόνο βάσει προτάσεως της Επιτροπής. Οι λοιπές πράξεις εκδίδονται βάσει προτάσεως της Επιτροπής, εφόσον αυτό προβλέπεται στις Συνθήκες.

3. Η θητεία της Επιτροπής είναι πενταετής.

4. Τα μέλη της Επιτροπής επιλέγονται βάσει των γενικών τους ικανοτήτων και της προσήλωσης τους στην Ευρωπαϊκή ιδέα και μεταξύ προσωπικοτήτων που παρέχουν πλήρη εχέγγυα ανεξαρτησίας.

5. Η Επιτροπή ασκεί τα καθήκοντά της με πλήρη ανεξαρτησία. Υπό την επιφύλαξη του άρθρου 18, παράγραφος 2, τα μέλη της Επιτροπής δεν επιζητούν ούτε δέχονται υποδείξεις από κυβερνήσεις, θεσμικά όργανα, λοιπά όργανα ή οργανισμούς. Απέχουν από κάθε πράξη ασυμβίβαστη προς τα καθήκοντά τους ή την εκτέλεση του έργου τους.

6. Η Επιτροπή που διορίζεται μεταξύ της ημερομηνίας έναρξης ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβώνας και της 31ης Οκτωβρίου 2014, απαρτίζεται από έναν υπήκοο από κάθε κράτος μέλος, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου της και του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, ο οποίος είναι ένας εκ των αντιπροέδρων της.

7. Από 1ης Νοεμβρίου 2014, η Επιτροπή απαρτίζεται από αριθμό μελών ο οποίος, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου της και του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, αντιστοιχεί στα δύο τρίτα του αριθμού των κρατών μελών, εκτός εάν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίσει ομόφωνα να αλλάξει τον εν λόγω αριθμό.

8. Τα μέλη της Επιτροπής επιλέγονται μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών βάσει συστήματος αμοιβαίας εναλλαγής μεταξύ των κρατών μελών που να επιτρέπει να αντικατοπτρίζεται το δημογραφικό και γεωγραφικό φάσμα του συνόλου των κρατών μελών. Το σύστημα αυτό θεσπίζεται ομόφωνα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σύμφωνα με το άρθρο 244 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

9. Ο πρόεδρος της Επιτροπής:

- α) καθορίζει τους προσανατολισμούς στο πλαίσιο των οποίων η Επιτροπή ασκεί τα καθήκοντά της,
- β) αποφασίζει σχετικά με την εσωτερική οργάνωση της Επιτροπής προκειμένου να διασφαλίζονται η συνοχή, η αποτελεσματικότητα και η συλλογικότητα της δράσης της,

γ) διορίζει αντιπροέδρους, πλην του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, μεταξύ των μελών της Επιτροπής.

Μέλος της Επιτροπής υποβάλλει παραίτηση, εφόσον του το ζητήσει ο πρόεδρος. Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας υποβάλλει παραίτηση σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 18, παράγραφος 1, εφόσον του το ζητήσει ο πρόεδρος.

7. Λαμβάνοντας υπόψη τις εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και αφού προβεί στις κατάλληλες διαβουλεύσεις, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία, προτείνει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έναν υποψήφιο για το αξίωμα του προέδρου της Επιτροπής. Ο υποψήφιος αυτός εκλέγεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με την πλειοψηφία των μελών που το απαρτίζουν. Εάν ο υποψήφιος δεν συγκεντρώσει την πλειοψηφία, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία, προτείνει εντός μηνός νέον υποψήφιο, ο οποίος εκλέγεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με την ίδια διαδικασία.

Το Συμβούλιο, σε κοινή συμφωνία με τον εκλεγέντα πρόεδρο, καταρτίζει τον κατάλογο των άλλων προσώπων που προτείνει να διορισθούν μέλη της Επιτροπής. Τα πρόσωπα αυτά επιλέγονται βάσει των προτάσεων των κρατών μελών, σύμφωνα με τα κριτήρια της παραγράφου 3, δεύτερο εδάφιο και της παραγράφου 5, δεύτερο εδάφιο.

Ο πρόεδρος, ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και τα άλλα μέλη της Επιτροπής υπόκεινται, ως σώμα, σε ψήφο έγκρισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Βάσει της έγκρισης αυτής, η Επιτροπή διορίζεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία.

8. Η Επιτροπή, ως σώμα, ευθύνεται έναντι του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μπορεί να εγκρίνει πρόταση μομφής κατά της Επιτροπής, σύμφωνα με το άρθρο 234 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εάν η πρόταση αυτή εγκριθεί, τα μέλη της Επιτροπής οφείλουν να παραιτηθούν συλλογικά από τα καθήκοντά τους και ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας οφείλει να παραιτηθεί από τα καθήκοντα που ασκεί εντός της Επιτροπής.

Άρθρο 18

1. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία και με τη συμφωνία του προέδρου της Επιτροπής, διορίζει τον ύπατο εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δύναται να τον απαλλάξει από τα καθήκοντά του με την ίδια διαδικασία.

2. Ο ύπατος εκπρόσωπος ασκεί την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της Ένωσης. Συμβάλλει με τις προτάσεις του στον σχεδιασμό της πολιτικής αυτής, την οποία και εκτελεί ως εντολοδόχος του Συμβουλίου. Ενεργεί κατά τον ίδιο τρόπο για την κοινή πολιτική ασφαλείας και άμυνας.

3. Ο ύπατος εκπρόσωπος προεδρεύει του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων.

Ο ύπατος εκπρόσωπος κατέχει μια εκ των θέσεων αντιπροέδρου της Επιτροπής. Μεριμνά για τη υνοχή της εξωτερικής δράσης της Ένωσης. Είναι επιφορτισμένος, εντός της Επιτροπής, για την άσκηση των καθηκόντων της στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων και για τον συντονισμό των άλλων πτυχών της εξωτερικής δράσης της Ένωσης. Κατά την άσκηση των καθηκόντων αυτών στο πλαίσιο της Επιτροπής, αι μόνον για τα συγκεκριμένα καθήκοντα, ο ύπατος εκπρόσωπος υπόκειται στις διαδικασίες που διέπουν η λειτουργία της Επιτροπής, κατά τον βαθμό που αυτό είναι συμβατό με τις παραγράφους 2 και 3.

Άρθρο 19

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο και ιδικευμένα δικαστήρια. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου ατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών.

α κράτη μέλη προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η ραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης.

Το Δικαστήριο απαρτίζεται από ένα δικαστή ανά κράτος μέλος. Επικουρείται από γενικούς εισαγγε- εις.

ο Γενικό Δικαστήριο απαρτίζεται από έναν τουλάχιστον δικαστή ανά κράτος μέλος.

ι δικαστές και οι γενικοί εισαγγελείς του Δικαστηρίου και οι δικαστές του Γενικού Δικαστηρίου επιλέγο- ται μεταξύ προσωπικοτήτων που παρέχουν πλήρη εχέγγυα ανεξαρτησίας και πληρούν τις απαιτούμενες ροϋποθέσεις των άρθρων 253 και 254 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. ορίζονται με κοινή συμφωνία από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών για έξι έτη. Οι απερχόμενοι ικαστές και γενικοί εισαγγελείς μπορούν να διορίζονται εκ νέου.

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφαινεται σύμφωνα με τις Συνθήκες:

-) επί των προσφυγών που ασκούνται από κράτος μέλος, θεσμικό όργανο ή φυσικά ή νομικά πρόσωπα,
-) προδικαστικώς, κατόπιν αιτήματος εθνικών δικαστηρίων, επί της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης ή επί του κύρους πράξεων που εκδόθηκαν από τα θεσμικά όργανα,
-) επί των λοιπών περιπτώσεων που προβλέπονται από τις Συνθήκες.

ΤΙΤΛΟΣ IV

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝΙΣΧΥΜΕΝΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΩΝ

Άρθρο 20

(πρώην άρθρα 27Α έως 27Ε, 40 έως 40Β και 43 έως 45 ΣΕΕ και πρώην άρθρα 11 και 11 Α ΣΕΚ)

Τα κράτη μέλη που επιθυμούν να καθιερώσουν μεταξύ τους ενισχυμένη συνεργασία στο πλαίσιο των η αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Ένωσης μπορούν να προσφεύγουν στα θεσμικά όργανα της Ένωσης αι να ασκούν τις αρμοδιότητες αυτές εφαρμόζοντας τις κατάλληλες διατάξεις των Συνθηκών, εντός των ρίων και σύμφωνα με τις ρυθμίσεις που προβλέπονται από το παρόν άρθρο, καθώς και από τα άρθρα 326 ως 334 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι ενισχυμένες συνεργασίες έχουν ως σκοπό να διευκολύνουν την πραγμάτωση των στόχων της Ένωσης, να διαφυλάσσουν τα συμφέροντά της και να ενισχύουν τη διαδικασία ολοκλήρωσής της. Είναι ανοικτές σε όλα τα κράτη μέλη ανά πάσα στιγμή, σύμφωνα με το άρθρο 328 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Η απόφαση με την οποία εγκρίνεται ενισχυμένη συνεργασία εκδίδεται από το Συμβούλιο ως έσχατη λύση, εφόσον αυτό διαπιστώσει ότι οι επιδιωκόμενοι στόχοι της συνεργασίας αυτής δεν μπορούν να επιτευχθούν μέσα σε εύλογο χρόνο από την Ένωση στο σύνολό της, και υπό τον όρο ότι θα συμμετέχουν σε αυτήν τουλάχιστον εννέα κράτη μέλη. Το Συμβούλιο αποφασίζει σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 329 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

3. Κάθε μέλος του Συμβουλίου μπορεί να συμμετέχει στις συσκέψεις του, ψηφίζουν όμως μόνον τα μέλη του Συμβουλίου που αντιπροσωπεύουν τα κράτη μέλη τα οποία συμμετέχουν στην ενισχυμένη συνεργασία. Οι λεπτομερείς κανόνες της ψηφοφορίας καθορίζονται στο άρθρο 330 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

4. Οι πράξεις που θεσπίζονται στο πλαίσιο ενισχυμένης συνεργασίας δεσμεύουν μόνο τα κράτη μέλη που συμμετέχουν σε αυτήν. Οι πράξεις αυτές δεν θεωρούνται ως κεκτημένο το οποίο χρήζει αποδοχής από τα κράτη που είναι υποψήφια για προσχώρηση στην Ένωση.

ΤΙΤΛΟΣ V

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Άρθρο 21

1. Η δράση της Ένωσης στη διεθνή σκηνή έχει ως γνώμονα και σχεδιάζεται με στόχο να προωθεί στο ευρύτερο παγκόσμιο πλαίσιο τις αρχές που έχουν εμπνεύσει τη δημιουργία, την ανάπτυξη και τη διεύρυνσή της: τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, την οικουμενικότητα και το αδιαίρετο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τις αρχές της ισότητας και της αλληλεγγύης και τον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου.

Η Ένωση προσπαθεί να αναπτύσσει σχέσεις και να δημιουργεί εταιρικές σχέσεις με τρίτες χώρες και διεθνείς, περιφερειακούς ή παγκόσμιους οργανισμούς που συμπερίζονται τις αρχές του πρώτου εδαφίου. Προωθεί πολυμερείς λύσεις σε κοινά προβλήματα, ιδίως στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών.

2. Η Ένωση καθορίζει και εφαρμόζει κοινές πολιτικές και δράσεις και εργάζεται για την επίτευξη υψηλού βαθμού συνεργασίας σε όλους τους τομείς των διεθνών σχέσεων, με στόχο:

α) τη διαφύλαξη των αξιών της, των θεμελιωδών της συμφερόντων, της ασφάλειας, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητάς της,

- ι) την εδραίωση και στήριξη της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των αρχών του διεθνούς δικαίου,
- ι) τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και σύμφωνα με τις αρχές της τελικής πράξης του Ελσίνκι και τους στόχους του Χάρτη του Παρισιού, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αφορούν τα εξωτερικά σύνορα,
- ι) την προώθηση, στις αναπτυσσόμενες χώρες, της αειφόρου ανάπτυξης από οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη, με πρωταρχικό στόχο την εξάλειψη της φτώχειας,
- ι) την προώθηση της ενσωμάτωσης όλων των χωρών στην παγκόσμια οικονομία, μεταξύ άλλων και μέσω της προοδευτικής κατάργησης των περιορισμών του διεθνούς εμπορίου,
- π) τη συμβολή στην ανάπτυξη διεθνών μέτρων για τη διαφύλαξη και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και την αειφόρο διαχείριση των παγκόσμιων φυσικών πόρων, με στόχο τη διασφάλιση της αειφόρου ανάπτυξης,
- ι) την παροχή συνδρομής σε πληθυσμούς, χώρες και περιοχές που αντιμετωπίζουν φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές, και
- ι) την προώθηση διεθνούς συστήματος που θεμελιώνεται στην ενισχυμένη πολυμερή συνεργασία και τη χρηστή παγκόσμια διακυβέρνηση.

3. Η Ένωση τηρεί τις αρχές και επιδιώκει τους στόχους των παραγράφων 1 και 2 κατά τη διαμόρφωση και εφαρμογή της εξωτερικής δράσης της στους διάφορους τομείς που καλύπτονται από τον παρόντα τίτλο και από το πέμπτο μέρος της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και κατά τη διαμόρφωση και εφαρμογή των εξωτερικών πτυχών των άλλων πολιτικών της.

Η Ένωση μεριμνά για τη συνοχή μεταξύ των διαφόρων τομέων της εξωτερικής της δράσης και μεταξύ αυτών και των άλλων πολιτικών της. Το Συμβούλιο και η Επιτροπή, επικουρούμενοι από τον ύπατο εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, εξασφαλίζουν αυτή τη συνοχή και συνεργάζονται για τον σκοπό αυτό.

Άρθρο 22

1. Βάσει των αρχών και των στόχων του άρθρου 21, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθορίζει τα στρατηγικά συμφέροντα και τους στόχους της Ένωσης.

Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ως προς τα στρατηγικά συμφέροντα και τους στόχους της Ένωσης αφορούν την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας καθώς και άλλους τομείς που μπίπτουν στην εξωτερική δράση της Ένωσης. Μπορούν να αφορούν τις σχέσεις της Ένωσης με μια χώρα ή μια περιοχή, ή να έχουν θεματική προσέγγιση. Προσδιορίζουν τη διάρκειά τους και τα μέσα που θα πρέπει να παράσχουν η Ένωση και τα κράτη μέλη.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα μετά από σύσταση του Συμβουλίου, η οποία υιοθετείται υπό αυτό σύμφωνα με τις ρυθμίσεις που προβλέπονται για κάθε τομέα. Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου εφαρμόζονται σύμφωνα με τις προβλεπόμενες από τις Συνθήκες διαδικασίες.

2. Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, όσον αφορά τα θέματα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, και η Επιτροπή, όσον αφορά τους άλλους τομείς εξωτερικής δράσης, μπορούν να υποβάλλουν στο Συμβούλιο κοινές προτάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΙΔΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ 1

ΚΟΙΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 23

Η δράση της Ένωσης στη διεθνή σκηνή, βάσει του παρόντος κεφαλαίου, έχει ως γνώμονα τις αρχές, προωθεί τους στόχους και διεξάγεται σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο 1.

Άρθρο 24

(πρώην άρθρο 11 ΣΕΕ)

1. Η αρμοδιότητα της Ένωσης στο πεδίο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας καλύπτει όλους τους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και το σύνολο των ζητημάτων που αφορούν την ασφάλεια της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του προοδευτικού καθορισμού κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε κοινή άμυνα.

Η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας διέπεται από ειδικούς κανόνες και διαδικασίες. Χαράσσεται και υλοποιείται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο, τα οποία αποφασίζουν με ομοφωνία, πλην των περιπτώσεων στις οποίες οι Συνθήκες ορίζουν άλλως. Η θέσπιση νομοθετικών πράξεων αποκλείεται. Η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας υλοποιείται από τον ύπατο εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και από τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τις Συνθήκες. Ο ειδικός ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής σ' αυτόν τον τομέα ορίζεται από τις Συνθήκες. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει δικαιοδοσία όσον αφορά τις εν λόγω διατάξεις, πλην της αρμοδιότητάς του να παρακολουθεί τη συμμόρφωση προς το άρθρο 40 της παρούσας Συνθήκης και να ελέγχει τη νομιμότητα ορισμένων αποφάσεων, κατά τα αναφερόμενα από το άρθρο 275, δεύτερο εδάφιο της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2. Η Ένωση, στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής της δράσης, ασκεί, καθορίζει και εφαρμόζει κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας η οποία βασίζεται στην ανάπτυξη της αμοιβαίας πολιτικής αλληλεγγύης των κρατών μελών, στον προσδιορισμό ζητημάτων γενικού ενδιαφέροντος και στην επίτευξη διαρκώς μεγαλύτερου βαθμού σύγκλισης των δράσεων των κρατών μελών.

3. Τα κράτη μέλη υποστηρίζουν ενεργά και ανεπιφυλάκτως την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της Ένωσης, με πνεύμα πίστης και αμοιβαίας αλληλεγγύης και σέβονται τη δράση της Ένωσης στον εν λόγω τομέα.

α κράτη μέλη εργάζονται ομού για την ενίσχυση και ανάπτυξη της αμοιβαίας πολιτικής τους αλληλεγγύης. Απέχουν από κάθε δράση αντίθετη προς τα συμφέροντα της Ένωσης ή ικανή να θίξει την αποτελεσματικότητά της ως συνεκτικής δύναμης στις διεθνείς σχέσεις.

ο Συμβούλιο και ο ύπατος εκπρόσωπος μεριμνούν για την τήρηση αυτών των αρχών.

Άρθρο 25

(πρώην άρθρο 12 ΣΕΕ)

Η Ένωση ασκεί την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας:

) καθορίζοντας τους γενικούς της προσανατολισμούς,

) εκδίδοντας αποφάσεις που καθορίζουν:

i) τις δράσεις που αναλαμβάνει η Ένωση,

ii) τις θέσεις που λαμβάνει η Ένωση,

iii) τους λεπτομερείς κανόνες για την εφαρμογή των αποφάσεων των σημείων i) και ii),

και

) ενισχύοντας τη συστηματική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών για την άσκηση της πολιτικής τους.

Άρθρο 26

(πρώην άρθρο 13 ΣΕΕ)

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προσδιορίζει τα στρατηγικά συμφέροντα της Ένωσης, ορίζει τους στόχους και καθορίζει τους γενικούς προσανατολισμούς της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, υπερπεριλαμβανομένων των θεμάτων που έχουν συνέπειες στην άμυνα. Εκδίδει τις απαιτούμενες αποφάσεις.

αν αυτό επιβάλλεται από τις διεθνείς εξελίξεις, ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου συγκαλεί έκτακτη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για τον καθορισμό των στρατηγικών κατευθυντήριων γραμμών της πολιτικής της Ένωσης ως προς τις εξελίξεις αυτές.

Το Συμβούλιο καταρτίζει την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας και λαμβάνει τις ναγκαίες αποφάσεις για τον καθορισμό και την εφαρμογή της εν λόγω πολιτικής βάσει των γενικών προσανατολισμών και στρατηγικών κατευθυντήριων γραμμών που καθορίζει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

ο Συμβούλιο και ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας μεριμνούν για την ενότητα, τη συνοχή και την αποτελεσματικότητα της δράσης της Ένωσης.

Η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας υλοποιείται από τον ύπατο εκπρόσωπο και από α κράτη μέλη με τη χρησιμοποίηση των εθνικών μέσων και των μέσων της Ένωσης.

Άρθρο 27

1. Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, ο οποίος προεδρεύει του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων, συμβάλλει με τις προτάσεις του στη διαμόρφωση της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και διασφαλίζει την εφαρμογή των αποφάσεων που εκδίδουν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο.
2. Ο ύπατος εκπρόσωπος εκπροσωπεί την Ένωση για ζητήματα που εμπίπτουν στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας. Διεξάγει τον πολιτικό διάλογο με τρίτους εξ ονόματος της Ένωσης και εκφράζει τη θέση της Ένωσης στους διεθνείς οργανισμούς και στις διεθνείς διασκέψεις.
3. Κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, ο ύπατος εκπρόσωπος επικουρείται από ευρωπαϊκή υπηρεσία εξωτερικής δράσης. Η υπηρεσία αυτή συνεργάζεται στενά με τις διπλωματικές υπηρεσίες των κρατών μελών και απαρτίζεται από υπαλλήλους των αρμοδίων διευθύνσεων της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου και της Επιτροπής καθώς και αποσπασμένο προσωπικό των εθνικών διπλωματικών υπηρεσιών. Η οργάνωση και η λειτουργία της ευρωπαϊκής υπηρεσίας εξωτερικής δράσης καθορίζονται με απόφαση του Συμβουλίου. Το Συμβούλιο αποφασίζει, προτάσει του ύπατου εκπροσώπου, μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και έγκριση της Επιτροπής.

Άρθρο 28

(πρώην άρθρο 14 ΣΕΕ)

1. Όταν μια διεθνής κατάσταση απαιτεί επιχειρησιακή δράση εκ μέρους της Ένωσης, το Συμβούλιο εκδίδει τις αναγκαίες αποφάσεις. Προσδιορίζουν τους στόχους τους, το πεδίο εφαρμογής τους, τα μέσα που πρέπει να τεθούν στη διάθεση της Ένωσης, τις προϋποθέσεις εφαρμογής τους και, εφόσον είναι απαραίτητο, τη διάρκειά τους.

Σε περίπτωση αλλαγής των περιστάσεων με σαφή επίπτωση στο θέμα το οποίο αποτελεί αντικείμενο μιας τέτοιας απόφασης, το Συμβούλιο αναθεωρεί τις αρχές και τους στόχους αυτής της απόφασης και λαμβάνει τις αναγκαίες αποφάσεις.
2. Οι αποφάσεις της παραγράφου 1 δεσμεύουν τα κράτη μέλη όσον αφορά τις θέσεις που υιοθετούν και τη διεξαγωγή της δράσης τους.
3. Κάθε θέση ή δράση κατ' ιδίαν κράτους μέλους η οποία σχεδιάζεται κατ' εφαρμογή απόφασης βάσει της παραγράφου 1 γνωστοποιείται από το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος εντός προθεσμίας η οποία επιτρέπει, εάν είναι αναγκαίο, προηγούμενη συνεννόηση στα πλαίσια του Συμβουλίου. Η υποχρέωση της προηγούμενης ενημέρωσης δεν εφαρμόζεται στα μέτρα που αποτελούν απλή μεταφορά, σε εθνικό επίπεδο, των αποφάσεων του Συμβουλίου.
4. Σε περίπτωση επιτακτικής ανάγκης που οφείλεται σε μεταβολή της κατάστασης και ελλείψει αναθεώρησης της απόφασης του Συμβουλίου βάσει της παραγράφου 1, τα κράτη μέλη μπορούν να λάβουν, επείγοντως, τα μέτρα που επιβάλλονται στα πλαίσια των γενικών στόχων της εν λόγω απόφασης. Το αφορώμενο κράτος μέλος ενημερώνει αμέσως το Συμβούλιο για τα ληφθέντα μέτρα.
5. Σε περίπτωση σοβαρών δυσχερειών κατά την εφαρμογή μιας απόφασης που αναφέρεται στο παρόν άρθρο, ένα κράτος μέλος προσφεύγει στο Συμβούλιο το οποίο τις συζητά και αναζητεί τις κατάλληλες λύσεις. Οι λύσεις αυτές δεν μπορούν να αντιβαίνουν προς τους στόχους της απόφασης που αναφέρεται στην παράγραφο 1 ούτε να βλάπτουν την αποτελεσματικότητά της.

Άρθρο 29
(πρώην άρθρο 15 ΣΕΕ)

Το Συμβούλιο εκδίδει αποφάσεις οι οποίες καθορίζουν τη στάση της Ένωσης επί συγκεκριμένου ζητήματος εωγραφικής ή θεματικής φύσεως. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι εθνικές τους πολιτικές να συνάδουν προς τις θέσεις της Ένωσης.

Άρθρο 30
(πρώην άρθρο 22 ΣΕΕ)

Κάθε κράτος μέλος, ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, ή ο ύπατος εκπρόσωπος με την υποστήριξη της Επιτροπής μπορεί να προσφεύγει στο Συμβούλιο για κάθε θέμα που αφορά την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας και να ποβάλλει, αντίστοιχα, πρωτοβουλίες ή προτάσεις στο Συμβούλιο.

Στις περιπτώσεις που απαιτείται ταχεία λήψη απόφασης, ο ύπατος εκπρόσωπος συγκαλεί, είτε υπεπαγγέλτως είτε μετά από σχετική αίτηση κράτους μέλους, έκτακτη σύνοδο του Συμβουλίου, εντός ροθεσμίας σαράντα οκτώ ωρών ή, σε περίπτωση απόλυτης ανάγκης, εντός βραχύτερου διαστήματος.

Άρθρο 31
(πρώην άρθρο 23 ΣΕΕ)

Οι επιπτώσεις στο παρόν κεφάλαιο αποφάσεις λαμβάνονται ομόφωνα από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και από το Συμβούλιο, πλην των περιπτώσεων στις οποίες το παρόν κεφάλαιο ορίζει άλλως. Η θέσπιση ομοθετικών πράξεων αποκλείεται.

Εν περίπτωση αποχής κατά τη διεξαγωγή ψηφοφορίας, ένα μέλος του Συμβουλίου δύναται να συνοδεύσει την αποχή του με τυπική δήλωση, σύμφωνα με το παρόν εδάφιο. Σ' αυτή την περίπτωση, δεν υποχρεούται να εφαρμόσει την απόφαση, αλλά αποδέχεται ότι η απόφαση δεσμεύει την Ένωση. Εκφράζοντας πνεύμα μοιραίας αλληλεγγύης, το εν λόγω κράτος μέλος απέχει από οποιαδήποτε δράση, η οποία ενδέχεται να αντιτίθεται ή να εμποδίζει τη δράση της Ένωσης που βασίζεται σ' αυτή την απόφαση, ενώ τα άλλα κράτη έλη σέβονται τη θέση του. Εάν τα μέλη του Συμβουλίου που συνόδευσαν την αποχή τους με τη δήλωση αυτή αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το ένα τρίτο των κρατών μελών και ο πληθυσμός τους συγκεντρώνει τουλάχιστον το ένα τρίτο του πληθυσμού της Ένωσης, η απόφαση δεν εκδίδεται.

Κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις της παραγράφου 1, το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειψηφία:

- όταν εκδίδει απόφαση που καθορίζει δράση ή θέση της Ένωσης βάσει απόφασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που αφορά τα στρατηγικά συμφέροντα και τους στόχους της Ένωσης, όπως προβλέπεται στο άρθρο 22, παράγραφος 1,
- όταν εκδίδει απόφαση που καθορίζει δράση ή θέση της Ένωσης μετά από πρόταση του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, που υποβλήθηκε κατόπιν συγκεκριμένου αιτήματος που του υπέβαλε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, εξ ιδίας πρωτοβουλίας ή με πρωτοβουλία του ύπατου εκπροσώπου,

- όταν υιοθετεί απόφαση που προβλέπει την εφαρμογή απόφασης που καθορίζει δράση ή θέση της Ένωσης,
- όταν διορίζει ειδικό εντεταλμένο σύμφωνα με το άρθρο 33.

Αν μέλος του Συμβουλίου δηλώσει ότι, για ζωτικούς και δεδηλωμένους λόγους εθνικής πολιτικής, προτίθεται να αντιπαχθεί στην θέσπιση απόφασης η οποία πρόκειται να ληφθεί με ειδική πλειοψηφία, δεν διεξάγεται ψηφοφορία. Ο ύπατος εκπρόσωπος αναζητεί, σε στενή διαβούλευση με το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, λύση που να είναι αποδεκτή για το εν λόγω κράτος μέλος. Εάν δεν το επιτύχει, το Συμβούλιο μπορεί, με ειδική πλειοψηφία, να ζητήσει την παραπομπή του θέματος στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ώστε να ληφθεί ομόφωνα απόφαση.

3. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μπορεί να εκδώσει ομόφωνα απόφαση που ορίζει ότι το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία σε περιπτώσεις πέραν των προβλεπομένων στην παράγραφο 2.
4. Οι παράγραφοι 2 και 3 δεν ισχύουν για αποφάσεις με στρατιωτικές συνέπειες ή με συνέπειες στην άμυνα.
5. Όσον αφορά τα διαδικαστικά θέματα, το Συμβούλιο αποφασίζει με την πλειοψηφία των μελών του.

Άρθρο 32

(πρώην άρθρο 16 ΣΕΕ)

Τα κράτη μέλη συνεννοούνται μεταξύ τους στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου για κάθε ζήτημα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας που παρουσιάζει γενικό ενδιαφέρον, προκειμένου να καθορίσουν κοινή προσέγγιση. Πριν να αναλάβει διεθνώς οποιαδήποτε δράση ή οποιαδήποτε δέσμευση που θα μπορούσε να επηρεάσει τα συμφέροντα της Ένωσης, κάθε κράτος μέλος διαβουλευεται με τα άλλα κράτη μέλη στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ή του Συμβουλίου. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν, με τη σύγκλιση των δράσεών τους, ότι η Ένωση είναι σε θέση να υπερασπίζεται διεθνώς τα συμφέροντά της και τις αξίες της. Τα κράτη μέλη είναι αλληλέγγυα μεταξύ τους.

Όταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ή το Συμβούλιο έχει καθορίσει κοινή προσέγγιση της Ένωσης κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου, ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και οι υπουργοί εξωτερικών των κρατών μελών συντονίζουν τις δραστηριότητές τους στο πλαίσιο του Συμβουλίου.

Οι διπλωματικές αποστολές των κρατών μελών και οι αντιπροσωπείες της Ένωσης σε τρίτες χώρες και σε διεθνείς οργανισμούς συνεργάζονται μεταξύ τους και συμβάλλουν στη διαμόρφωση και στην υλοποίηση της κοινής προσέγγισης.

Άρθρο 33

(πρώην άρθρο 18 ΣΕΕ)

Το Συμβούλιο δύναται, μετά από πρόταση του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, να διορίζει ειδικό εντεταλμένο για συγκεκριμένα θέματα πολιτικής. Ο ειδικός εντεταλμένος ασκεί την εντολή του υπό την εξουσία του ύπατου εκπροσώπου.

Άρθρο 34

(πρώην άρθρο 19 ΣΕΕ)

1. Τα κράτη μέλη συντονίζουν τη δράση τους στα πλαίσια των διεθνών οργανισμών και στις διεθνείς διασκέψεις και υποστηρίζουν, στα πλαίσια αυτά, τις θέσεις της Ένωσης. Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας εξασφαλίζει την οργάνωση του συντονισμού αυτού.

2. Τους διεθνείς οργανισμούς και στις διεθνείς διασκέψεις στις οποίες δεν συμμετέχουν όλα τα κράτη μέλη, α κράτη μέλη που συμμετέχουν υποστηρίζουν τις θέσεις της Ένωσης.

3. Σύμφωνα με το άρθρο 24, παράγραφος 3, τα κράτη μέλη που εκπροσωπούνται σε διεθνείς οργανισμούς ή διεθνείς διασκέψεις όπου δεν συμμετέχουν όλα τα κράτη μέλη, τηρούν ενήμερα τα κράτη μέλη που δεν συμμετέχουν καθώς και τον ύπατο εκπρόσωπο για κάθε ζήτημα κοινού ενδιαφέροντος.

4. Όσα κράτη μέλη είναι επίσης μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών θα συνεννοούνται μεταξύ τους και θα τηρούν πλήρως ενήμερα τα άλλα κράτη μέλη καθώς και τον ύπατο εκπρόσωπο. Όσα κράτη μέλη είναι μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας θα υπερασπίζονται, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, τις θέσεις και τα συμφέροντα της Ένωσης, με την επιφύλαξη των ευθυνών τους δυνάμει των διατάξεων του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

5. Όταν η Ένωση έχει καθορίσει θέση ως προς συγκεκριμένο θέμα της ημερήσιας διάταξης του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, τα κράτη μέλη που είναι μέλη του ζητούν να κληθεί ο ύπατος εκπρόσωπος για να παρουσιάσει τη θέση της Ένωσης.

Άρθρο 35

(πρώην άρθρο 20 ΣΕΕ)

1. Οι διπλωματικές και προξενικές αποστολές των κρατών μελών και οι αντιπροσωπείες της Ένωσης σε τρίτες χώρες και σε διεθνείς διασκέψεις, καθώς και οι αντιπροσωπείες τους σε διεθνείς οργανισμούς, συνεργάζονται προκειμένου να εξασφαλίζεται η τήρηση και η εφαρμογή των αποφάσεων που καθορίζουν θέσεις και πράξεις της Ένωσης, οι οποίες εκδίδονται βάσει του παρόντος κεφαλαίου.

2. Οι ανωτέρω εντείνουν τη συνεργασία τους ανταλλάσσοντας πληροφορίες και προβαίνοντας σε κοινές αξιολογήσεις.

3. Συμβάλλουν στην εφαρμογή του δικαιώματος προστασίας των πολιτών της Ένωσης στο έδαφος τρίτων χωρών, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 20, παράγραφος 2, στοιχείο γ), της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και στην εφαρμογή των μέτρων που θεσπίζονται βάσει του άρθρου 23 της Συνθήκης.

Άρθρο 36

(πρώην άρθρο 21 ΣΕΕ)

1. Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας ζητά τακτικά τη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όσον αφορά τις κύριες πτυχές και τις βασικές επιλογές της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και της κοινής πολιτικής ασφαλείας και άμυνας και το ενημερώνει για την εξέλιξη των εν λόγω πολιτικών. Μερικά ώστε να λαμβάνονται δεόντως υπόψη οι απόψεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Οι ειδικοί εντεταλμένοι μπορούν να συμμετέχουν στην ενημέρωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μπορεί να απευθύνει ερωτήσεις ή να διατυπώνει συστάσεις προς το Συμβούλιο και τον ύπατο εκπρόσωπο της Ένωσης. Διεξάγει δύο φορές κατ' έτος συζήτηση για την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, συμπεριλαμβανομένης της κοινής πολιτικής ασφαλείας και άμυνας.

Άρθρο 37

(πρώην άρθρο 24 ΣΕΕ)

Η Ένωση δύναται να συνάπτει συμφωνίες με ένα ή περισσότερα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς στους τομείς που εμπίπτουν στο παρόν κεφάλαιο.

Άρθρο 38

(πρώην άρθρο 25 ΣΕΕ)

Με την επιφύλαξη του άρθρου 240 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μια Επιτροπή Πολιτικής και Ασφαλείας παρακολουθεί τη διεθνή κατάσταση στους τομείς που εμπίπτουν στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας και συμβάλλει στον καθορισμό των πολιτικών διατυπώνοντας γνώμες απευθυνόμενες στο Συμβούλιο, είτε μετά από αίτηση του Συμβουλίου ή του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας είτε με δική της πρωτοβουλία. Η εν λόγω επιτροπή εποπτεύει επίσης την εφαρμογή των συμφωνημένων πολιτικών, με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων του ύπατου εκπροσώπου.

Στο πλαίσιο του παρόντος κεφαλαίου, η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφαλείας ασκεί, υπό την ευθύνη του Συμβουλίου και του ύπατου εκπροσώπου, τον πολιτικό έλεγχο και τη στρατηγική διεύθυνση των επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων του άρθρου 43.

Το Συμβούλιο δύναται, για τους σκοπούς των επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων και για τη διάρκειά τους, όπως προσδιορίζονται από το Συμβούλιο, να εξουσιοδοτεί την εν λόγω επιτροπή να λαμβάνει τις προσηκουσες αποφάσεις που αφορούν τον πολιτικό έλεγχο και τη στρατηγική διεύθυνση της επιχείρησης.

Άρθρο 39

Σύμφωνα με το άρθρο 16 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατά παρέκκλιση της παραγράφου 2 του ίδιου άρθρου, το Συμβούλιο εκδίδει απόφαση με την οποία καθορίζει τους κανόνες σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων όσον αφορά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα κράτη μέλη κατά την άσκηση δραστηριοτήτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος κεφαλαίου, και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών. Η τήρηση των κανόνων αυτών υπόκειται στον έλεγχο ανεξάρτητων αρχών.

Άρθρο 40

(πρώην άρθρο 47 ΣΕΕ)

Η εφαρμογή της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας δεν επηρεάζει την εφαρμογή των διαδικασιών και το αντίστοιχο εύρος των αρμοδιοτήτων των θεσμικών οργάνων που προβλέπονται στις Συνθήκες για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, τις οποίες αναφέρουν τα άρθρα 3 έως 6 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όμοιος, η εφαρμογή των πολιτικών που αναφέρουν τα άρθρα αυτά δεν επηρεάζει την εφαρμογή των διαδικασιών και το αντίστοιχο εύρος των αρμοδιοτήτων των θεσμικών οργάνων που προβλέπονται στις Συνθήκες για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης βάσει του παρόντος κεφαλαίου.

Άρθρο 41

(πρώην άρθρο 28 ΣΕΕ)

Α. Οι διοικητικές δαπάνες τις οποίες συνεπάγεται για τα θεσμικά όργανα η εφαρμογή του παρόντος κεφαλαίου, βαρύνουν τον προϋπολογισμό της Ένωσης.

Β. Οι λειτουργικές δαπάνες τις οποίες συνεπάγεται η εφαρμογή του παρόντος κεφαλαίου βαρύνουν επίσης τον προϋπολογισμό της Ένωσης, πλην των δαπανών που οφείλονται σε ενέργειες που έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή συνέπειες στην άμυνα και των περιπτώσεων όπου το Συμβούλιο λαμβάνει ομόφωνα διαφορετική απόφαση.

Γ. Τις περιπτώσεις που οι δαπάνες δεν καταλογίζονται στον προϋπολογισμό της Ένωσης, αυτές βαρύνουν τα κράτη μέλη σύμφωνα με την κλείδα ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, εκτός εάν το Συμβούλιο λάβει ομόφωνα διαφορετική απόφαση. Όσον αφορά τις δαπάνες που οφείλονται σε ενέργειες που έχουν στρατιωτικές συνέπειες ή συνέπειες στην άμυνα, τα κράτη μέλη οι αντιπρόσωποι των οποίων στο Συμβούλιο, ροέβησαν σε τυπική δήλωση δυνάμει του άρθρου 31, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, δεν υποχρεούνται να συμβάλουν στην χρηματοδότησή τους.

Δ. Το Συμβούλιο εκδίδει απόφαση με την οποία ορίζονται ειδικές διαδικασίες προκειμένου να εξασφαλισθεί η ταχεία πρόσβαση στις πιστώσεις του προϋπολογισμού της Ένωσης που προορίζονται για την πείγουσα χρηματοδότηση πρωτοβουλιών στο πλαίσιο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, και ιδίως των προπαρασκευαστικών ενεργειών εν όψει αποστολής που αναφέρεται στο άρθρο 42, παράγραφος 1, και στο άρθρο 43. Το Συμβούλιο αποφασίζει μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Ε. Η προπαρασκευαστικές ενέργειες ενόψει αποστολής που αναφέρεται στο άρθρο 42, παράγραφος 1, και στο άρθρο 43, που δεν καταλογίζονται στον προϋπολογισμό της Ένωσης, χρηματοδοτούνται από Ταμείο Εκκίνησης, το οποίο δημιουργείται από συνεισφορές των κρατών μελών.

ΣΤ. Το Συμβούλιο εκδίδει με ειδική πλειοψηφία, μετά από πρόταση του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, αποφάσεις που θεσπίζουν:

- α) τις πρακτικές ρυθμίσεις της σύστασης και της χρηματοδότησης του Ταμείου Εκκίνησης, ιδίως τα χρηματοδοτικά ποσά που χορηγούνται στο Ταμείο,
- β) τις πρακτικές ρυθμίσεις διαχείρισης του Ταμείου Εκκίνησης,

γ) τις πρακτικές ρυθμίσεις του δημοσιονομικού ελέγχου.

Όταν η αποστολή που σχεδιάζεται σύμφωνα με το άρθρο 42, παράγραφος 1, και το άρθρο 43, δεν μπορεί να καταλογισθεί στον προϋπολογισμό της Ένωσης, το Συμβούλιο εξουσιοδοτεί τον ύπατο εκπρόσωπο να χρησιμοποιήσει το Ταμείο Εκκίνησης. Ο ύπατος εκπρόσωπος υποβάλλει έκθεση στο Συμβούλιο σχετικά με την εκτέλεση της εντολής αυτής.

ΤΜΗΜΑ 2

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑΣ

Άρθρο 42
(πρώην άρθρο 17 ΣΕΕ)

1. Η κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας. Εξασφαλίζει στην Ένωση επιχειρησιακή ικανότητα βασισμένη σε μη στρατιωτικά και στρατιωτικά μέσα. Η Ένωση μπορεί να κάνει χρήση των μέσων αυτών σε αποστολές εκτός της Ένωσης προκειμένου να διασφαλίζει τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η εκτέλεση των καθηκόντων αυτών βασίζεται στα μέσα που παρέχουν τα κράτη μέλη.

2. Η κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας περιλαμβάνει τον προοδευτικό προσδιορισμό κοινής αμυντικής πολιτικής της Ένωσης. Η κοινή αμυντική πολιτική θα οδηγήσει στην κοινή άμυνα όταν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο λάβει σχετική απόφαση με ομοφωνία. Στην περίπτωση αυτή, συνιστά στα κράτη μέλη την έκδοση της απόφασης αυτής σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες.

Η πολιτική της Ένωσης κατά την έννοια του παρόντος τμήματος δεν θίγει την ιδιαιτερότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων κρατών μελών και σέβεται τις υποχρεώσεις που απορρέουν για ορισμένα κράτη μέλη τα οποία θεωρούν ότι η κοινή τους άμυνα υλοποιείται στα πλαίσια της οργάνωσης της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού (ΝΑΤΟ), δυνάμει της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού, και συμβιβάζεται με την κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας που διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο αυτό.

3. Τα κράτη μέλη θέτουν στη διάθεση της Ένωσης, για την εφαρμογή της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, στρατιωτικές και μη στρατιωτικές δυνατότητες, προκειμένου να συμβάλουν στους στόχους που καθόρισε το Συμβούλιο. Τα κράτη μέλη που συγκροτούν μεταξύ τους πολυεθνικές δυνάμεις μπορούν επίσης να θέτουν τις δυνάμεις αυτές στη διάθεση της κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας.

Τα κράτη μέλη δεσμεύονται να βελτιώσουν προοδευτικά τις στρατιωτικές τους δυνατότητες. Ο Οργανισμός στον τομέα της ανάπτυξης αμυντικών δυνατοτήτων, της έρευνας, των προμηθειών και των εξοπλισμών (εφεξής αποκαλούμενος «Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας») προσδιορίζει τις επιχειρησιακές ανάγκες, προωθεί μέτρα για την ικανοποίησή τους, συμβάλλει στον προσδιορισμό και, ενδεχομένως, στην υλοποίηση κάθε μέτρου πρόσφορου για την ενίσχυση της βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης του αμυντικού τομέα, συμμετέχει στον προσδιορισμό ευρωπαϊκής πολιτικής δυνατοτήτων και εξοπλισμών και επικουρεί το Συμβούλιο στην αξιολόγηση της βελτίωσης των στρατιωτικών δυνατοτήτων.

Οι αποφάσεις σχετικά με την κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας, καθώς και οι αποφάσεις που φορούν την πραγματοποίηση μιας αποστολής βάσει του παρόντος άρθρου, εκδίδονται από το Συμβούλιο σύμφωνα μετά από πρόταση του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας ή πρωτοβουλία κράτους μέλους. Ο ύπατος εκπρόσωπος μπορεί να προτείνει την ροσφυγή σε εθνικά μέσα καθώς και στα μέσα της Ένωσης, ενδεχομένως από κοινού με την Επιτροπή.

Το Συμβούλιο μπορεί να αναθέτει την εκτέλεση αποστολής, στο πλαίσιο της Ένωσης, σε ομάδα κρατών μελών προκειμένου να διατηρηθούν οι αξίες της Ένωσης και να εξυπηρετηθούν τα συμφέροντά της. Η εκτέλεση μιας τέτοιας αποστολής διέπεται από το άρθρο 44.

Τα κράτη μέλη που πληρούν υψηλότερα κριτήρια στρατιωτικών δυνατοτήτων και έχουν αναλάβει εσμευτικότερες υποχρεώσεις στον τομέα αυτό, ενόψει των πλέον απαιτητικών αποστολών, θεσμοθετούν όνιμη διαρθρωμένη συνεργασία στο πλαίσιο της Ένωσης. Η συνεργασία αυτή διέπεται από το άρθρο 46. Η συνεργασία διέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 43.

Σε περίπτωση κατά την οποία κράτος μέλος δεχθεί ένοπλη επίθεση στο έδαφός του, τα άλλα κράτη έλη οφείλουν να του παράσχουν βοήθεια και συνδρομή με όλα τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Αυτό δεν επηρεάζει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της πολιτικής ασφαλείας και άμυνας ορισμένων κρατών μελών.

Η δεσμεύσεις και η συνεργασία στον τομέα αυτόν εξακολουθούν να είναι σύμφωνες προς τις δεσμεύσεις που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο του Οργανισμού Βορείου Ατλαντικού Συμφώνου, η οποία παραμένει, στον αφορά τα κράτη που είναι μέλη του, το θεμέλιο της συλλογικής τους άμυνας και το όργανο της εφαρμογής της.

Άρθρο 43

Οι αποστολές του άρθρου 42, παράγραφος 1, κατά τις οποίες η Ένωση μπορεί να κάνει χρήση στρατιωτικών και μη στρατιωτικών μέσων, περιλαμβάνουν τις κοινές δράσεις αφοπλισμού, τις ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης, τις αποστολές με στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής επί στρατιωτικών θεμάτων, τις αποστολές πρόληψης των συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης, τις αποστολές μαχίμων δυνάμεων που αναλαμβάνονται για τη διαχείριση των κρίσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης και οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων. Όλες οι αποστολές αυτές μπορούν να συμβάλλουν στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, μεταξύ άλλων με τη στήριξη τρίτων χωρών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο έδαφός τους.

Το Συμβούλιο εκδίδει αποφάσεις σχετικά με τις αποστολές της παραγράφου 1, ορίζοντας το στόχο και το περιεχόμενο τους καθώς και τις γενικές ρυθμίσεις εφαρμογής τους. Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, υπό την εξουσία του Συμβουλίου και σε στενή και διαρκή επαφή με την Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας, μεριμνά για τον συντονισμό των στρατιωτικών και μη στρατιωτικών πτυχών των αποστολών αυτών.

Άρθρο 44

Στο πλαίσιο των αποφάσεων που εκδίδονται σύμφωνα με το άρθρο 43, το Συμβούλιο μπορεί να αναθέτει την εκτέλεση αποστολής σε ομάδα κρατών μελών που το επιθυμούν και διαθέτουν τις αναγκαίες ικανότητες για την εν λόγω αποστολή. Τα εν λόγω κράτη μέλη, σε συνεργασία με τον ύπατο εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, συμφωνούν μεταξύ τους ως προς τη διαχείριση της αποστολής.

2. Τα κράτη μέλη που συμμετέχουν στην πραγματοποίηση της αποστολής ενημερώνουν τακτικά το Συμβούλιο για την πορεία της αποστολής, με δική τους πρωτοβουλία ή κατόπιν αιτήματος άλλου κράτους μέλους. Τα συμμετέχοντα κράτη μέλη απευθύνονται αμέσως στο Συμβούλιο εάν η πραγματοποίηση της αποστολής επιφέρει σημαντικές συνέπειες ή απαιτεί τροποποίηση του στόχου, του περιεχομένου ή των όρων της αποστολής που καθορίζονται στις αποφάσεις της παραγράφου 1. Στις περιπτώσεις αυτές, το Συμβούλιο εκδίδει τις απαιτούμενες αποφάσεις.

Άρθρο 45

1. Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας, ο οποίος προβλέπεται στο άρθρο 42, παράγραφος 3, και τίθεται υπό την εξουσία του Συμβουλίου, έχει ως αποστολή:

- α) να συμβάλλει στον καθορισμό των στόχων ως προς τις στρατιωτικές δυνατότητες των κρατών μελών και να αξιολογεί την τήρηση των υποχρεώσεων που αναλαμβάνουν τα κράτη μέλη όσον αφορά τις δυνατότητες,
- β) να προωθεί την εναρμόνιση των επιχειρησιακών αναγκών και την καδιέρωση αποτελεσματικών και συμβατών μεθόδων προμηθειών,
- γ) να υποβάλλει προτάσεις για πολυμερή σχέδια προς εκπλήρωση των στόχων από άποψη στρατιωτικών δυνατοτήτων και να εξασφαλίζει τον συντονισμό των προγραμμάτων που εκτελούν τα κράτη μέλη, καθώς και τη διαχείριση ειδικών προγραμμάτων συνεργασίας,
- δ) να στηρίζει την έρευνα στον τομέα της αμυντικής τεχνολογίας, να συντονίζει και να σχεδιάζει κοινές ερευνητικές δραστηριότητες και μελέτες σχετικά με τεχνικές λύσεις ανταποκρινόμενες στις μελλοντικές επιχειρησιακές ανάγκες,
- ε) να συμβάλλει στον προσδιορισμό και, ενδεχομένως, να εφαρμόζει κάθε μέτρο που είναι πρόσφορο για την ενίσχυση της βιομηχανικής και τεχνολογικής βάσης του αμυντικού τομέα και για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των στρατιωτικών δαπανών.

2. Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας είναι ανοιχτός σε κάθε κράτος μέλος που επιθυμεί να συμμετάσχει σε αυτόν. Το Συμβούλιο εκδίδει, με ειδική πλειοψηφία, απόφαση καθορισμού του καταστατικού, της έδρας και των κανόνων λειτουργίας του Οργανισμού. Στην απόφαση αυτή λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός πραγματικής συμμετοχής στις δραστηριότητες του Οργανισμού. Συγκροτούνται ειδικές ομάδες στο εσωτερικό του Οργανισμού, απαρτιζόμενες από τα κράτη μέλη που εκτελούν κοινά σχέδια. Ο Οργανισμός εκτελεί τα καθήκοντά του σε συνεργασία με την Επιτροπή αναλόγως των αναγκών.

Άρθρο 46

1. Τα κράτη μέλη που επιθυμούν να συμμετάσχουν στη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία που ορίζεται στο άρθρο 42, παράγραφος 6, τα οποία πληρούν τα κριτήρια και αναλαμβάνουν τις δεσμεύσεις στον τομέα των στρατιωτικών δυνατοτήτων που περιέχονται στο Πρωτόκολλο για τη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία, γνωστοποιούν την πρόθεσή τους στο Συμβούλιο και στον ύπατο εκπρόσωπο της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας.

2. Εντός τριών μηνών από τη γνωστοποίηση της παραγράφου 1, το Συμβούλιο εκδίδει απόφαση για την καδιέρωση της μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας και για την κατάρτιση του καταλόγου των συμμετεχόντων κρατών μελών. Το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία μετά από διαβούλευση με τον ύπατο εκπρόσωπο.

ι. Το κράτος μέλος που θα θελήσει, σε μεταγενέστερο στάδιο, να συμμετάσχει στη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία γνωστοποιεί την πρόθεσή του στο Συμβούλιο και στον ύπατο εκπρόσωπο.

Το Συμβούλιο εκδίδει απόφαση η οποία επιβεβαιώνει τη συμμετοχή του συγκεκριμένου κράτους μέλους, το οποίο πληροί τα κριτήρια και αναλαμβάνει τις δεσμεύσεις των άρθρων 1 και 2 του Πρωτοκόλλου για τη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία. Το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία μετά από διαβούλευση με τον ύπατο εκπρόσωπο. Στη ψηφοφορία λαμβάνουν μέρος μόνο τα μέλη του Συμβουλίου που αντιπροσωπεύουν τα συμμετέχοντα κράτη μέλη.

Η ειδική πλειοψηφία ορίζεται βάσει του άρθρου 238, παράγραφος 3, στοιχείο α), της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ιβ. Εάν συμμετέχον κράτος μέλος δεν πληροί πλέον τα κριτήρια ή δεν μπορεί πλέον να τηρήσει τις δεσμεύσεις των άρθρων 1 και 2 του Πρωτοκόλλου για τη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία, το Συμβούλιο μπορεί να εκδώσει απόφαση για την αναστολή της συμμετοχής του κράτους αυτού.

Το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία. Μόνο τα μέλη του Συμβουλίου που αντιπροσωπεύουν τα συμμετέχοντα κράτη μέλη, αποκλεισμένου του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους, λαμβάνουν μέρος στη ψηφοφορία.

Η ειδική πλειοψηφία ορίζεται βάσει του άρθρου 238, παράγραφος 3, στοιχείο α), της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ιγ. Εάν συμμετέχον κράτος μέλος επιθυμεί να αποχωρήσει από τη μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία, γνωστοποιεί την απόφασή του στο Συμβούλιο, το οποίο σημειώνει το γεγονός ότι η συμμετοχή του συγκεκριμένου κράτους μέλους λήγει.

ιδ. Οι αποφάσεις και οι συστάσεις του Συμβουλίου στο πλαίσιο της μόνιμης διαρθρωμένης συνεργασίας, εκτός από τις προβλεπόμενες στις παραγράφους 2 έως 5, εκδίδονται με ομοφωνία. Για τους σκοπούς της παρούσας παραγράφου, η ομοφωνία υπολογίζεται μόνο με βάση τις ψήφους των αντιπροσώπων των συμμετεχόντων κρατών μελών.

ΤΙΤΛΟΣ VI

ΤΕΛΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 47

Η Ένωση έχει νομική προσωπικότητα.

Άρθρο 48

(πρώην άρθρο 48 ΣΕΕ)

Οι Συνθήκες μπορούν να τροποποιηθούν σύμφωνα με συνήθη διαδικασία αναθεώρησης. Μπορούν επίσης να τροποποιηθούν σύμφωνα με απλοποιημένες διαδικασίες αναθεώρησης.

Συνθήκης διαδικασία αναθεώρησης.

2. Η κυβέρνηση κάθε κράτους μέλους, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ή η Επιτροπή δύναται να υποβάλει στο Συμβούλιο σχέδια αναθεώρησης των Συνθηκών. Με τα εν λόγω σχέδια μπορεί, μεταξύ άλλων, να επιδιώκεται αύξηση είτε μείωση των αρμοδιοτήτων που απονέμονται στην Ένωση με τις Συνθήκες. Τα σχέδια αυτά διαβιβάζονται από το Συμβούλιο στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και κοινοποιούνται στα εθνικά κοινοβούλια.

3. Εάν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Επιτροπή, εκδώσει με απλή πλειοψηφία, απόφαση υπέρ της εξέτασης των προτεινομένων τροποποιήσεων, ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου συγκαλεί Συνέλευση απαρτιζόμενη από αντιπροσώπους των εθνικών κοινοβουλίων, των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών μελών, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής. Σε περίπτωση θεσμικών μεταβολών στον νομισματικό τομέα, ζητείται επίσης η γνώμη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Η Συνέλευση εξετάζει τα σχέδια αναθεώρησης και εκδίδει με συναίνεση σύσταση προς τη Διάσκεψη των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών όπως προβλέπεται στην παράγραφο 4.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει με απλή πλειοψηφία, μετά από την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, να μην συγκαλέσει Συνέλευση, εφόσον η έκταση των τροποποιήσεων δεν το δικαιολογεί. Στην περίπτωση αυτή, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καταρτίζει την εντολή για τη σύγκληση Διάσκεψης των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών.

4. Η Διάσκεψη των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών συγκαλείται από τον πρόεδρο του Συμβουλίου για να καθορισθούν, με κοινή συμφωνία, οι τροποποιήσεις που πρέπει να επέλθουν στις Συνθήκες.

Οι τροποποιήσεις τίθενται σε ισχύ μετά την επικύρωσή τους από όλα τα κράτη μέλη σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες.

5. Εάν, μετά παρέλευση δύο ετών από την υπογραφή Συνθήκης που τροποποιεί τις Συνθήκες, τα έσσερα πέμπτα των κρατών μελών έχουν επικυρώσει την εν λόγω Συνθήκη και ένα ή περισσότερα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν δυσχέρειες όσον αφορά την επικύρωση αυτή, το θέμα παραπέμπεται στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Απλοποιημένες διαδικασίες αναθεώρησης

6. Η κυβέρνηση εκάστου κράτους μέλους, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ή η Επιτροπή δύναται να υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο σχέδια για την ολική ή μερική αναθεώρηση των διατάξεων του τρίτου μέρους της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με τις εσωτερικές πολιτικές και δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δύναται να εκδώσει απόφαση, η οποία τροποποιεί, εν όλω ή εν μέρει, τις διατάξεις του τρίτου μέρους της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και την Επιτροπή, καθώς και με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, σε περίπτωση τροποποιήσεων θεσμικής φύσεως στον νομισματικό τομέα. Η απόφαση αυτή τίθεται σε ισχύ μόνο μετά την έγκρισή της από τα κράτη μέλη, σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς κανόνες τους.

Η απόφαση του δεύτερου εδαφίου δεν μπορεί να αυξάνει τις αρμοδιότητες που απονέμονται στην Ένωση από τις Συνθήκες.

Όταν η Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή ο τίτλος V της παρούσας Συνθήκης προβλέπει ότι το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα σε συγκεκριμένο τομέα ή περίπτωση, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δύναται να θεσπίζει απόφαση που επιτρέπει στο Συμβούλιο να αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία τον συγκεκριμένο τομέα ή περίπτωση. Το παρόν εδάφιο δεν έχει εφαρμογή στις αποφάσεις που έχουν τραπεζικές επιπτώσεις ή στον τομέα της άμυνας.

Όταν η Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης προβλέπει ότι νομοθετικές πράξεις εκδίδονται από το Συμβούλιο σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δύναται να εσπίζει απόφαση για την έκδοση αυτών των νομοθετικών πράξεων σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία.

Κάθε πρωτοβουλία που αναλαμβάνεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο βάσει του πρώτου ή του δεύτερου εδαφίου διαβιβάζεται στα εθνικά κοινοβούλια. Σε περίπτωση αντιθέσεως εθνικού κοινοβουλίου, η οποία οιοποιείται εντός έξι μηνών από την εν λόγω διαβίβαση, η απόφαση του πρώτου ή του δεύτερου εδαφίου εν εκδίδεται. Ελλείψει αντιθέσεως, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο μπορεί να εκδώσει την εν λόγω απόφαση.

Για την έκδοση των αποφάσεων του πρώτου ή του δεύτερου εδαφίου, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα, μετά την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο αποφασίζει με την πλειοψηφία των ελών που το απαρτίζουν.

Άρθρο 49

(πρώην άρθρο 49 ΣΕΕ)

Κάθε ευρωπαϊκό κράτος το οποίο σέβεται τις αξίες που αναφέρονται στο άρθρο 2 και δεσμεύεται να τις προάγει, μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος της Ένωσης. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τα εθνικά κοινοβούλια ενημερώνονται για την αίτηση αυτή. Το αιτούν κράτος απευθύνει την αίτησή του στο Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει ομόφωνα, αφού ζητήσει τη γνώμη της Επιτροπής και μετά από έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο αποφασίζει με την πλειοψηφία των μελών από τα οποία απαρτίζεται. λαμβάνονται υπόψη τα κριτήρια επιλεξιμότητας που συμφωνεί το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Οι όροι της προσχωρήσεως και οι λόγω αυτής αναγκαίες προσαρμογές των Συνθηκών που θεμελιώνουν την Ένωση, αποτελούν αντικείμενο συμφωνίας μεταξύ των κρατών μελών και του αιτούντος κράτους. Η συμφωνία αυτή υπόκειται σε επικύρωση εκ μέρους όλων των συμβαλλομένων κρατών, κατά τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες.

Άρθρο 50

Κάθε κράτος μέλος μπορεί να αποχωρήσει από την Ένωση, σύμφωνα με τους εσωτερικούς συνταγματικούς του κανόνες.

Το κράτος μέλος που αποφασίζει να αποχωρήσει γνωστοποιεί την πρόθεσή του στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Υπό το πρίσμα των προσανατολισμών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η Ένωση προβαίνει σε διαπραγματεύσεις και συνάπτει με το εν λόγω κράτος συμφωνία που καθορίζει τις λεπτομερείς ρυθμίσεις για την αποχώρησή του, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο των μελλοντικών του σχέσεων με την Ένωση. Η διαπραγμάτευση της συμφωνίας αυτής γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 218, παράγραφος 3, της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συμφωνία συνάπτεται εξ ονόματος της Ένωσης από το Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία, μετά από την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

3. Οι Συνθήκες παύουν να ισχύουν στο εν λόγω κράτος από την ημερομηνία έναρξης ισχύος της συμφωνίας αποχώρησης ή, ελλείψει τέτοιας συμφωνίας, δύο έτη μετά τη γνωστοποίηση που μνημονεύεται στην παράγραφο 2, εκτός εάν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σε συμφωνία με το εν λόγω κράτος μέλος, αποφασίσει ομόφωνα την παράταση της προθεσμίας αυτής.

4. Για τους σκοπούς των παραγράφων 2 και 3, το μέλος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου που αντιπροσωπεύει το αποχωρούν κράτος μέλος δεν συμμετέχει ούτε στις συζητήσεις ούτε στις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ή του Συμβουλίου που το αφορούν.

Η ειδική πλειοψηφία ορίζεται βάσει του άρθρου 238, παράγραφος 3, στοιχείο β), της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

5. Εάν το κράτος που αποχώρησε από την Ένωση ζητήσει την εκ νέου προσχώρησή του, η αίτηση αυτή υπόκειται στη διαδικασία του άρθρου 49.

Άρθρο 51

Τα Πρωτόκολλα και τα Παραρτήματα των Συνθηκών αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους.

Άρθρο 52

1. Οι Συνθήκες εφαρμόζονται στο Βασίλειο του Βελγίου, στη Δημοκρατία της Βουλγαρίας, στην Τσεχική Δημοκρατία, στο Βασίλειο της Δανίας, στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, στη Δημοκρατία της Εσθονίας, στην Ιρλανδία, στην Ελληνική Δημοκρατία, στο Βασίλειο της Ισπανίας, στη Γαλλική Δημοκρατία, στην Ιταλική Δημοκρατία, στην Κυπριακή Δημοκρατία, στη Δημοκρατία της Λετονίας, στη Δημοκρατία της Λιθουανίας, στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου, στη Δημοκρατία της Ουγγαρίας, στη Δημοκρατία της Μάλτας, στο Βασίλειο των Κάτω Χωρών, στη Δημοκρατία της Αυστρίας, στην Δημοκρατία της Πολωνίας, στην Πορτογαλική Δημοκρατία, στη Ρουμανία, στην Δημοκρατία της Σλοβενίας, στη Σλοβακική Δημοκρατία, στη Δημοκρατία της Φινλανδίας, στο Βασίλειο της Σουηδίας και στο Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας.

2. Το πεδίο εδαφικής εφαρμογής των Συνθηκών προσδιορίζεται στο άρθρο 355 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Άρθρο 53

(πρώην άρθρο 51 ΣΕΕ)

Η παρούσα Συνθήκη συνάπτεται για απεριόριστο χρονικό διάστημα.

Άρθρο 54

(πρώην άρθρο 52 ΣΕΕ)

1. Η παρούσα Συνθήκη επικυρώνεται από τα υψηλά συμβαλλόμενα μέρη, σύμφωνα με τους αντίστοιχους συνταγματικούς τους κανόνες. Τα έγγραφα επικύρωσης κατατίθενται στην κυβέρνηση της Ιταλικής Δημοκρατίας.

2. Η παρούσα Συνθήκη θα αρχίσει να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1993, εφόσον έχουν κατατεθεί όλα τα έγγραφα επικύρωσης ή άλλως την πρώτη ημέρα του μήνα που ακολουθεί την κατάθεση του εγγράφου επικύρωσης του υπογράφοντος κράτους που προέβη τελευταίο στη διατύπωση αυτή.

Άρθρο 55
(πρώην άρθρο 53 ΣΕΕ)

1. Η παρούσα Συνθήκη συντάσσεται σε ένα μόνο αντίτυπο στην αγγλική, βουλγαρική, γαλλική, γερμανική, δανική, ελληνική, εσθονική, ιρλανδική, ισπανική, ιταλική, λεττονική, λιθουανική, μαλτεζική, ολλανδική, ουγγρική, πολωνική, πορτογαλική, ρουμανική, σλοβακική, σλοβενική, σουηδική, τσεχική, και φινλανδική γλώσσα, και όλα τα κείμενα είναι εξίσου αυθεντικά-κατατίθεται στο αρχείο της κυβερνήσεως της ταλικής Δημοκρατίας, η οποία διαβιβάζει κυρωμένο αντίγραφο στην κυβέρνηση καθενός από τα άλλα υπογράφοντα κράτη.

2. Η παρούσα Συνθήκη μπορεί εξάλλου να μεταφρασθεί σε οποιαδήποτε άλλη γλώσσα καθορίζεται από τα κράτη μέλη, μεταξύ εκείνων που, σύμφωνα με τη συνταγματική τάξη αυτών των κρατών μελών, θεωρούνται επίσημες γλώσσες στο σύνολο ή σε τμήμα της επικράτειάς τους. Το συγκεκριμένο κράτος μέλος καταθέτει επικυρωμένο αντίγραφο των μεταφράσεων αυτών προς φύλαξη στα αρχεία του Συμβουλίου.

ΕΙΣ ΠΙΣΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΩΤΕΡΩ, οι υπογεγραμμένοι πληρεξούσιοι υπέγραψαν την παρούσα Συνθήκη.

Εγινε στο Μάαστριχτ, στις επτά Φεβρουαρίου χίλια εννιακόσια ενενήντα δύο.

Ο κατάλογος των υπογραφόντων δεν αναπαράγεται)

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

(2010/C 83/02)

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και η Επιτροπή διακηρύσσουν πανηγυρικά ως Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το ακόλουθο κείμενο:

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Προοίμιο

Οι λαοί της Ευρώπης, εγκαθιδρύοντας μεταξύ τους μία διαρκώς στενότερη ένωση, αποφάσισαν να μοιραστούν ένα ειρηνικό μέλλον θεμελιωμένο σε κοινές αξίες.

Η Ένωση, έχοντας επίγνωση της πνευματικής και ηθικής κληρονομιάς της, εδράζεται στις αδιαίρετες και αμικμενικές αξίες της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης· ρεΐδεται στις αρχές της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Η Ένωση τοποθετεί τον άνθρωπο στην καρδιά της δράσης της, καθιερώνοντας την ιθαγένεια της Ένωσης και δημιουργώντας ένα χώρο ελευθερίας, ισφάλειας και δικαιοσύνης.

Η Ένωση συμβάλλει στη διαφύλαξη και την ανάπτυξη αυτών των κοινών αξιών, σεβόμενη την πολυμορφία των πολιτισμών και των παραδόσεων των λαών της Ευρώπης καθώς και την εθνική ταυτότητα των κρατών μελών της και την οργάνωση της δημόσιας εξουσίας τους σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. ΐπιδιώκει να προαγάγει ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη και εγγυάται την ελεύθερη κυκλοφορία των ιροσώπων, των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων καθώς και την ελευθερία εγκατάστασης.

Προς τον σκοπό αυτόν, είναι αναγκαίο να ενισχυθεί η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό το ρίσμα της εξέλιξης της κοινωνίας, της κοινωνικής προόδου και των επιστημονικών και τεχνολογικών ξελίξεων, καθιστώντας τα πιο αντιληπτά σε ένα Χάρτη.

Ο παρών Χάρτης επιβεβαιώνει, σεβόμενος τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα της Ένωσης, καθώς και την ρχή της επικουρικότητας, τα δικαιώματα που απορρέουν ιδίως από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις αι τις διεθνείς υποχρεώσεις των κρατών μελών, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, τους Κοινωνικούς Χάρτες που έχουν υιοθετηθεί υπό την Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης καθώς και από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Εν προκειμένω, ο Χάρτης θα ερμηνεύεται από τα δικαστήρια της Ένωσης και των κρατών μελών, λαμβανομένων δεόντως υπόψη των επεξηγήσεων που καταρτίσθηκαν υπό την εποπτεία του Προεδρείου της Συνέλευσης που συνέταξε τον Χάρτη και αναπροσαρμόστηκαν υπ' ευθύνη του Προεδρείου της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης.

Η απόλαυση των δικαιωμάτων αυτών συνεπάγεται ευθύνες και καθήκοντα έναντι τόσο των τρίτων όσο και της ανθρώπινης κοινότητας και των μελλοντικών γενεών.

Σατά συνέπεια, η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που ορίζονται κατωτέρω.

ΤΙΤΛΟΣ 1

ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ

Άρθρο 1

Ανθρώπινη αξιοπρέπεια

Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται.

Άρθρο 2

Δικαίωμα στη ζωή

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στη ζωή.
2. Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί στην ποινή του θανάτου ούτε να εκτελεσθεί.

Άρθρο 3

Δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στη σωματική και διανοητική του ακεραιότητα.
2. Στο πεδίο της ιατρικής και της βιολογίας, πρέπει να τηρούνται ιδίως τα εξής:
 - α) η ελεύθερη και εν επιγνώσει συναίνεση του ενδιαφερομένου, σύμφωνα με τις λεπτομερέστερες διατάξεις που ορίζονται από το νόμο,
 - β) η απαγόρευση των ευγονικών πρακτικών, ιδίως όσων αποσκοπούν στην επιλογή των προσώπων,
 - γ) η απαγόρευση της μετατροπής του ανθρωπίνου σώματος και αυτών των ιδίων των μερών του σε πηγή κέρδους,
 - δ) η απαγόρευση της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης των ανθρωπίνων όντων.

Άρθρο 4

Απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης

Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχείριση.

Άρθρο 5

Απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας

1. Κανείς δεν μπορεί να κρατηθεί σε δουλεία ούτε σε ειλωτεία.
2. Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία.
3. Απαγορεύεται η εμπορία των ανθρωπίνων όντων.

ΤΙΤΛΟΣ II

ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ

Άρθρο 6

Δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια

Άθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια.

Άρθρο 7

Σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

Άθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του.

Άρθρο 8

Προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν.

Η επεξεργασία αυτών των δεδομένων πρέπει να γίνεται νομίμως, για καθορισμένους σκοπούς και με άσκηση τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που προβλέπονται από το νόμο. Άθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στα συλλεγμένα δεδομένα που το αφορούν και να επιτυγχάνει τη διόρθωσή τους.

Ο σεβασμός των κανόνων αυτών υπόκειται στον έλεγχο ανεξάρτητης αρχής.

Άρθρο 9

Δικαίωμα γάμου και δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας

Ο δικαίωμα γάμου και το δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας διασφαλίζονται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκησή τους.

Άρθρο 10

Ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται την ελευθερία μεταβολής θρησκειώματος ή πεποιθήσεων καθώς και την ελευθερία εκδήλωσης του θρησκειώματος ή των πεποιθήσεων του, ατομικά ή συλλογικά, δημοσία ή κατ' ιδίαν, με τη λατρεία, την παιδεία, την άσκηση των θρησκευτικών καθηκόντων και τις τελετές.

Το δικαίωμα αντίρρησης συνειδήσεως αναγνωρίζεται σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκησή του.

Άρθρο 11

Ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς την ανάμειξη δημοσίων αρχών και αδιακρίτως συνόρων.
2. Η ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η πολυφωνία τους είναι σεβαστές.

Άρθρο 12

Ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι σε όλα τα επίπεδα, ιδίως στον πολιτικό και τον συνδικαλιστικό τομέα καθώς και στους τομείς που αναφέρονται στον πολίτη, πράγμα που συνεπάγεται το δικαίωμα κάθε προσώπου να ιδρύει με άλλους συνδικαλιστικές ενώσεις και να προσχωρεί σε αυτές για την υπεράσπιση των συμφερόντων του.
2. Τα πολιτικά κόμματα, στο επίπεδο της Ένωσης, συμβάλλουν στην έκφραση της πολιτικής βούλησης των πολιτών της Ένωσης.

Άρθρο 13

Ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης

1. Τέχνη και η επιστημονική έρευνα είναι ελεύθερες. Η ακαδημαϊκή ελευθερία είναι σεβαστή.

Άρθρο 14

Δικαίωμα εκπαίδευσης

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση.
2. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ευχέρεια δωρεάν παρακολούθησης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.
3. Η ελευθερία ίδρυσης εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με σεβασμό των δημοκρατικών αρχών καθώς και το δικαίωμα των γονέων να εξασφαλίζουν την εκπαίδευση και τη μόρφωση των τέκνων τους σύμφωνα με τις ηθικές, φιλοσοφικές και παιδαγωγικές πεποιθήσεις τους, γίνονται σεβαστά σύμφωνα με τις εθνικές νομοθεσίες που διέπουν την άσκησή τους.

Άρθρο 15

Ελευθερία του επαγγέλματος και δικαίωμα προς εργασία

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να εργάζεται και να ασκεί το επάγγελμα, το οποίο επιλέγει ή αποδέχεται ελεύθερα.
2. Κάθε πολίτης της Ένωσης είναι ελεύθερος να αναζητά απασχόληση, να εργάζεται, να εγκαθίσταται ή να παρέχει υπηρεσίες σε κάθε κράτος μέλος.
3. Οι υπήκοοι τρίτων χωρών που έχουν άδεια να εργάζονται στο έδαφος των κρατών μελών δικαιούνται συνθηκών εργασίας αντίστοιχων με εκείνες που απολαύουν οι πολίτες της Ένωσης.

Άρθρο 16

Επιχειρηματική ελευθερία

Η επιχειρηματική ελευθερία αναγνωρίζεται σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Άρθρο 17

Δικαίωμα ιδιοκτησίας

Κάθε πρόσωπο δικαιούται να είναι κύριος των νομίμως κτηθέντων αγαθών του, να τα χρησιμοποιεί, να τα διαθέτει και να τα κληροδοτεί. Κανείς δεν μπορεί να στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνον για όγους δημόσιας ωφέλειας, στις περιπτώσεις και υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο νόμο και λαντι δίκαιης και έγκαιρης αποζημίωσης για την απώλειά της. Η χρήση των αγαθών μπορεί να υπόκειται ε περιορισμούς από το νόμο, εφόσον αυτό είναι αναγκαίο προς το γενικό συμφέρον.

Η διανοητική ιδιοκτησία προστατεύεται.

Άρθρο 18

Δικαίωμα ασύλου

ο δικαίωμα ασύλου διασφαλίζεται τηρουμένων των κανόνων της Σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 951 και του Πρωτοκόλλου της 31ης Ιανουαρίου 1967 περί του καθεστώτος των προσφύγων και ύμφωνα με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής νωσης (εφεξής οριζόμενες ως «οι Συνθήκες»).

Άρθρο 19

Προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, απέλασης και έκδοσης

Απαγορεύονται οι ομαδικές απελάσεις.

Κανείς δεν μπορεί να απομακρυνθεί, να απελαθεί ή να εκδοθεί προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό ίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή ξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση.

ΤΙΤΛΟΣ III

ΙΣΟΤΗΤΑ

Άρθρο 20

Ισότητα έναντι του νόμου

Όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι έναντι του νόμου.

Άρθρο 21

Απαγόρευση διακρίσεων

1. Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνοτικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών φρονημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.
2. Εντός του πεδίου εφαρμογής των Συνθηκών και με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεών τους, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγενείας.

Άρθρο 22

Πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία

Η Ένωση σέβεται την πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία.

Άρθρο 23

Ισότητα γυναικών και ανδρών

Η ισότητα γυναικών και ανδρών πρέπει να εξασφαλίζεται σε όλους τους τομείς, μεταξύ άλλων στην απασχόληση, την εργασία και τις αποδοχές.

Η αρχή της ισότητας δεν αποκλείει τη διατήρηση ή τη θέσπιση μέτρων που προβλέπουν ειδικά πλεονεκτήματα υπέρ του υποεκπροσωπούμενου φύλου.

Άρθρο 24

Δικαιώματα του παιδιού

1. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους.
2. Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.
3. Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του.

Άρθρο 25

Δικαιώματα των ηλικιωμένων

Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο.

Άρθρο 26

Ένταξη των ατόμων με αναπηρίες

Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινωνικό βίο.

ΤΙΤΛΟΣ IV

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ

Άρθρο 27

Δικαίωμα των εργαζομένων στην ενημέρωση και τη διαβούλευση στο πλαίσιο της επιχείρησης

Εξασφαλίζεται στους εργαζομένους ή τους εκπροσώπους τους, στα ενδεδειγμένα επίπεδα, εγκαίρως ενημέρωση και διαβούλευση, στις περιπτώσεις και υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Άρθρο 28

Δικαίωμα διαπραγμάτευσης και συλλογικών δράσεων

Οι εργαζόμενοι και οι εργοδότες, ή οι αντίστοιχες οργανώσεις τους, έχουν, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές, δικαίωμα να διαπραγματεύονται και να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις στα ενδεδειγμένα επίπεδα καθώς και να προσφεύγουν, σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων, σε συλλογικές δράσεις για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους, συμπεριλαμβανομένης απεργίας.

Άρθρο 29

Δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας.

Άρθρο 30

Προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσης

Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα προστασίας έναντι κάθε αδικαιολόγητης απόλυσης, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Άρθρο 31

Δίκαιες και πρόσφορες συνθήκες εργασίας

Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε συνθήκες εργασίας οι οποίες σέβονται την υγεία, την ασφάλεια και την αξιοπρέπεία του.

Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε ένα όριο μέγιστης διάρκειας εργασίας, σε ημερήσιες και εβδομαδιαίες περιόδους ανάπαυσης καθώς και σε ετήσια περίοδο αμειβόμενων διακοπών.

Άρθρο 32

Απαγόρευση της εργασίας των παιδιών και προστασία των νέων στην εργασία

Η εργασία των παιδιών απαγορεύεται. Η ελάχιστη ηλικία για την ανάληψη εργασίας δεν μπορεί να είναι μικρότερη από την ηλικία κατά την οποία λήγει η υποχρεωτική σχολική φοίτηση, υπό την επιφύλαξη ευνοϊκότερων κανόνων για τους νέους και πλην περιορισμένων παρεκκλίσεων.

Οι νέοι που εργάζονται πρέπει να απολαύουν συνθηκών εργασίας προσαρμοσμένων στην ηλικία τους και να προστατεύονται από την οικονομική εκμετάλλευση ή από οποιαδήποτε εργασία που θα μπορούσε να βλάψει την ασφάλειά τους, την υγεία τους, τη σωματική, πνευματική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξή τους ή να θέσει σε κίνδυνο την εκπαίδευσή τους.

Άρθρο 33

Οικογενειακή ζωή και επαγγελματική ζωή

1. Εξασφαλίζεται η νομική, οικονομική και κοινωνική προστασία της οικογένειας.
2. Κάθε πρόσωπο, προκειμένου να μπορεί να συνδυάζει την οικογενειακή με την επαγγελματική ζωή του, έχει δικαίωμα προστασίας από την απόλυση για λόγους που συνδέονται με τη μητρότητα, καθώς και δικαίωμα αμειβόμενης άδειας μητρότητας και γονικής άδειας μετά τη γέννηση ή την υιοθεσία παιδιού.

Άρθρο 34

Κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή

1. Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα πρόσβασης στις παροχές κοινωνικής ασφάλισης και στις κοινωνικές υπηρεσίες που εξασφαλίζουν προστασία σε περιπτώσεις όπως η μητρότητα, η ασθένεια, το εργατικό ατύχημα, η εξάρτηση ή το γήρας καθώς και σε περίπτωση απώλειας της απασχόλησης, σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται στο δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.
2. Κάθε πρόσωπο που διαμένει και διακινείται νομίμως εντός της Ένωσης έχει δικαίωμα στις παροχές κοινωνικής ασφάλισης και στα κοινωνικά πλεονεκτήματα, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.
3. Η Ένωση, προκειμένου να καταπολεμηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια, αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα κοινωνικής αρωγής και στεγαστικής βοήθειας προς εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται στο δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές.

Άρθρο 35

Προστασία της υγείας

Κάθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στην πρόληψη σε θέματα υγείας και να απολαύει ιατρικής περίθαλψης, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές. Κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή όλων των πολιτικών και δράσεων της Ένωσης, εξασφαλίζεται υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας του ανθρώπου.

Άρθρο 36

Πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος

Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται την πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, όπως υπό προβλέπεται στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές, σύμφωνα με τις Συνθήκες, προκειμένου να ροαχθεί η κοινωνική και εδαφική συνοχή της Ένωσης.

Άρθρο 37

Προστασία του περιβάλλοντος

ο υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος και η βελτίωση της ποιότητάς του πρέπει να ενσωμα-
ώνονται στις πολιτικές της Ένωσης και να διασφαλίζονται σύμφωνα με την αρχή της αειφόρου ανάπτυξης.

Άρθρο 38

Προστασία του καταναλωτή

οι πολιτικές της Ένωσης διασφαλίζουν υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή.

ΤΙΤΛΟΣ V

ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Άρθρο 39

Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές του Ευρωπαϊκού
κοινοβουλίου στο κράτος μέλος κατοικίας του, υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του εν λόγω
κράτους.

Τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου εκλέγονται με άμεση και καθολική, ελεύθερη και μυστική
ψηφοφορία.

Άρθρο 40

Δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές

Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές
εκλογές στο κράτος μέλος κατοικίας του, υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους του εν λόγω κράτους.

Άρθρο 41

Δικαίωμα χρηστής διοίκησης

Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην αμερόληπτη, δίκαιη και εντός ευλόγου προθεσμίας εξέταση των
ποθέσεών του από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης.

2. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει ιδίως:

- α) το δικαίωμα κάθε προσώπου σε προηγούμενη ακρόαση πριν να ληφθεί ατομικό μέτρο εις βάρος του,
- β) το δικαίωμα κάθε προσώπου να έχει πρόσβαση στον φάκελό του, τηρουμένων των νομίμων συμφερόντων της εμπιστευτικότητας και του επαγγελματικού και επιχειρηματικού απορρήτου,
- γ) την υποχρέωση της διοίκησης να αιτιολογεί τις αποφάσεις της.

3. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην αποκατάσταση εκ μέρους της Ένωσης της ζημίας που του προξένησαν τα θεσμικά όργανα ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, σύμφωνα με τις γενικές αρχές που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών.

4. Κάθε πρόσωπο μπορεί να απευθύνεται στα θεσμικά όργανα της Ένωσης σε μία από τις γλώσσες των Συνθηκών και πρέπει να λαμβάνει απάντηση στην ίδια γλώσσα.

Άρθρο 42

Δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα

Κάθε πολίτης της Ένωσης καθώς και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος έχει δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, ανεξαρτήτως υποθέματος.

Άρθρο 43

Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής

Κάθε πολίτης της Ένωσης καθώς και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος, έχει δικαίωμα να προσφεύγει στον Ευρωπαίο Διαμεσολαβητή, σχετικά με περιπτώσεις κακοδιοίκησης στο πλαίσιο της δράσης των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης, με εξαίρεση το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών καθηκόντων του.

Άρθρο 44

Δικαίωμα αναφοράς

Κάθε πολίτης της Ένωσης καθώς και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος, έχει δικαίωμα αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Άρθρο 45

Ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής

1. Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών.
2. Η ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής μπορεί να χορηγείται, σύμφωνα με τις Συνθήκες, στους υπηκόους των τρίτων χωρών που διαμένουν νομίμως στο έδαφος κράτους μέλους.

Άρθρο 46

Διπλωματική και προξενική προστασία

Άθε πολίτης της Ένωσης απολαύει, στο έδαφος τρίτων χωρών στις οποίες δεν αντιπροσωπεύεται το κράτος Έλος του οποίου είναι υπήκοος, της διπλωματικής και προξενικής προστασίας κάθε κράτους μέλους, υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν και έναντι των υπηκόων του κράτους αυτού.

ΤΙΤΛΟΣ VI

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Άρθρο 47

Δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου

Άθε πρόσωπο του οποίου παραβιάστηκαν τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που διασφαλίζονται από το καιο της Ένωσης, έχει δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου, τηρουμένων των προϋθέσεων που προβλέπονται στο παρόν άρθρο.

Άθε πρόσωπο έχει δικαίωμα να δικασθεί η υπόθεσή του δίκαια, δημόσια και εντός εύλογης προθεσμίας, τό ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο, που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως. Κάθε πρόσωπο έχει η δυνατότητα να συμβουλευέται δικηγόρο και να του αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπησή του.

Ε όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους, παρέχεται δικαστική αρωγή, εφόσον η αρωγή αυτή είναι αγκαία για να εξασφαλισθεί η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

Άρθρο 48

Τεκμήριο αθωότητας και δικαιώματα της υπεράσπισης

Κάθε κατηγορούμενος τεκμαίρεται ότι είναι αθώος μέχρι αποδείξεως της ενοχής του σύμφωνα με τον ομο.

Διασφαλίζεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων της υπεράσπισης σε κάθε κατηγορούμενο.

Άρθρο 49

Αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας αξιοποιώνων πράξεων και ποινών

Κανείς δεν μπορεί να καταδικασθεί για πράξη ή παράλειψη, η οποία δεν αποτελούσε, κατά τη στιγμή της τέλεσής της, αδίκημα κατά το εθνικό ή το διεθνές δίκαιο. Ούτε επιβάλλεται βαρύτερη ποινή από εκείνη οποία ίσχυε κατά τη στιγμή της τέλεσης του αδικήματος. Εάν, μετά την τέλεση του αδικήματος, οβλεφθεί με νόμο ελαφρύτερη ποινή, επιβάλλεται αυτή η ποινή.

Το παρόν άρθρο δεν επηρεάζει τη δίκη και την τιμωρία ατόμου ενόχου για πράξη ή παράλειψη η οία, κατά τη στιγμή της τέλεσής της, ήταν εγκληματική σύμφωνα με τις γενικές αρχές που αναγνωρίζο-αι από όλα τα έθνη.

Η αυστηρότητα της ποινής δεν πρέπει να είναι δυσανάλογη προς το αδίκημα.

Άρθρο 50

Δικαίωμα του προσώπου να μη δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη

Κανείς δεν δίδεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικασθεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με το νόμο.

ΤΙΤΛΟΣ VII

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ

Άρθρο 51

Πεδίο εφαρμογής

1. Οι διατάξεις του παρόντος Χάρτη απευθύνονται στα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης, τηρουμένης της αρχής της επικουρικότητας, καθώς και στα κράτη μέλη, μόνον όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Κατά συνέπεια, οι ανωτέρω σέβονται τα δικαιώματα, τηρούν τις αρχές και προάγουν την εφαρμογή τους, σύμφωνα με τις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους και εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, όπως της απονέμονται από τις Συνθήκες.
2. Ο παρών Χάρτης δεν διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του δικαιού της Ένωσης πέραν των αρμοδιοτήτων της Ένωσης και δεν θεσπίζει νέες αρμοδιότητες και καθήκοντα για την Ένωση, ούτε τροποποιεί τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα όπως ορίζονται στις Συνθήκες.

Άρθρο 52

Εμβέλεια και ερμηνεία των δικαιωμάτων και των αρχών

1. Κάθε περιορισμός στην άσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών που αναγνωρίζονται στον παρόντα Χάρτη πρέπει να προβλέπεται από το νόμο και να σέβεται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών. Τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, περιορισμοί επιτρέπεται να επιβάλλονται μόνον εφόσον είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε στόχους γενικού ενδιαφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων.
2. Τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται από τον παρόντα Χάρτη και τα οποία αποτελούν αντικείμενο διατάξεων των Συνθηκών ασκούνται υπό τους όρους και εντός των ορίων που καθορίζονται σε αυτές.
3. Στο βαθμό που ο παρών Χάρτης περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η έννοια και η εμβέλειά τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η εν λόγω Σύμβαση. Η διάταξη αυτή δεν εμποδίζει το δίκαιο της Ένωσης να παρέχει ευρύτερη προστασία.
4. Στο βαθμό που ο παρών Χάρτης αναγνωρίζει θεμελιώδη δικαιώματα όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, τα εν λόγω δικαιώματα πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με τις παραδόσεις αυτές.

Οι διατάξεις του παρόντος Χάρτη που περιέχουν αρχές μπορούν να εφαρμόζονται με νομοθετικές και τελεστικές πράξεις των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης και με πράξεις των κρατών μελών όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, κατά την άσκηση των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους. Η επίκληση των διατάξεων αυτών ενώπιον δικαστηρίου είναι παραδεκτή μόνον για την ερμηνεία των λόγων πράξεων και τον έλεγχο της νομιμότητάς τους.

Οι εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές πρέπει να λαμβάνονται πλήρως υπόψη όπως καθορίζεται στον παρόντα Χάρτη.

Τα δικαστήρια της Ένωσης και των κρατών μελών λαμβάνουν δεόντως υπόψη τους τις επεξηγήσεις οι οποίες έχουν εκπονηθεί με σκοπό την παροχή κατευθύνσεων για την ερμηνεία του παρόντος Χάρτη.

Άρθρο 53

Επίπεδο προστασίας

Καμία διάταξη του παρόντος Χάρτη δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως περιορίζουσα ή θίγουσα τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες που αναγνωρίζονται στα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής από το δίκαιο της Ένωσης, το διεθνές δίκαιο καθώς και από τις διεθνείς συμβάσεις, στις οποίες είναι μέρη η Ένωση, ή όλα τα κράτη μέλη, και ιδίως από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, καθώς και από τα Συντάγματα των κρατών μελών.

Άρθρο 54

Απαγόρευση της κατάχρησης δικαιώματος

Καμία από τις διατάξεις του παρόντος Χάρτη δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως συνεπαγόμενη δικαίωμα ή υποχρέωση σε δραστηριότητα ή εκτέλεση πράξης που αποσκοπεί στην κατάλυση των δικαιωμάτων ή ελευθεριών που αναγνωρίζονται στον παρόντα Χάρτη ή σε περιορισμούς των δικαιωμάτων και ελευθεριών ρυθμιζόμενους από τους προβλεπόμενους σε αυτόν.

ο

ο ο

ο ανωτέρω κείμενο αναπαράγει, προσαρμόζοντάς τον, τον Χάρτη κατά τη διακήρυξή του στις 4 Δεκεμβρίου 2000 και θα τον αντικαταστήσει από την ημέρα έναρξης ισχύος της Συνθήκης της Λισσαβώνας.

